

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU VE SANAL
KAYTARMA ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman Hazırlayan
Dr. Öğr.Üyesi Şeyda Nur SEÇKİN Muhteşem DEMİRÇELİK

MALATYA -2022

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İşletme Anabilim Dalı
Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı

GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU VE SANAL KAYTARMA
ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Muhteşem DEMİRÇELİK

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Şeyda Nur SEÇKİN

Malatya-2022

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Gelişmeleri Kaçırma Korkusu ve Sanal Kaytarma Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Muhteşem DEMİRÇELİK

ÖNSÖZ

Tez çalışmamdaki bilimsel katkıları ve gösterdiği ilgiden dolayı kıymetli hocam ve tez danışmanım Dr. Şeyda Nur SEÇKİN'e, yüksek lisans sürecimde bana yol gösteren ve desteğini esirgemeyen ablam Dr. Fadime KORKUT'a ve hayatım boyunca her zaman yanımda olan aileme teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Günümüzde kullanımı artarak yaygınlaşan internet, akıllı telefon ve sosyal medya gibi teknolojiler kullanıcıları bu mecralara adeta bağımlı hale getirmektedir. Çalışanlar tarafından iş yerinde bu tür faaliyetlerde bulunulması, sanal kaytarma adı verilen ve örgütler açısından ciddi sorunlara sebep olabilen önemli bir konuyu gündeme getirmiştir. Örgütlerde maddi ve manevi zararlara yol açabilen sanal kaytarma kavramını etkileyen birçok değişken bulunmaktadır. Bu değişkenlerden birinin de gelişmeleri kaçırma korkusu olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada, çalışanları sanal kaytarma davranışları sergilemeye sevk edebileceği düşünülen gelişmeleri kaçırma korkusu (GKK) ele alınmış; gelişmeleri kaçırma korkusunun sanal kaytarma üzerindeki etkisi çalışanların demografik özellikleriyle birlikte incelenmiştir. Saha araştırması, Ankara ilindeki bir kamu kurumunda görev yapmakta olan çalışanlar üzerinde yürütülmüş; katılımcıların demografik özellikleri ile yaşadıkları gelişmeleri kaçırma korkusunun sanal kaytarma davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığı test edilmiştir.

Araştırma sonucunda yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerin gelişmeleri kaçırma korkusu ve sanal kaytarmayı etkilemediği ancak gelişmeleri kaçırma korkusunun hem önemli hem de önemsiz sanal kaytarmayı anlamlı bir şekilde etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanal kaytarma, Gelişmeleri kaçırma korkusu, GKK, Sosyal medya

ABSTRACT

Technologies such as the internet, smart phone and social media, which are increasingly used today, make users almost addicted to these channels. Such activities carried out by the employees in the workplace has brought up an important issue called cyberloafing, which can cause serious problems for organizations. There are many variables that affect the concept of cyberloafing, which can lead to material and moral damages in organizations. It is thought that one of these variables may be the fear of missing out on developments.

In this research, Fear of Missing Out on developments, which is thought to lead employees to engage in cyberloafing behaviors; the effect of the Fear of Missing Out on cyberloafing, was examined together with the demographic characteristics of the employees. The field research was carried out on employees working in a public institution in Ankara; it was tested whether the demographic characteristics of the participants and the Fear of Missing Out on the developments they experienced had a significant effect on their cyberloafing, behaviors.

Study findings have demonstrated that demographic characteristics such as age, gender, marital status and education level did not affect Fear of Missing Out and cyberloafing, but Fear of Missing Out was a significant predictor of both significant and insignificant cyberloafing.

Keywords: Cyberloafing, Fear of missing out, FoMO, Social media

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU

1. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU KAVRAMI VE ÖNEMİ.....	16
2. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER....	20
2.1. Demografik Özellikler	21
2.2. Kişisel Özellikler.....	23
2.3. Akıllı Telefon ve Sosyal Medya	24
3. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSUNUN SONUÇLARI	26
4. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU İLE MÜCADELE ETME YOLLARI.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

SANAL KAYTARMA

5. SANAL KAYTARMA KAVRAMI VE ÖNEMİ.....	31
6. SANAL KAYTARMANIN BOYUTLARI.....	34
7. SANAL KAYTARMAYA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	35
7.1. Bireysel Faktörler.....	36
7.1.1. Demografik Faktörler.....	36
7.1.2. Kişilik Özellikleri	40
7.1.3. İnternet Bağımlılığı.....	43
7.1.4. Kişisel Ahlaki Normlar.....	45
7.1.5. Görev Süresi	47
7.1.6. Görev Pozisyonu	50
7.2. İş ile İlgili Faktörler	52
7.2.1. İş Yükü.....	52
7.2.2. İş ve Özel Hayat Dengesi	54
7.2.3. İş Talepleri ve İş Kaynakları	55
7.3. Örgütsel Faktörler	57
7.3.1. Örgütsel Bağlılık	57
7.3.2. Örgütsel Adalet	59
7.3.3. Örgüt Politikaları.....	61
8. SANAL KAYTARMANIN SONUÇLARI	63
8.1. Tükenmişlik	63
8.2. İş Performansı	65
8.3. Hukuki Sonuçları	68
9. SANAL KAYTARMA İLE MÜCADELE ETME YOLLARI	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU VE SANAL KAYTARMA ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

10.	ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, KISITLARI VE ÖN KABULLER	79
11.	ANA KÜTLE VE ÖRNEKLEM.....	79
12.	KULLANILAN ÖLÇEKLER.....	80
13.	ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ VE MODELİ	80
14.	ANALİZ BULGULARI.....	88
SONUÇ VE ÖNERİLER.....		97
KAYNAKÇA		105
EK 1: ANKET FORMU		140
EK 2: ETİK KURUL ONAYI		140

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yıllara Göre Sanal Kaytarma Türleri ve Yapılan Hukuki İşlemin Gerekçesi.	69
Tablo 2: Sanal Kaytarmaya Yönelik Yaklaşımlar	74
Tablo 3: Sanal Kaytarmaya Karşı İzlenilebilecek Politikalar.....	77
Tablo 4: Katılımcıların Kişisel Bilgilerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	88
Tablo 5: Sanal Kaytarma Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Bulguları.....	89
Tablo 6: Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği, Sanal Kaytarma Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	90
Tablo 7: Katılımcıların Yaşlarına Göre Farklılık Analiz Bulguları.....	91
Tablo 8: Katılımcıların Kaç Yıldır Bu İşte Çalıştığına Göre Farklılık Analiz Bulguları	92
Tablo 9: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Farklılık Analiz Bulguları.....	92
Tablo 10: Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Farklılık Analiz Bulguları	93
Tablo 11: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Farklılık Analiz Bulguları.....	93
Tablo 12: Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği ile Sanal Kaytarma Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analiz Bulguları.....	94
Tablo 13: Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Önemli Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisine Ait Regresyon Analiz Bulguları	95
Tablo 14: Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Önemsiz Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisine Ait Regresyon Analiz Bulguları	95

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Temel Göstergeler	17
Şekil 2: DISC (Demand-Induced Strain Compensation) Modeli.....	54
Şekil 3: Araştırma Modeli.....	85

KISALTMALAR

FoMO	Fear of Missing Out
GKK	Gelişmeleri Kaçırma Korkusu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğlerleri
E-Posta	Elektronik Posta
SPSS	Statistical Package for The Social Science
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
İş K.	İş Kanunu
www	World Wide Web

GİRİŞ

Son yıllarda bilişim teknolojilerindeki gelişmeler bu teknolojilerin yaygınlaşp herkes tarafından ulaşılabilir olmasını sağlamıştır. Bilgisayar, akıllı telefon, internet gibi cihazlar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de birçok insanın hayatında önemli bir yer kaplamaktadır. Hemen hemen herkesin sahip olduğu bu cihazlar kullanılarak hızlı ve kolay bir şekilde dünyanın herhangi bir yerindeki başka insanlarla etkileşime girilebilir, gündemdeki haberler takip edilebilir, bankacılık işlemleri gibi pek çok işlem gerçekleştirilebilmektedir.

Gelişen teknolojinin sağladığı kolaylıklar sadece bireyler için değil örgütler için de faydalı olmaktadır. Örgütler, eskiden uzun zaman alan birçok süreci artık çok daha kısa zamanda yapabilmektedir. Sınırları ortadan kaldıran internet tüm dünyayı açık bir pazar haline getirmiştir. Online alışveriş sayesinde üretilen bir ürün dünyanın farklı noktasındaki son kullanıcıya doğrudan satılabilmektedir. İşletme bilgi sistemleri sayesinde üretim, tedarik, lojistik gibi pek çok süreç en az hatayla yürütülmektedir.

İnternetin bu denli yaygınlaşması sosyal medya mecralarını ortaya çıkarmıştır. Akıllı telefonlar sayesinde her an her yerden ulaşılabilen sosyal medya ağlarının birçok insan tarafından yoğun bir şekilde kullanılması ise gelişmeleri kaçırma korkusu (GKK) adı verilen yeni bir kavramın doğmasına sebep olmuştur.

GKK genel olarak bireylerin, kendilerinin bulunmadığı bir ortamda yaşanan güzel deneyimlerden mahrum kaldığı düşüncesi olarak tanımlanmaktadır (Przybylski vd., 2013). GKK seviyesi yüksek bireyler sürekli olarak bir şeyleri kaçırdığı duygusuna kapılarak endişe duymaktadır. Ayrıca GKK, bu duyguyu yaşayan bireylerin sosyal ağlardaki gelişmelerden haberdar olamamaktan dolayı yaşadıkları korku nedeniyle bu tür platformlarda daha uzun süreler geçirmelerine sebep olan bir bağımlılık türü olarak da göze çarpmaktadır (Gezgin vd., 2017). Bu nedenle, GKK seviyesi yüksek bireylerin sürekli olarak akıllı telefon ve bilgisayar gibi araçlarla internete bağlanması ve sosyal ağlarda zaman geçirmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Örgütler açısından çalışanların işe yoğunlaşması ve iş dışı aktivitelerle uğraşmaması bilgi güvenliği ve verimlilik açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple

birçok örgüt çalışanların kullandığı bilgisayarlara bazı kısıtlamalar getirerek iş dışında kullanımını engellemeye çalışmaktadır. Bu önlemler eskiden işe yarasa da günümüzde neredeyse herkesin sahip olduğu akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla etkisiz hale gelmiştir. Böylece örgütler için sanal kaytarma adı verilen yeni bir problem ortaya çıkmıştır.

Sanal kaytarma, çalışanların mesai saatleri içerisinde iş dışı internet kullanımı olarak tanımlanmaktadır (Lim, 2002). Başlarda, çalışanların örgüte ait interneti ve bilgisayarı kullanarak bu tür faaliyetlerde bulunduklarından bahsedilse de günümüzde çalışanlar iş yerindeki araçlara bağlı kalmamaktadır. Hızla gelişen teknoloji ve global çapta insanların gelir seviyesinde yaşanan artışlar birçok kişinin akıllı telefon, akıllı saat ve tablet gibi mini birer bilgisayar halini alan cihazlara sahip olmasını sağlamıştır. Çalışanlar, bu sayede iş yerindeki bilgisayarlara bağlı kalmaksızın mobil internet yoluyla sosyal ağlarda vakit geçirebilmektedir. Bu durum kimi zaman ciddi boyutlara ulaşarak örgütlerin verimliliğini düşüren bir unsur olmaktadır.

Bugüne kadar yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde GKK'nin internet ve sosyal medya kullanımını artırıcı bir etkisi olduğu görülmektedir (Przybylski vd., 2013; Hato, 2013; Dossey, 2014; Alt, 2015). Bu durumun çalışanların sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunması üzerinde etkisi olduğu düşünülmüş, literatür tarandığında GKK ve sanal kaytarma arasındaki ilişkiyi inceleyen yeterli çalışma olmadığı görülerek araştırılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmada, GKK ile sanal kaytarma arasındaki ilişkinin Ankara ilindeki bir kamu kurumunda çalışan personeller özelinde ortaya konulması amaçlanmaktadır. Araştırmada ayrıca, GKK ve sanal kaytarma davranışları ile demografik değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tespit edilmek istenmektedir.

GKK ve sanal kaytarma kavramları son yıllarda ortaya çıkan yeni terimlerdir. İş hayatını önemli ölçüde etkilediği belirlendikten sonra araştırmacıların bu konulara olan ilgisi artmıştır. Yerli ve yabancı literatürde bu konular daha önce çalışılmasına rağmen özellikle yerli literatürde beklenen seviyeye ulaşamamıştır. Ayrıca GKK ve sanal kaytarma arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısı oldukça azdır. Bu çalışmanın yetersiz görülen literatüre katkı yapması ve yeni araştırmalara ışık tutması hedeflenmektedir.

Özellikle dikkat isteyen ve bilgi güvenliğinin önemli olduğu işlerde sanal kaytarmanın hem birey hem örgüt açısından olumsuz sonuçlara yol açması beklenmektedir. Kamu kurumları da çalışanların sanal kaytarma davranışları sergilemesi sonucunda maddi ve manevi zarara uğrayabilmektedir. Kamu kurumlarının işleyişi, bir ülkenin kalkınma seviyesini gösteren önemli noktalardan biridir. Bu çalışmanın, kamu kurumlarındaki yöneticilere fikir sunması noktasında faydalı olacağı düşünülmüş olup, kurumların daha verimli çalışmasına ve kaynakların daha etkin kullanılmasına yönelik katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Belirlenen bir sorunun çözülmesi amacıyla yapılan ve bilime katkı sağlamayı amaçlayan bir tez çalışmasının hem araştırmacıya, hem ilgili anabilim dalına hem de bilim çevrelerine faydası olacaktır. Bu araştırma hazırlanırken bu bilinç ile yola çıkılmıştır. Araştırma sonucunda GKK ve sanal kaytarma konularıyla ilgili son gelişmeler hakkında bilgi vermek ve konunun önemini otaya koyarak alan yazına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

GKK ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin ele alındığı bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümde genel olarak konu hakkında literatür bilgisi verilmektedir. Birinci bölümde GKK kavramı hakkında literatürdeki çalışmalara yer verilerek konunun öneminden bahsedilmiş olup GKK'ye etki eden faktörler, GKK'nin sonuçları ve GKK ile mücadele etme yollarına değinilmektedir. İkinci bölümde sanal kaytarma kavramı hakkında literatürdeki çalışmalara yer verilerek öneminden bahsedilmiştir. Bu bölümde sanal kaytarmanın boyutları, sanal kaytarmaya etki eden faktörler, sanal kaytarmanın sonuçları ve sanal kaytarma ile mücadele etme yollarına değinilmektedir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın metodolojisi yer almaktadır. Bu bölümde araştırmanın kapsamı, kısıtları ve ön kabuller, ana kütle ve örneklem, kullanılan ölçekler, araştırmanın modeli ve hipotezleri ile araştırma örnekleminde yapılan anket çalışmasının sonuçları analiz edilerek elde edilen bulgular paylaşılmış ve bu bilgiler ışığında genel sonuç ve değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU

1. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU KAVRAMI VE ÖNEMİ

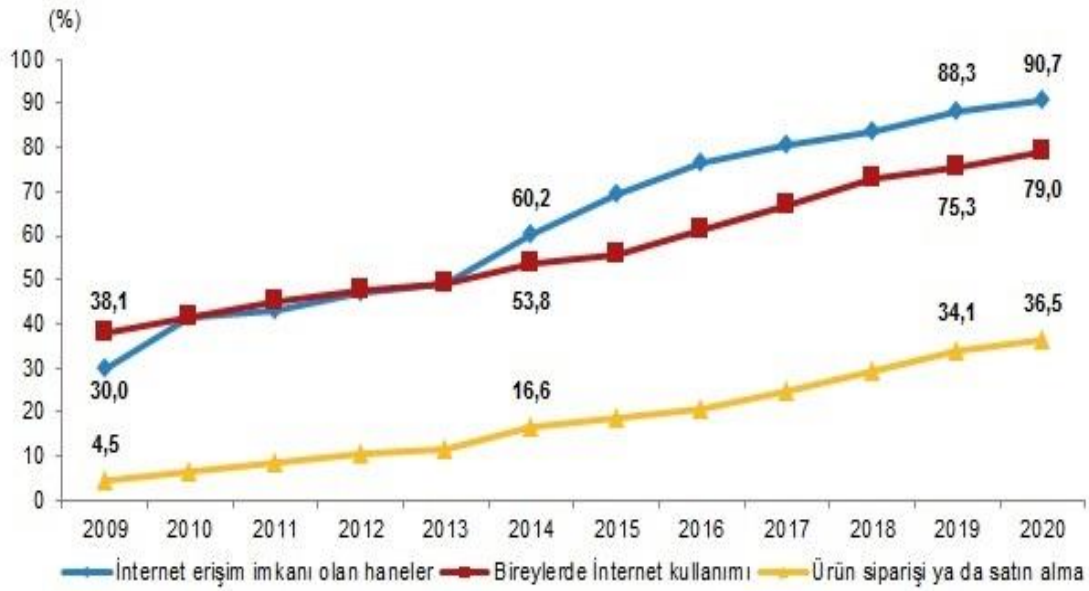
İnsanlar, eski çağlardan günümüze kadar ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla diğer bireylerle etkileşime girmektedir. Birey, bu sosyal ortama doğduğu ilk andan itibaren, annesi ile kurduğu bağ ve onunla iletişime geçmesiyle girmeye başlamaktadır. İnsanların sosyal birer canlı olduğunu gösteren en önemli gösterge doğdukları andan itibaren sürekli olarak birbirleriyle etkileşimde olmalarıdır. Bireyler, gündelik hayatlarında bulundukları sosyal ortamlarda etkileşime girdikleri diğer insanlarla kendilerini karşılaştırmaktadırlar. Bu kıyaslamanın sonucunda bireyler, bazı olumlu ve olumsuz duygulara kapılmaktadırlar (Buunk ve Schaufeli, 1993).

1991 yılında World Wide Web'in (www) kullanılmaya başlanmasıyla geleneksel medya kavramı radikal bir değişime uğramıştır. Bu değişimin ana sebeplerinden biri insanların web 1'de sadece okuyucuyken web 2'nin (okunabilir ve yazılabilir web) diğer kullanıcılarla iletişim kurmasına izin veren gelişimidir (Büyüksener, 2009). Bugün yazılı ve görsel birçok paylaşıma izin veren sosyal medya, web 2'nin gelişimiyle birlikte ortaya çıkmıştır (Mavnacıoğlu, 2009). Böylece bireyler internette sadece pasif olarak değil aktif olarak da rol almaya başlamıştır. Mobil bilgi işlem ve akıllı telefonlar hayatımıza entegre oldukça bireylerin sosyal ağlarda harcadıkları zaman önemli ölçüde artmıştır (Gezgin vd., 2017). Sosyal medya, zaman ve mekan sınırı olmadan paylaşımın ve tartışmanın olduğu insani bir iletişim aracı olmuştur (Vural ve Bat, 2010). Bireylerin ayrı birer kişilik oluşturmalarına izin vermesi açısından da sosyal medya çok önemli bir platformdur ve bu durum bireylerin sosyal medya bağımlılığını arttıran bir etken olmaktadır (Erdoğan ve Şanlı, 2019).

İnsanlar sosyal varlıklardır ve çevrelerinde olup bitenleri öğrenmek onların temel ihtiyaçlarından biridir (Kaçık ve Acar, 2020). Günümüzde internet ve sosyal medya platformları bireylerin olup bitenleri öğrenmesi için başvurdukları ilk araç konumuna

gelmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2020 verilerine göre hanelerde internet erişim oranı %90,7'ye ulaşmıştır.

Şekil 1: Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Temel Göstergeler

Kaynak: TÜİK, Erişim tarihi: 02.01.2021

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte geniş çevreler tarafından kullanılmaya başlanan sosyal medya platformları, insanların birbirleriyle sürekli olarak etkileşim halinde olmalarını sağlamıştır. Bu durum fear of missing out (FoMO) olarak bilinen ve Türkçe'ye gelişmeleri kaçırma korkusu (GKK) olarak çevrilen kavramın tekrar gündeme gelmesine sebep olmuştur. Yabancı literatürde bir süredir yer alan GKK kavramı son yıllarda ülkemizdeki araştırmacıların da dikkatini çekmiş ve yerli literatürde konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ancak yabancı yazınla kıyaslandığında göreceli olarak konuya ilişkin daha az sayıda çalışma bulunmaktadır.

Oxford İngilizce Sözlüğü'ne 2013 yılında giren GKK, bireylerin, içinde olmadıkları bir ortamda heyecan verici ve ilginç bir olayın yaşandığına yönelik hissettikleri endişe duygusu olarak tanımlanmıştır (<https://oxfordlearnersdictionaries.com>). GKK kavramı ilk olarak Dan Herman'ın 2000 yılında yeni tüketici davranışlarını incelerken yazdığı "Introducing short-term brands: A new branding tool for a new consumer reality" adlı makalede bir olgu olarak ele alınmıştır.

(Herman, 2012). Herman, yayınladığı makalede bu olgunun marka yönetimi ve pazarlama açısından nasıl kullanılabileceğini anlatmıştır. Dan Herman'dan sonraki yıllarda global araştırma şirketi olan JWT Intelligence tarafından GKK hakkında araştırmalar yapılmıştır (Şenel, 2018). GKK, genel olarak bir kişinin, kendisinin bulunmadığı başka bir ortamda yaşanan güzel deneyimlerden mahrum kaldığı endişesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bireylerin sosyal ağlardaki gelişmelerden haberdar olamamaktan dolayı yaşadıkları korku nedeniyle sosyal ağlarda daha uzun süreler geçirmelerine sebep olan bir bağımlılık türü olarak da göze çarpmaktadır (Gezgin vd., 2019). Gelişmeleri kaçırma korkusu kavramıyla ilgili olgusal pek çok yazı yazılmış olsa da bilimsel olarak yapılan ilk çalışma Przybylski vd.'ne (2013) aittir.

Przybylski vd.'nin (2013) yaptığı araştırmada GKK, başkalarının ödüllendirici deneyimler yaşıyor olabileceğine dair yaygın bir endişe olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle GKK, bireyin kendisinin olmadığı bir ortamda başkalarının iyi deneyimler yaşamış olmasından duyduğu endişe hissini tanımlamakta ve birey, duyduğu bu his sonucunda başkalarıyla sürekli bağlantıda kalmayı istemektedir.

JWT Intelligence (2012) tarafından yayınlanan bir raporda GKK, bireylerin, diğer insanların deneyimlediği veya sahip olduğu şeylerin kendilerinin kaçırıyor olduğunu düşündükleri ile ilgili sürekli bir kaygı durumu olarak tanımlanmıştır.

GKK kavramıyla ilgili yapılan ilk bilimsel çalışmalardan biri de Hato'ya (2013) aittir. Hato, GKK'yi süresiz olarak sosyal medyada aktif olmak ve sürekli olarak paylaşımda bulunmak, yorum yapmak vb. davranışlarla kendini yenileme olarak tanımlamıştır.

Alt'a (2015) göre GKK; kişinin, başkalarının kendisinden daha tatminkar deneyimler yaşadığı düşüncesiyle sürekli çevrimiçi kalarak sanal çevresindeki insanların ne yaptığını kontrol etmek için güçlü bir istek duymasıdır.

Lim (2016) GKK'yi insandan insana farklılık gösteren genel bir kişilik özelliği olarak tanımlamıştır. Buna göre her bireyin doğuştan GKK yaşadığı ancak bazı bireylerin kişilik özelliği, internet ve sosyal medya kullanımı gibi etkenlerden dolayı GKK seviyesinin normalden yükseldiği söylenebilmektedir.

Blum (2016) tarafından GKK, bireyin sosyal medya platformlarında arkadaşlarının fotoğraflarında kendisini görmemesi ve bu yüzden negatif duygular hissetmesi olarak ifade edilmiştir. Böylece bireyler, sürekli olarak Facebook, Instagram gibi sosyal medya platformlarını ziyaret etmeye itilmekte, sosyal medya uygulamalarına daha fazla önem vermekte ve bu platformlardaki paylaşımlarına önem vermektedirler.

Mcroy (2016) bireyin, sosyal hayatı için önemli olan olaylardan haber alamadığı için yaşadığı duygusal ve zihinsel gerginlik hissini GKK olarak tanımlamaktadır.

Metin vd.'ne (2017) göre GKK, kullanıcıların durumlarını anlık olarak güncellediği sosyal medya uygulamalarının çok fazla kullanılması olarak tanımlanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde GKK kavramı, önemli bir şeyin kaçırıldığına dair anksiyete durumu olarak ifade edilebilir. GKK yaşayan bireyler tam olarak ne kaçırdıklarının farkında olmamakta ancak sürekli olarak başkalarının ne yaptıkları ile ilgilenerek diğer bireylerin kendilerinden daha iyi bir hayat yaşadıkları düşüncesine kapılmaktadırlar.

GKK, son derece insani bir dürtüdür ve tarih boyunca bireyleri birbirine bağlayan bu dürtü insanların hayatta kalmalarında önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak internet ve sosyal medya bu dürtüyü olması gereken normal değerin çok yükseğine taşımaktadır. Bu durumda GKK bir hastalık boyutuna ulaşmaktadır. GKK rahatsızlığının sosyal tatminde yaşanan eksiklik ile ilgili olduğu söylenebileceği gibi sürekli olarak bağlantıda olma ve bağlı kalma halinin yitirilmesinde de kendini gösterebileceğini söylemek mümkün olmaktadır (Karatay,2018).

Konu hakkındaki çalışmalar incelendiğinde GKK'nin hala daha yeni bir kavram olduğu görülmektedir. Teknolojinin hızlı ilerleyişi bireylerin gelişmelerden haberdar olması için daha az zaman ve emek harcamasını sağlamakta ancak bireyler gelişmeleri kaçırmamak adına bu teknolojileri çok fazla kullandıklarından sosyal hayatlarında ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Günümüzde bu durum öyle bir noktaya gelmiştir ki etrafımızdaki kişilerin paylaştığı fotoğrafları, gittikleri mekanları, yazdıkları yazıları vs takip edebilmek için farklı farklı sosyal medya platformlarına girmek gerekmekte ve her birine uzun zaman ayırmak gerekmektedir. Ayrıca internet ve sosyal medyanın bu denli aktif kullanılması sadece etrafımızda olup bitenleri değil; bilim, sanat, spor, siyaset gibi

birçok alandaki gelişmeleri de takip etmemiz için itici bir güç oluşturmaktadır. Sürekli sosyal medya takibi ve teknolojik cihazların sık sık kontrolü gelişmeleri kaçırma korkusunun yükselmesine neden olmaktadır (Hoşgör vd., 2017). Bireyler, her an güzel bir şeylerden mahrum kaldığı sanısına kapılmakta ve bu durum bireylerin verimliliğini ve mutluluğunu olumsuz yönde etkilemektedir. Birey, bulunmadığı ortamlarda, farklı işlerde, farklı şehirlerde daha mutlu olacağını hissetmektedir. Böylece katıldığı sosyal aktivitelerden yeterli hazzı alamamakta, çalıştığı işte verimli olamamakta ve bulunduğu şehir, ülke gibi şeyler bile onu mutsuz edebilmektedir. Akıllı telefonunu çok sık kontrol eden birey zamanını da boşa harcamakta ve potansiyelini gösterememektedir. Bu durumun sonucunda bireyin hayat kalitesi düşeceği gibi iş yerindeki verimliliği de düşmektedir (Eriş, 2014). İşletmeler açısından düşünüldüğünde de GKK'nin çalışanlarda sanal kaytarma, devamsızlık, motivasyon eksikliği, işe tutkunluktaki düşüş, işe odaklanamama gibi istenmeyen sonuçlara yol açabileceği düşünülmektedir (Özcan ve Koç, 2019). Hem birey hem de örgüt için son derece ciddi sonuçlar doğurabilecek bir durum olan GKK'ye gerekli önemin verilmesi ve GKK seviyesinin yükselmesinin önüne geçilmesi için yapılacak her yol gösterici çalışma faydalı olacaktır.

2. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Bireylerin deneyimleyebileceği aktiviteler ne kadar çok ve seçenekleri ne kadar fazla ise bunların en iyi olanını seçme ihtimali de o kadar düşük olacaktır. Bu durum bireyin kendi seçimlerinin en iyi seçim olup olmadığını sorgulamasına sebep olacaktır (Milyavskaya vd., 2018). Günümüzde, insanların birçoğunun sürekli olarak sosyal hayatta bitmek bilmeyen aktivitelere ve internet tabanlı platformlarda başkalarının deneyimlerine maruz kalması, kaçırılan seçenek sayısını her birey için hiç olmadığı kadar arttırmaktadır. Bunun sonucunda birey, içerisinde bulunduğundan başka, zevk alabileceği potansiyel etkinlikler veya yerler olabileceği düşüncesine kapılarak kaygı duymaya başlamaktadır (Przybylski vd, 2013). Hissedilen bu kaygı hali kaçınılmaz olarak bireyin GKK seviyesini yükseltmektedir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, GKK'nin başta akıllı telefon ve sosyal medya olmak üzere demografik faktörler ve kişisel özelliklerden de etkilendiğini ortaya koymaktadır.

2.1. Demografik Özellikler

Literatür incelendiğinde yapılan araştırmaların bir kısmında GKK seviyesinin demografik faktörlere göre değişkenlik gösterebildiği görülmektedir. Örneğin Przybylski vd. (2013)'nin çalışmasında özellikle genç yaştaki bireylerin daha yüksek GKK seviyesine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca genç yetişkinlerin yaklaşık dörtte üçünün arkadaşlarının neler yaptığını gözden kaçırma riskiyle karşı karşıya kaldıklarında endişe duydukları belirtilmektedir (Baker vd., 2016). GKK seviyesinin bireylerin yaşlarıyla karşılaştırıldığında 21 yaşının altındakilerde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.(Gezgin vd., 2017). Öğretmenler üzerinde yapılan bir çalışmada katılımcıların yaşlarının arttıkça GKK seviyelerinin düştüğü, dolayısıyla genç öğretmenlerdeki GKK seviyesinin daha yaşlı öğretmenlere oranla yüksek çıktığı bulgusuna varılmıştır (Arslan vd., 2018). Üniversite öğrencilerinin GKK düzeyleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ve bunların demografik değişkenlere göre farklılıklarını incelemek üzere yapılan bir araştırmaya göre ise GKK ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ancak yaş ve sınıf değişkenlerine göre GKK düzeylerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (Kaçık ve Acar, 2020). Buna göre daha genç yaştaki bireylerde ve alt sınıflarda okuyan bireylerdeki GKK seviyesi yaşça büyük ve üst sınıflardaki bireylere göre daha yüksek çıkmıştır (Kaçık ve Acar, 2020). Benzer şekilde Çınar Yalçın (2017), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında birinci sınıfta okuyan öğrencilerin dördüncü sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksek seviyede GKK yaşadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Genç yaştaki insanların etraflarında olan bitenlere karşı daha duyarlı olduklarını ve merak duygularının daha fazla olduğunu, ayrıca sosyal medyada daha fazla zaman geçirdiklerini, tüm bu sebeplerden dolayı GKK seviyelerinin daha yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Özcan ve Koç, 2019). Genel olarak genç yaştaki bireylerin daha yüksek düzeyde GKK yaşadıkları belirlense de bireylerin yaşları ve GKK düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemeyen birçok

araştırma da mevcuttur (Hoşgör vd., 2017; Bor Altınay, 2018; Uzun vd., 2019; Çetinkaya, 2019; Turhan, 2019; Çakır, 2020; Ernur, 2020)

GKK ve cinsiyet arasında da anlamlı farklılıklar bulunan çalışmalara rastlanmıştır. Gezgin vd.'nin (2017) Türkiye'de öğretmen adayları üzerinde yaptıkları çalışmada erkeklerde kadınlara göre daha yüksek GKK seviyesi tespit edilmiştir. Arslan vd. (2018), öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmada erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre GKK seviyelerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak Özcan ve Koç (2019), erkekler ve kadınlar arasında GKK düzeyinin anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Aslan'ın (2018) tez çalışmasında da GKK ve cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında kadınlar ve erkekler arasında bir farklılık gözlemlenmemiştir. Przybylski vd.'nin (2013) çalışmasında ise genç yaşlarda erkeklerin daha fazla GKK hissetme eğiliminde oldukları ancak yaş ilerledikçe erkekler ve kadınlar arasındaki farkın ortadan kalktığı belirtilmektedir. Ancak literatüre bakıldığında cinsiyet değişkeni ve GKK arasında anlamlı bir ilişki olmadığına yönelik birçok çalışma mevcuttur (Kırık, 2015; Gökler vd., 2016; Hoşgör vd., 2017; Yalçın Çınar, 2017; Jood, 2017; Aslan, 2018; Özkaynar Beşenk, 2018; Hızarcı, 2018; Altınay Bor, 2018; Tayiz, 2018; Terzi, 2019; Yalçın, 2019; Çetinkaya, 2019).

Araştırmalar genel olarak üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığından bireylerin eğitim seviyeleri ile GKK arasındaki ilişkiyle ilgili yeterli veri bulunmamaktadır. Özcan ve Koç'un (2019) çalışmasında GKK ve eğitim seviyesi arasında olumsuz bir ilişkiye rastlanmış ve bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça daha az GKK hissettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuçla uyumlu olarak Karaş'ın (2019) yaptığı çalışmada eğitim seviyesi lise ve üniversite olan bireylerde lisansüstü seviyesine sahip bireylere göre daha yüksek düzeyde GKK tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada bekarların evlilere, gelir seviyesi düşük olanların yüksek olanlara göre daha fazla GKK hissettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara zıt olarak Arslan vd. (2018), eğitim seviyesi ile GKK arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada eğitim seviyesi lisansüstü olan öğretmenlerin, eğitim seviyesi lisans olan öğretmenlere göre daha fazla GKK hissettikleri anlaşılmıştır. Bu durum, lisansüstü eğitim seviyesinde teknolojiyi daha aktif kullanma ve gündemi takip etme zorunluluğunun GKK seviyesini arttırmış olabileceği şeklinde yorumlanmıştır (Arslan vd., 2018).

Turhan (2019)'un üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, üniversite öğrencilerinin GKK düzeylerinin romantik ilişkilerinin var olup olmasına göre farklılaşmasına yönelik incelemede bulunmuş olup, iki değişken arasındaki ilişkinin farklılaşma göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında Özcan ve Koç'un (2019) çalışmasında evli bireylerin daha az GKK hissedeceğinin öngörüldüğü ancak bu hipotezin desteklenmediği belirtilmiştir.

2.2.Kişisel Özellikler

Özcan'ın (2019) banka çalışanları üzerinde yaptığı çalışmaya göre beş faktör kişilik özelliklerinden olan dışadönüklük, uyumluluk ve yeniliğe açıklık ile GKK arasında anlamlı bir ilişki saptanamazken sorumluluk ve duygusal dengelilik boyutları ile GKK arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre daha fazla sorumluluk alabilen ve duygusal dengeliliği daha yüksek olan bireyler daha az GKK hissetmektedirler. Ayrıca bireylerin GKK düzeylerinin duygusal zeka, nevrotizm ve deneyime açıklık tarafından anlamlı düzeyde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır (Turhan, 2019). Buna göre duygusal zekâ, GKK'yi negatif yönde etkilerken gelişime açıklık ve nevrotizm pozitif yönde etkilemektedir.

Anksiyete ve depresyon düzeyinin GKK ile olumlu yönde ilişkisi olduğunu gösteren çalışmalar literatürde yer almaktadır (Holte ve Ferraro, 2020; Elhai vd., 2018; Oberst vd., 2017). GKK'nin ait olma ihtiyacı, sosyal karşılaştırma yönelimi, anksiyete ve nevrotiklik ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür (Çeliktutan, 2019). Sosyal medya kullanımı, sürekli etkileşim içinde olma istemi ve nevrotiklik GKK ile pozitif yönde ilişkili olmakta ve bunlar arttıkça GKK seviyesi de yükselmektedir (Wilhoite, 2019). Aynı araştırmada dışa dönüklük ve algılanan sosyal desteğin GKK ile negatif yönde ilişkili olduğuna ulaşılmıştır. Ünal'ın çalışmasında da (2019) sosyal anksiyete bozukluğu ile GKK arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Stead ve Bibby (2017) tarafından yapılan bir çalışmada bireylerin GKK seviyeleri ile duygusal durumları ve psikolojik iyi oluş halleri arasında negatif bir ilişki tespit edilirken, problemli internet kullanım seviyeleri arasında ise pozitif anlamlı ilişkinin

olduğu saptanmıştır. Literatürde problemlı internet kullanımı kavramı, bireylerin internet kullanımlarının psikolojik, sosyal, akademik ve profesyonel yaşamları üzerinde negatif sonuçlar doğurması olarak tanımlanmıştır (Caplan, 2002; Young, 1996; Büyükaslan ve Kırık, 2013). Ayrıca uzun vadede internet kullanımının, yalnızlık ve depresyon gibi olumsuz sonuçlara sebep olduğu pek çok araştırmayla belirlenmiştir (Morahan-Martin ve Schumacher, 2000; Pawlak, 2002; Ceyhan ve Ceyhan, 2008). Dikkat eksiliği ve hiperaktivite alt boyutlarında bir artış olduğunda GKK düzeyinin de artacağı belirlenmiştir (Çınar Yalçın, 2017). Al-Menayes (2016), GKK'nin yüksek içsel motivasyon ile olumsuz, yüksek dışsal motivasyon ile olumlu bir ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Yalnızlık duygusu ve GKK arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Tayiz, 2018; Terzi, 2019; Yalçın, 2019).

2.3. Akıllı Telefon ve Sosyal Medya

Teknolojik gelişmeler sayesinde internetin daha kolay ulaşılabilir olmasıyla bireylerin birbirleriyle iletişim kurmaları oldukça kolaylaşmıştır (Tozkoparan ve Kuzu 2019). Mobil iletişim araçlarının gelişmesi ve akıllı telefon kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte insanlar artık sosyal medyayı daha fazla kullanmaktadırlar. Sosyal medya, özellikle gençlerin daha aktif olarak kullandığı, kullanıcıların kendilerini olduklarından daha farklı gösterebildikleri ve birbirleriyle kolay bir şekilde haberleşebildikleri sanal mecralardır. Sosyal medyanın fonksiyonelliği ve bu mecralardaki yoğun bilgi akışı insanları ekrana kilitleyen bir duruma gelmiştir. Bireyler, sosyal medyada zaman geçirdikçe fırsatların ve aktivitelerin daha fazla olduğunu fark etmekte ve bu durum bir kısır döngü haline gelerek insanların fırsatlardan habersiz kalmamak için daha fazla sosyal medyada vakit geçirmelerine sebep olmaktadır. Sosyal medya kullanımı ile GKK arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Erdoğan ve Şanlı, 2019; Tanrıku, 2018; Oberst vd., 2017; Blackwell vd., 2017).

GKK seviyesi yüksek bireyler yüz yüze iletişim yerine sosyal medyadan iletişim kurmayı tercih etmektedirler. Bu durum bireylerin yalnızlık hislerinin yoğunlaşmasına sebep olmaktadır (Bulunmaz, 2018). GKK hisseden bireyler başkalarıyla daha fazla olumlu sosyal etkileşimde bulunmak istemekte ve başkaları tarafından onaylanma

ihtiyaçları daha yüksektir (Lai vd., 2016). Bu onay ihtiyaı, bireylerin daha fazla sosyal medya kullanmasına ve GKK seviyelerinin artmasına sebep olmaktadır. Yapılan araştırmalar sosyal medya kullanan gençlerin yüzde 75'inde GKK olduğunu göstermektedir (Chaudhry, 2015). Bireyler, sosyal medya platformlarına bağlanırken bir problem yaşadıklarında ve bunun sonucu olarak bağlanamadıklarında, ait olma ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için GKK yaşamaktadırlar (Alt, 2015). Ayrıca online alışverişin de GKK'ye sebep olduğu düşünülmektedir. Özellikle Y ve Z kuşağı bireyleri, alışveriş olayını önceki kuşaklara göre çok daha fazla ciddiye almakta ve online promosyonları düzenli olarak takip etmek, ünlü kişilerin giydikleri kıyafetlerin kendilerinde nasıl duracağını hayal etmek gibi fanteziler için sanal ortamda çok fazla vakit harcamaktadırlar (Lachman ve Brett, 2013).

Hızla gelişen teknolojinin bireyler üzerinde ortaya çıkardığı durumlardan biri de problemli cep telefonu kullanımıdır. Problemli cep telefonu kullanımı, cep telefonunun aşırı ve kontrolsüz bir kullanım sonucunda bireyin günlük iş ve aktivitelerini aksatması ve günlük rutinlerinin bir kısmının yerine geçmesi şeklinde tanımlanabilir (Altundağ ve Bulut, 2017). Problemli cep telefonu kullanımı ile GKK arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Hızarcı, 2018; Elhai vd., 2016). Akıllı telefonlar aracılığıyla evrimii olanların diğerlerine kıyasla daha yüksek düzeyde GKK yaşadıkları sonucuna varılmıştır (Gezgin vd., 2017). Akıllı telefon etkileşimi ve cep telefonunu kontrol sıklığının GKK ile ilişkili olduğu, GKK hisseden bireylerin cep telefonlarını daha sık kontrol ettikleri gözlenmiştir (Hato, 2013). Türkiye'deki niversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada yanlarında sürekli olarak şarj cihazı taşıyan, uyanır uyanmaz akıllı telefonlarını kontrol etme eğiliminde olan, uyumadan önce yatağa akıllı telefonları ile girip zaman geçirdiklerini bildiren öğrencilerin daha yüksek GKK seviyesine sahip oldukları anlaşılmıştır (Hořėor vd., 2017). Ayrıca ders esnasında sosyal medya hesaplarını kontrol eden ğrencilerin GKK düzeyi etmeyen öğrencilerden daha yüksek çıkmaktadır (ınar Yalçın, 2017).

GKK seviyesi yüksek olan bireylerin sosyal medyayı kontrol etme dürtüsü yaşama olasılıklarının daha fazla olduğu, özellikle Facebook, Twitter, İnstagram ve MySpace sitelerini kontrol etme olasılıklarının yüksek olduğu tespit edilmiştir (Abel vd., 2016). akır'ın (2020) araştırmasında ise sosyal medya platformlarından Instagram, Twitter, Facebook ve Whatsapp kullanım sıklığı ile GKK arasında bir bağlantı bulunamamış

ancak YouTube kullanım sıklığı ile GKK düzeyi arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.

Sosyal medya kullanımı sadece GKK yaşandığından değil aynı zamanda GKK yaşatmak için de kullanılabilir. Yurtdışındaki öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmaya göre, bireylerin yurtdışında olmayan arkadaşlarına GKK hissini yaşatmak için sosyal medya paylaşımları yaptıkları ortaya çıkmıştır (Hetz vd., 2015). Kaçırılan bir sosyal faaliyetin sosyal medyada fotoğraflarının görülmesi iki yönlü bir GKK'yi tetiklemektedir. Bunlar, kişinin mevcut deneyiminden aldığı keyfin azalması ve kaçırılan deneyimden beklenen keyifte artıştır (Rifkin vd., 2015).

3. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSUNUN SONUÇLARI

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde GKK kavramının oldukça yeni bir kavram olmakla birlikte henüz GKK'nin spesifik olarak iş hayatındaki yansımalarını konu alan araştırma sayısının yeterli olmadığı görülmektedir. Budnick vd.'nin (2019) iş yerinde hissedilen GKK'nin çalışanların motivasyonlarını ve sağlıklarını hangi yönde etkilediğine yönelik yaptıkları çalışmada, iş yerindeki GKK'nin çalışanlar arasındaki etkileşimi arttırmasına rağmen çalışan sağlığını bozduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özcan ve Koç (2019), banka çalışanları üzerinde yaptıkları bir çalışmada iş yükünün fazla olmasının çalışanların GKK seviyesini yükselttiğini, yüksek GKK seviyesinin ise üretkenlik karşıtı davranışlardan biri olan sanal kaytarma davranışlarına yol açabileceğini belirtmişlerdir. Güllü (2020), öğretmenlerin GKK düzeyleri ile sanal kaytarma davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Buna göre bireylerin GKK seviyeleri arttıkça sanal kaytarma davranışlarına olan yönelimleri de artmaktadır.

GKK'nin bireyler üzerinde pek çok etkisi bulunmaktadır ve bu etkilerin büyük çoğunluğu insan hayatını olumsuz etkilemektedir. GKK'nin kişiye getirdiği olumsuz etkilerden en önemlilerinden biri, kişinin zamanının çoğunu GKK yüzünden israf etmesidir (Eriş, 2014). Zamanın büyük çoğunu, sırf duyduğu endişe nedeniyle sosyal medyada harcayan bireyler önemli konularda üretkenliklerini yitirmekte ve potansiyellerini sergileyememektedirler. Sürekli bir şeyleri takip etmeye çalışmak,

öğrencilerin derslerde, çalışanların ise işlerinde başarısız olmalarına sebep olmaktadır. Hatta GKK'nin ölümlere sebep olabileceği durumlar da bulunmaktadır. Przybylski vd. (2013), GKK seviyesi yüksek olan bireylerin araba sürerken bile telefonlarını kullanmaya devam ettikleri bulgusuna ulaşmıştır.

Yapılan araştırmalar GKK'nin sosyal medya kullanımını arttıran bir etken olduğunu işaret etmektedir (Hato, 2013; Przybylski vd., 2013; Chaudhry, 2015; Abel vd., 2016; Elhai vd., 2016; Erdoğan ve Şanlı, 2019). Sosyal medya kullanmadan önce hayatlarından memnun olan bireyler sosyal medya kullanmaya başladıktan sonra kendilerini başka bireylerle karşılaştırmakta ve memnuniyet seviyeleri düşmektedir (JWT, 2012). GKK ve GKK'nin sebep olduğu aşırı sosyal medya kullanımı, bireylerin depresif hissetmelerinde önemli bir etken olmaktadır (Wortham, 2011).

GKK, bireylerin sürekli olarak bir şeyleri kaçırdıkları hissine kapılmalarına sebep olarak bu duyguyu yaşayan bireylerin dikkatlerini çok kolay dağıtmakta ve anın tadını çıkarmalarına engel olmaktadır (JWT, 2012). GKK yaşayan bireyler sosyal hayatlarını aksatmakta ve geç kalmışlık hissine kapılmaktadırlar. GKK ile başa çıkamayan bireylerde maddi ve sosyal başarısızlık daha yüksek boyutlarda ortaya çıkmaktadır (Wortham, 2011). Gottberg'e (2017) göre GKK seviyesi yüksek olan bireyler, sahip oldukları şeylerin kıymetini bilmediklerinden bundan zevk alamamaktadırlar.

Sosyal medyada çok uzun vakit geçirmek ve olan bitenden haberdar olamama endişesi bireylerde anksiyete ve dikkat dağınıklığı gibi psikolojik rahatsızlıklara sebep olabilmektedir (Blackwell vd., 2017; Baker vd., 2016). Gündemden uzak kalmak ve bir şeyler kaçırma ihtimali, bireylerin psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkilemektedir. GKK seviyesi yükseldikçe bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyleri azalmaktadır (Gezer, 2020).

GKK duygusunun bireylerdeki satın alma davranışlarını etkilediği görülmektedir. İnsanlar, başkalarında gördükleri şeyleri satın almak istemekte ve bu durum bireylerin gereksiz harcama yapmalarına sebep olmaktadır. İnsanların yaşadığı çevre baskısı ve dışlanma endişesi onların satın aldıkları şeyleri yönlendirmektedir (Dykman, 2012). Ayrıca sosyal medya kullanımı ile GKK arasındaki ilişkide GKK'nin bireyin tatil satın alma niyeti üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (Çetinkaya, 2019).

GKK hakkındaki görüşler genel olarak GKK'nin tedavi edilmesi gereken bir hastalık olduğu yönünde olsa da (Hoşgör vd., 2017), GKK'nin bireyler üzerinde bazı olumlu etkileri de bulunmaktadır. Goffman (2009), kendilerini genel olarak mutlu hissetmeyen bireylerin sosyal medya kullanarak kendilerini tatmin ettiklerini belirtmektedir. Bu durum mutsuz bireylerin bir nebze de olsa mutlu hissetmelerini sağlayabilmektedir. Ayrıca internet ve sosyal medya, bireyler için zaman ve mekan kavramlarını ortadan kaldırmakta, kolaylıkla karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmayı sağlamakta, eğlence ortamı yaratmakta ve stres atmalarını sağlayabilmektedir (Akçay, 2011; Keser Özcan ve Buzlu, 2005).

4. GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU İLE MÜCADELE ETME YOLLARI

GKK ile mücadelede araştırmacılar tarafından çeşitli stratejiler önerilmekte (Beck, 2013; Barker, 2016; Alutaybi vd., 2020; Hendriksen, 2016; Gottberg, 2017; Sokol, 2016), ancak önerilen söz konusu stratejilerin daha çok bireysel mücadele yöntemleri olduğu görülmektedir.

Şimdiye kadar yapılan araştırmalar GKK'nin sadece sosyal medya bağımlılığı, gerçek hayatı ıskalama, verimsizlik, zaman israfı değil, aynı zamanda anksiyete, depresiflik ve yalnızlık duygusu gibi psikolojik olarak ciddi olumsuz sonuçlara da sebep olduğunu göstermektedir (Baker vd., 2016; Dossey, 2014; Blackwell vd., 2017). Bireyler, GKK'nin getirdiği bu olumsuz sonuçlara maruz kaldıkça GKK seviyeleri artmakta ve bir kısır döngü içinde stresli bir hayat yaşamaktadırlar. Sosyal medyada zaman geçirmek amacıyla günde 8 saatten fazla internet kullanmak, beyin hacminin azalması olarak tanımlanan beyin büzüşmesine neden olabilmektedir (Dossey, 2014). Dolayısıyla sağlıklı ve mutlu bir hayat sürmek için GKK ile mücadele etmenin önem arz ettiği ifade edilebilir.

Beck (2013), GKK'yi yenmek için 3 temel stratejiden bahsetmektedir. Bunlar:

- *GKK'nin Yalanlara Dayandığını Anlamak*: GKK ile savaşmanın en güçlü yollarından biri, kaçırıldığı düşünülen o muhteşem hayatın aslında hiç olmadığını kabul etmektir. Sosyal medya da dahil genel olarak medyada görünenler yanıltıcı olmaktadır. Görüntüleri ister bireyler isterse de profesyoneller hazırlamış olsun, yapay neşe dolu anları yakalama eğilimindedirler. Bu yüzden diğer insanların özenle hazırladıkları görüntülerde gerçek deneyimlerini değerlendirmek, yalnızca dağ zirvelerini gösteren dürbünlerle gezinmeye çalışmak gibidir.

- *GKK'yi GKK ile Yenmek*: Kelimeler, insan zihninde yaratılan kavramlardır. Duygu ve davranışlarımız kullanılan kelimelerden etkilenmektedir. Bu nedenle anlamı olumsuz düşünceler çağrıştıran GKK yerine olumlu düşünceler çağrıştıracak pozitif kelimeler kullanılması GKK seviyesini düşürebilir.

- *Duraksamak*: GKK zihinde yer kaplamaya başladığında bir an durup hayatın tadını çıkarmak, o an yapılan işle meşgul olmak, sevdiklerimizle zaman geçirmek, gerçekleştirilebilir hayaller düşlemek, hatta bazen sadece hareketsiz kalmak bile rahatlama duygusu hissettirebilmektedir.

Alutaybi vd.'ne (2020) göre GKK'ye karşı filtreleme, otomatik yanıt, durum ayarlama ve özet gibi yazılım destekli önlemler alınabilir. GKK'nin yaratmış olduğu sosyal medyayı kontrol etme isteği otokontrol yoluyla hazzı erteleyerek aşılabılır. GKK ile anksiyete arasında bulunan ilişki sebebiyle anksiyeteye mücadele etmek, anksiyete bozukluklarıyla başa çıkmak için anksiyolitik ilaçlar kullanmak da GKK'yi önlemede yardımcı olabilmektedir.

Barker'a (2016) göre GKK'yi yenmenin yolları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- GKK üzüntüyle başlamaktadır. Bu nedenle bireyler yapmayı sevdikleri ve kendilerini mutlu eden şeyleri yaparlarsa daha olumlu olacak, üzüntüden uzaklaşacaktır.

- Sosyal medya, durumu daha iyi değil daha kötü bir hale getirmektedir.

- Mutluluk dikkatle ilgilidir. Bireyler iyi şeylere odaklandıklarında kendilerini daha iyi hissedebilmektedirler.

- Minnettar olmak önemlidir. Bireyler sahip oldukları şeylerin farkına vardıkça kendilerini iyi hissedebilmektedirler.

Hendriksen'e (2016) göre insanların sosyal medyada yaptıkları paylaşımlar onların en iyi yaşam tecrübelerinden oluşmaktadır. Buna karşın hayatta karşılaşılan olumsuz ve kötü deneyimler sosyal medyada paylaşılmamaktadır. Bireylerin, sosyal medyadaki ışıltılı hayatın sürekli olarak yaşanmadığının farkına varmaları GKK'yi yenmeleri için önemli bir adım olacaktır.

Gottberg (2017), teknolojinin bireyleri kontrol etmemesini, bireylerin teknolojiyi kontrol etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bu durumda teknolojinin insanlar için faydalı olacağı, aksi durumda ise insanların teknolojinin esiri olacağını vurgulamaktadır. Ayrıca bireylerin yaşadığı GKK duygusunu azaltmanın en iyi yolunun sade ve mutlu bir hayat yaşamaktan geçtiğini belirtmektedir.

Sokol (2016), GKK ile baş etmek için aşağıdaki 8 yolu belirlemiştir:

- Günlük tutmak ve yazı yazmak, bireyin duygu ve düşüncelerinin o yönde gelişmesini sağlamaktadır. Bu nedenle günlük tutmak bireyleri sosyal medyadan uzaklaştırabilmektedir.
- Hiç kimsenin hayatı dışardan görüldüğü gibi değildir. Bu nedenle bireyler kendilerini başkalarıyla kıyaslamamalıdır.
- Bireyler kendi hayatlarının farkında olmalı ve kendi hayatlarına uygun hedefler koymalıdır.
- Bireyler, sosyal medyada gördükleri zenginliklere bakıp mutsuz olmamalı, bunun yerine zenginleşmek için motive olmalı ve hayatını planlamalıdır.
- Bireyler sürekli sosyal medyadan kimlerin neler paylaştığına bakmak yerine anın tadını çıkarmalıdır.
- Teknoloji zaman ve mekan sınırını ortadan kaldırarak insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını kolaylaştırmaktadır. Ancak kişinin sevdikleriyle samimi bir ortamda yüz yüze vakit geçirmesi GKK seviyesinin azalmasına yardımcı olacaktır.
- Fiziksel sağlığın iyi olması ruhsal sağlığı da olumlu etkilemektedir. Bireyler, kapalı ortamlarda hareketsiz kalarak sosyal medyada vakit geçirmek yerine grup aktivitelerine katılmak, yürüyüş ve spor yapmak gibi faaliyetlerde bulunmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

SANAL KAYTARMA

5. SANAL KAYTARMA KAVRAMI VE ÖNEMİ

Teknolojik gelişmeler bireysel ve örgütsel yaşantımıza birçok kolaylık getirmiştir. Bu kolaylıklar sayesinde örgüt faaliyetleri hızlı bir şekilde gerçekleştirilerek kararlar daha hızlı alınmaktadır. Teknoloji kullanımının örgütler açısından oldukça önemli bir noktaya ulaşmış olması, örgütlerin rekabet üstünlüğü sağlayabilmek için teknolojik imkanlardan en yüksek seviyede faydalanmalarını bir zaruret haline getirmiştir. Bu teknolojik imkanların başında ise iletişimi kolaylaştıran ve bilgiye erişimi hızlandıran internet gelmektedir. İnternet, başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere tüm örgüt çalışanlarını etkilemektedir (Köyüstü, 2018).

Bilgisayar, tablet ve cep telefonu gibi internet erişimine sahip olan araçların iş yerlerinde aktif olarak kullanılması, örgütlerin amaçlarına ulaşmasında (Kaplan ve Çetinkaya, 2014) ve örgüt içindeki iletişim hızının artırılmasında (Jandaghi vd., 2015) önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle örgütler için internet kullanımı bir gereklilik halini almıştır (Pindek vd., 2018). Bilgisayar ve internet teknolojilerinin örgütlerde yaygın olarak kullanılmaya başlanması, çalışanların bu teknolojileri işletmeye daha verimli olmak için olumlu amaçlarda kullanabileceği gibi kendi kişisel eğlencelerinde ve işten kaytarma amacıyla da kullanabilmeleri sorununu doğurmuştur (Glassman vd., 2015; Özkalp vd., 2012). Son yıllarda, özellikle akıllı telefonların ortaya çıkmasıyla birlikte internet ve sosyal medya herkesin ulaşabileceği bir ortama dönüştürülmüş ve çalışanların örgüte zarar verici internet kullanımlarının kontrol edilmesini imkansız hale getirmiştir. Bu durum örgütlerin maliyetlerini yükseltmekte ve verimliliğini düşürmektedir (Yıldırım, 2018).

Fabrikalar kurulduğu günden itibaren çalışanlar işten kaytarmak için çeşitli yöntemler denemişler ve bir şekilde işin verdiği stresi azaltmak ve biraz rahatlamak için işten kaytarmanın yollarını bulmuşlardır (Özkalp vd., 2012). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde yaygınlaşan ve erişimi kolaylaşan internet

kullanımı, sanal kaytarma olarak adlandırılan yeni bir kavramın doğmasına sebep olmuştur (Yağcı ve Yüceler, 2016). Sanal kaytarma kavramı, uluslararası yazında personal web usage at work (Mahatanankoon vd., 2004), cyber dependency (Tian ve Sansavini, 2018), cyberloafing (Lim, 2002), cyberslacking (Lavoie ve Pychyl, 2001), cyberbludging (Mills vd., 2001) gibi çeşitli şekillerde adlandırılmıştır. Yerli yazında ise kavramın siber aylaklık (Kalaycı, 2010; Akca, 2013), siber kaytarma (Candan ve İnce, 2016) ve sanal kaytarma (Keklik vd. 2015; Örucü ve Yıldız, 2014) şekillerinde adlandırıldığı görülmektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre sanal kelimesi; gerçekte yeri olmayıp zihinde tasarlanan, mevhum, farazi, tahminî şeklinde tanımlanmaktadır. Kaytarmak ise iş yapmaktan kaçmak olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle sanal ve kaytarmak kelimeleri birleştirildiğinde zihnin gerçek olmayan bir aleme dalarak işten kaydardığı söylenebilmektedir.

Bazı araştırmacılara göre sanal kaytarma, işletmeler açısından verimliliği olumsuz etkileyen son derece zararlı ve engellenmesi gereken bir kavramken (Ramayah, 2010; Li ve Chung, 2006), sanal kaytarmanın her zaman zararlı olmadığını, çalışanların internete girip bilgiye ulaştıklarını ve bu bilgilerin çalışanların performansına ve örgütün verimliliğine olumlu katkı yaptığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Anandarajan vd., 2006; Özkalp vd., 2012; Doorn, 2011; Seymour ve Nadasen, 2007). Sanal kaytarma kavramıyla ilgili literatürde farklı tanımlar yer almaktadır.

Sanal kaytarma kavramıyla ilgili ilk akademik çalışma Lim'e (2002) aittir. Lim'e (2002) göre sanal kaytarma, çalışanların mesai saatleri içerisinde örgütün internet bağlantısını kişisel amaçları için kullanmasıdır.

Blanchard ve Henle (2008), çalışanların mesai saatleri içerisinde iş yerindeki görevleri dışında e-posta ve internet kullanımını sanal kaytarma olarak tanımlamıştır.

Ugrin vd. (2008) sanal kaytarmayı internette geçirilen verimsiz zaman olarak ifade etmektedir.

Weatherbee (2010), iş saatleri içinde interneti oyun oynamak ve bahis yapmak için kullanmanın sanal kaytarma olduğunu ifade etmektedir.

Vitak vd. (2011) ise iş yerinde siber sapkınlık, internetin suistimali, internetin kişisel amaçlar için kullanılması ve eğlence amaçlı gezinme olarak tanımlamaktadır.

Ülkemizde sanal kaytarma kavramını akademik açıdan ele alan ilk çalışma Özkalp vd.'nin (2012) çalışmasıdır. Bu çalışmada sanal kaytarma kavramı örgütün çalışanlarına sunduğu iletişim olanaklarının, internet vasıtasıyla haber veya diğer kaynaklara erişme, sanal oyun etkinliklerinde bulunma, e-posta aktivitelerini kişisel amaçlar için kullanma ve internette gezinti yaparak örgüt için değerlendirilmesi gereken zamanın kişisel arzu ve amaçlar adına israf edilmesi olarak tanımlanmıştır.

Örücü ve Yıldız (2014) ise sanal kaytarmayı bireylerin iş yerinde çalışmalarını için verilen bilgisayar ve internet sistemlerini özel amaçları için kullanması olarak tanımlamaktadır.

Literatürde yer alan tanımlar değerlendirildiğinde sanal kaytarmanın ortak bir tanımının olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak yapılan tanımların ortak özelliklerine bakıldığında bir davranışın sanal kaytarma olarak nitelendirilebilmesi için; internet ve sosyal medya gibi sanal ortamların kullanılmış olması, iş yerinde gerçekleşmiş olması, mesai saatleri içinde olması ve faaliyetin kişisel amaçlar doğrultusunda yapılması gerekmektedir. Literatürde yapılan tanımlar sanal kaytarmayı genel olarak iş yerinin sağladığı internet ve teknolojinin kullanımıyla yapıldığını ifade etse de günümüzde bu araçları çok daha geniş bir açıdan ele almak gerekmektedir. Nitekim artık bireylerin internete erişmek için iş yerindeki internete ve bilgisayara muhtaç olmadıkları söylenebilir. Mobil internet kullanımının yaygınlaşması ve bireylerin gelir seviyelerinin iyileşmesiyle akıllı telefon, akıllı tablet, akıllı saat gibi adeta mini birer bilgisayar teknolojisine sahip olan cihazların herkes tarafından kullanılmaya başlanması, çalışanların sanal kaytarma yapması durumunda örgütün sanal kaytarmanın boyutunu tespit etmesini ve bunu engellemesini neredeyse imkansız bir hale getirdiği söylenebilir.

Çağın getirdiği yeniliklere uyum sağlaması gereken kamu kuruluşlarında teknolojinin etkin kullanımı birçok açıdan fayda sağlamaktadır. İnternet sayesinde örgüt içindeki iletişim hızlanmış, çalışanların bilgiye erişimleri daha kolay bir hal almıştır. Ancak örgüt içerisinde bu imkanların örgüte faydalı olarak kullanılması gerekmektedir. Örgütlerde internet ve bilişim teknolojilerinin vazgeçilemez bileşenler olarak yer alması tıpkı diğer örgütlerde olduğu gibi kamu kurumlarında çalışan personellerin de sanal kaytarma yapma ihtimalini arttırmaktadır. Nitekim kamu çalışanları da diğer çalışanlar gibi sanal kaytarma davranışları sergileme eğilimindedir (Kırtay, 2019). Hatta yapılan çalışmalar kamu çalışanlarının özel sektör çalışanlarına göre daha fazla sanal kaytarma

davranışları sergilediklerini göstermiştir (Hussain, 2017). Sanal kaytarmanın çeşitli şekillerde yapılabilmesi ve her sanal kaytarmanın örgütler açısından aynı etkiye sahip olmamasından dolayı sanal kaytarmanın alt boyutlarının bilinmesi faydalı olacaktır.

6. SANAL KAYTARMANIN BOYUTLARI

Sanal kaytarmaya ilişkin yapılan çalışmalar (Lim, 2002; Anadarajan vd., 2004; Mastrangelo vd., 2006; Blanchard ve Henle, 2008) incelendiğinde araştırmacıların her sanal kaytarma davranışını aynı şekilde değerlendirmedeği ve farklı sınıflamalar yaptıkları görülmüştür. Sanal kaytarmaya yönelik farklı bakış açıları sanal kaytarmanın çeşitli alt boyutlar altında incelenmesini de beraberinde getirmiştir.

Lim (2002), sanal kaytarma davranışlarını e-posta faaliyetleri ve internet sitesi faaliyetleri olmak üzere iki sınıfa ayırmıştır. E-posta faaliyetleriyle kastedilen mailleşmedir. Bunlar zamanla artmakta ve çalışanın vaktini boşa harcamasına sebep olmaktadır. Bunlar arasında işle ilgili olmayan e-postaları kontrol etmek, işle ilgili olmayan e-posta göndermek, işle ilgili olmayan e-posta almak gibi faaliyetler yer almaktadır. İnternet sitesi faaliyetleri ise internet üzerinden yapılan alışveriş, pornografik sitelere giriş, bahis oynamak gibi aktivitelerdir.

Anadarajan vd.'i (2004), sanal kaytarmayı dört sınıfa ayırmıştır. Bunlar; eğlence amaçlı sanal kaytarma davranışları, zarar verici sanal kaytarma davranışları, öğretici sanal kaytarma davranışları ve belirsiz sanal kaytarma davranışlarıdır. Blog vb. sitelerde zaman geçirmek, tatil planı için araştırma yapmak, çevrimiçi alışveriş yapmak gibi davranışlar eğlence amaçlı sanal kaytarma olarak tanımlanırken yasadışı müzik indirmek, kumar oynamak, müstehcen sitelere girmek gibi davranışlar zarar verici sanal kaytarma davranışlarındandır. Bireyin kişisel gelişimine katkı sağlayabilecek olan bilimsel araştırmaları takip etmek, tartışma forumlarında zaman geçirmek, kitap okumak, mesleki gelişim amaçlı internet kullanımı gibi davranışlar öğretici sanal kaytarma davranışları arasında yer almakta ve başka örgütlerle ilgili bilgi toplamak, kendi örgütü hakkındaki tartışmalara katılmak vb. davranışlar belirsiz sanal kaytarma davranışları olarak değerlendirilmektedir.

Mastrangelo vd. (2006) sanal kaytarmayı verimsiz bilgisayar kullanımı ve zarar verici bilgisayar kullanımı olmak üzere iki sınıfa ayırmıştır. İnternet ortamında kitap okumak ve bankacılık işlemleri yapmak örgüte faydasız görülmüş ve verimsiz bilgisayar kullanımı olarak nitelendirilmiştir. Yasadışı sitelere girmek ise örgüte zarar verici bilgisayar kullanımı olarak nitelendirilmiştir.

Blanchard ve Henle (2008), Lim'in (2002) oluşturduğu boyutları genişleterek sanal kaytarmayı önemsiz ve önemli olmak üzere iki sınıfa ayırmıştır. Bu çalışmada yapılan sınıflandırma literatürde en çok kullanılan sınıflandırma olarak dikkat çekmektedir (Yağcı ve Yüceler, 2016). Önemsiz sanal kaytarma işletme verimliliğini etkilemeyen mailleşmek, haber sitelerine bakmak ve çevrimiçi alışveriş yapmak gibi davranışlardır. Bu davranışlar iş yeri açısından uygun görülme de göz yumulabilecek davranışlar arasında yer almaktadır. Önemsiz sanal kaytarma yapan çalışanlar bu davranışların iş yerine zarar vermediğini düşünmektedirler. Önemli sanal kaytarma ise örgüte hukuki açıdan sorun oluşturabilecek davranışlardır. Bunlar arasında çalışanların pornografik sitelere girmesi, yasal olmayan şekillerde müzik indirmek, sohbet odalarına girmek, kumar oynamak gibi faaliyetler yer almaktadır. Önemli sanal kaytarma davranışları sergileyen çalışanlar bunun hem kendileri hem de örgüt açısından ciddi sorunlar doğurabileceğini bilmelerine rağmen bu davranışları yapmaya devam etmektedirler. Araştırmanın sonucunda işverenlerin kişisel e-posta göndermek gibi önemsiz görülen sanal kaytarma davranışlarına yönelik algısı olumlu olarak belirlenirken kumar oynamak, pornografik sitelerde gezinmek gibi önemli sanal kaytarma davranışlarının olumsuz karşılandığı tespit edilmiştir.

7. SANAL KAYTARMAYA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Teknolojik gelişmeler sanal kaytarmanın iş hayatında yaygın olarak yapılmasına sebep olup çalışanların verimliliğinde ve örgütün maliyetlerinin artmasında önemli bir etken haline geldiğinden sanal kaytarmanın altında yatan nedenlerin anlaşılmasının önem arz ettiği söylenebilir (Lieberman,2011). Sanal kaytarmanın altında yatan nedenlerin irdelenmesi örgütlerin sanal kaytarmaya karşı politika geliştirmelerinde oldukça önemli

olmaktadır (Blanchard ve Henle, 2008). Sanal kaytarmaya etki eden faktörler literatürde üç ana başlıkta sıralanmıştır. Bunlar; bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve örgütsel faktörlerdir (Doorn, 2011).

7.1.Bireysel Faktörler

Sanal kaytarmaya etki eden unsurlardan biri bireysel faktörlerdir. Bu bölümde bireylerin sahip olduğu demografik faktörler, kişilik özellikleri, internet bağımlılığı, kişisel ahlaki normlar, görev süresi ve görev pozisyonu gibi faktörler değerlendirilerek bireysel faktörlerin sanal kaytarmaya olan etkileri incelenmiştir.

7.1.1. Demografik Faktörler

Demografik faktörlerden biri olan cinsiyet değişkeni ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda görüş birliği olmadığı ve üç farklı sonuçla karşılaşıldığı görülmektedir. Birinci ve en yaygın görüş, erkeklerin kadınlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları sonucudur (Woods, 2014; Niaei vd., 2014). Lim ve Chen (2012), erkeklerin kadınlara göre sanal kaytarma yapma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu ve erkeklerin aynı zamanda sanal kaytarma tipi davranışlara daha fazla zaman ayırdıklarını tespit etmişlerdir. Çalışmalardan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde hem önemli hem de önemsiz sanal kaytarma boyutları açısından erkeklerin kadınlardan daha yüksek bir puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir (Dede, 2018). Vitak vd. (2011), erkeklerin kadınlara göre hem daha sık hem de daha fazla çeşitte sanal kaytarma yaptıklarını, erkeklerin çalışma esnasında blog okumaları yapmalarının ve video izlemelerinin kadınlardan daha muhtemel olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan sanal kaytarma faaliyetlerinin niteliğine bakıldığında farklı sonuçlarla karşılaşılmıştır. Garrett ve Danziger (2008), erkek çalışanların kadın çalışanlara kıyasla daha çok eğlence odaklı sanal kaytarma davranışı içerisinde bulunduklarını belirtmişlerdir. Güngör (2016) tarafından yapılan araştırmada erkeklerin kadın çalışanlara oranla daha fazla bireysel bilgi edinme odaklı sanal kaytarma yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sadıç'ın (2019)

araştırmasına göre ise erkek katılımcıların kadın katılımcılardan daha fazla kişisel amaçlı kullanım içeren sanal kaytarma faaliyetleri sergilediği tespit edilmiştir. Her ne kadar genellikle erkeklerin daha yüksek düzeyde sanal kaytarma davranışları sergiledikleri gözlense de ikinci bir görüş olarak kadınların erkeklere oranla daha fazla sanal kaytarma davranışlarında bulunduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Özkalp, 2012, Sıçrar, 2017; Özcan, 2017). Bu araştırmalara bakıldığında kadınların erkeklere göre daha fazla önemsiz sanal kaytarma yaptıkları tespit edilmiş (Sıçrar, 2017) ve chat yapmak amacıyla internet kullanımında anlamlı cinsiyet farklılıkları bulunmuştur. Buna göre kadınlar mesai saatleri içerisinde erkeklerden daha fazla chat yapmaktadır (Özkalp vd., 2012). Özcan (2017) da kadınların erkeklere göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Literatürde yer alan bu araştırmaların yanı sıra üçüncü bir görüş olarak, mesai saatleri içinde internet kullanım etkinlikleri için cinsiyet bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığının belirtildiği çalışmalar da yer almaktadır (Akca, 2013; Arık, 2016; Gülümoğlu, 2018; Zeren ve Yalçın, 2021). Ataş (2017), liselerde görevli öğretmenlerin sanal kaytarma davranışlarını incelediği araştırmasında cinsiyet ve önemli sanal kaytarma davranışlarının gösterilme sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Cihan'ın (2018) yaptığı araştırmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, sanal kaytarma faktörlerinin (önemli sanal kaytarma, dinlendirici sanal kaytarma, öğretici sanal kaytarma) cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içinde olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Sanal kaytarmanın sosyo demografik özellikler açısından incelendiği araştırmalar, sanal kaytarma davranışlarının eğitim seviyesi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir (Gülümoğlu, 2018). Eğitim düzeyi arttıkça çalışma esnasında internet kullanım sıklığı da artmaktadır (Garret ve Danziger, 2008). Özkalp vd. (2012) de yapmış oldukları çalışmada eğitim düzeyi arttıkça sanal kaytarma faaliyetlerinin daha fazla yapıldığını ifade etmişlerdir. Akca (2013) yaptığı araştırmada, mesai saatleri içinde internet kullanım etkinlikleri için eğitim düzeyi bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre eğitim seviyesi daha yüksek olanların mesai saatlerinde iş dışı internet kullanımının da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Otellerde çalışan personelin demografik özellikleri ve sanal kaytarma etkinlikleri arasında bulunan farklılıkları netleştirmek amacıyla yapılan bir araştırmada eğitim düzeyi yükseldikçe sanal kaytarma etkinliklerinin de arttığı ortaya konulmuştur

(Özdemir, 2016). Sıçrar'ın (2017) yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre eğitim durumu ile önemsiz sanal kaytarma aktiviteleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Özcan'ın (2017) araştırmasına göre eğitim seviyesi yüksek olanların düşük olanlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları ortaya çıkmıştır. Zeren ve Yalçın'ın (2021) araştırmasında çalışanların sanal kaytarma davranışları ve eğitim değişkenleri arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Buna göre yüksek lisans mezunu olan katılımcıların diğer eğitim düzeyi aralığındaki katılımcılara göre daha fazla sanal kaytarma davranışında bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde eğitim düzeyi ile sanal kaytarma arasında negatif yönlü ilişkilerin de olduğu görülmektedir. Sadıç'ın (2019) araştırmasına göre katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça etik dışı internet kullanımına yönelik faaliyetlerin daha az sergilendiği sonucu elde edilmiştir. Kanık (2019), çalışmasından çıkan sonuçlardan hareketle eğitim seviyesi düşük olan çalışanların eğitim seviyesi yüksek olan çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma davranışlarında bulunduklarını tespit etmiştir. Kaplan ve Çetinkaya (2014), otel işletmelerinde çalışan bireyler üzerinde yaptıkları araştırmada eğitim düzeyi azaldıkça önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinin arttığı, eğitim düzeyinin her seviyesinde ciddi sanal kaytarmanın negatif yönlü ilişkide olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmaların yanı sıra eğitim düzeyi ile sanal kaytarma değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı araştırmalar da literatürde yer almaktadır. Ataş (2017) yaptığı araştırmada eğitim seviyesi değişkeninin sanal kaytarma davranışlarının gösterilme sıklığı için önemli bir sebep olmadığını tespit etmiştir. Dede'nin (2018) araştırmasında eğitim seviyesi ile sanal kaytarma ve alt boyutları arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Cihan'ın (2018) yaptığı araştırmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, sanal kaytarma faktörlerinin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içinde olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Blanchard ve Henle (2008), bireylerin internet kullanma kabiliyetlerinin sanal kaytarma üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır. Buna göre internet kullanma kabiliyeti yüksek bireyler daha fazla sanal kaytarma yapmaktadır. Ayrıca internet kullanma kabiliyeti arttıkça suistimale açık internet kullanım etkinliklerinin de arttığı bulunmuştur (Akca, 2013). Bilgisayar ile büyüyen genç çalışanların yaşlı çalışanlara göre interneti daha iyi kullandıkları ve bununla beraber daha fazla verimsiz bilgisayar kullanımı yaptıkları görülmüştür (Mastrangelo vd., 2006). Güngör (2016) tarafından yapılan

araştırmada gençlerin yaşlılara göre daha fazla eğlence odaklı sanal kaytarma yaptıkları gözlenmiştir. Arık (2016), sanal kaytarma düzeylerinde yaş değişkenine göre anlamlı farklılıklar bulunduğunu belirtmiştir. Bu araştırmaya göre düşük yaş grubundaki bireylerde yüksek yaş gruplarına göre sanal kaytarma düzeyinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Yaş ile anlık mesajlaşma gibi iletişim aktiviteleri negatif bir şekilde ilişkilendirilmiştir (Vitak vd., 2011). Sıçrar'ın (2017) yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre yaş ile önemsiz sanal kaytarma aktiviteleri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Özcan'ın (2017) araştırmasına göre gençlerin yaşlılara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları ortaya çıkmıştır. Dede'nin (2018) araştırmasında 15-25 yaş aralığındaki katılımcıların 26-35, 36-45 ve 46-55 yaş aralığındaki katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek önemli sanal kaytarma ortalamalarına sahip oldukları gözlenmiştir. Sadıç'ın (2019) araştırmasına göre 26-35 yaş grubunda yer alan katılımcıların 56 ve üzeri yaş grubunda yer alanlara göre daha yüksek düzeyde sanal kaytarma yaptıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Kanık (2019), çalışmasından çıkan sonuçlardan hareketle gençlerin yaşlı çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma davranışlarında bulunduklarını tespit etmiştir. Araştırmalar genel olarak gençlerin daha fazla sanal kaytarma davranışlarında bulunduklarını gösterse de iki değişken arasında anlamlı ilişki gözlenmeyen çalışmalar da yer almaktadır (Özkalp, 2012; Cihan, 2018; Gülümoğlu, 2018).

Medeni durum değişkenine göre incelendiğinde bekarların sanal kaytarma düzeyinin evlilere göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Arık, 2016; Sıçrar, 2017). Özcan'ın (2017) araştırmasına göre bekar çalışanların evli çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları ortaya çıkmıştır. Dede'nin (2018) araştırmasında katılımcıların hem önemli hem de önemsiz sanal kaytarma boyutları açısından bekarların evlilerden daha yüksek bir puan ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir. Kanık (2019), çalışmasından çıkan sonuçlardan hareketle bekârların evli çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma davranışlarında bulunduklarını tespit etmiştir. Bu araştırmalara karşın iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar da bulunmaktadır (Ataş, 2017; Özkalp, 2012; Gülümoğlu, 2018; Zeren ve Yalçın, 2021).

Ugrin vd. (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, yüksek lisans eğitimi alan öğrencilerin uyrukları ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya katılan 26 ABD, 14 Fransa, 132 Singapur, 6 Japonya, 35 Hindistan, 14

Malezya, 3 Avusturalya, 7 Filipinler, 2 Çin, 2 Tayland, 2 Bangladeş, 1 Endonezya, 1 Güney Amerika, 1 Suudi Arabistan, 1 Meksika, 1 Nijerya ve 1 Salvador vatandaşı olmak üzere 17 farklı kültürden öğrenci değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda kültürel boyutlar ile sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu sonuç, sanal kaytarma davranışlarının kültür değişkenine göre farklılaştığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Genel olarak değerlendirildiğinde demografik değişkenler ve sanal kaytarma arasındaki ilişkide erkeklerin kadınlardan, gençlerin yaşlılardan, bekarların evlilerden, eğitim düzeyi yüksek olanların düşük olanlardan daha fazla sanal kaytarma yaptıkları düşünülmektedir (Örücü ve Yıldız, 2014). Ancak literatürde bu konuyla ilgili hakim bir görüş birliği bulunmamaktadır. Demografik faktörler bağlamında düşünüldüğünde özellikle gençlerin, erkeklerin, bekârların, azınlık ırklara mensup bireyler ile eğitim ve gelir seviyesi daha yüksek olanların daha uzun sürelerle ya da daha sık olarak internette zaman geçirdikleri ve sanal kaytarma yaptıkları literatürde yer alsa da (Amarat vd., 2017; Ono ve Zavodny, 2003; Teo ve Lim, 2000; Vitak vd., 2011; Andreassen vd., 2014; Garrett ve Danziger, 2008; Örücü ve Yıldız, 2014; Kaplan ve Çetinkaya, 2014) cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim seviyesinin sanal kaytarma üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı belirtildiği birçok çalışma da mevcuttur (Örücü ve Yıldız, 2014; Stanton, 2002; Ugrin vd., 2007; Restubog vd., 2011; Anandarajan ve Simmers, 2005; Kaplan ve Çetinkaya, 2014; Çelik, 2014; Askew vd., 2014; Özkalp vd., 2012; Garrett ve Danziger, 2008; Vitak vd., 2011).

7.1.2. Kişilik Özellikleri

Kişilik; düşünme, hissetme ve belli davranışlarda bulunma gibi temel eğilimler açısından insanları birbirinden ayırt etmemize olanak sağlayan bireysel özellikler olarak tanımlanmaktadır (Ones vd., 2005). Kişilik kavramıyla ilgili literatür incelendiğinde ayırıcı özellik yaklaşımının öne çıktığı görülmektedir. Ayırıcı özellik yaklaşımı, Allport (1925), Murray (1938) ve Cattell (1968) gibi araştırmacılar tarafından oluşturulan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın içinde ise en çok kullanılan yaklaşımın “Büyük Beşli” veya “Beş Faktör Modeli” gibi isimlerle anılan kuram olduğu görülmektedir. Beş faktör modeli

ile ilgili yapılan çalışmalar, modelin geçerliğini ve güvenilirliğini desteklemektedir (Burger, 2006; Costa ve McCrae, 1992; Digman, 1990; Goldberg, 1990). Beş faktör kişilik kuramı ile ilgili alışmalar Allport (1936), Cattell (1943), Digman (1981) gibi araştırmacılarla daha fazla geliştirilmiştir (Tappin, 2014). Ancak en büyük katkının beş faktör modeli ile ilgili ölçek geliştiren Costa ve McCrae'ye (1986) ait olduğu söylenebilir. İlgili yazın incelendiğinde beş faktörlü kişilik modelinin sanal kaytarma davranışlarını etkilediğine dair çeşitli araştırma sonuçları mevcuttur.

Konu hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde beş faktör kişilik özellikleriyle sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Landers ve Lounsbury, 2006). Krishnan vd. (2010) yaptıkları araştırmada yeniliğe açıklık özelliği ile sanal kaytarma arasında negatif yönde bir ilişkiye ulaşmışlardır. Benzer şekilde dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk ile sanal kaytarma arasında da negatif ilişki olduğu saptanmıştır (Landers ve Lounsbury, 2006). Ayrıca özdenetimi yüksek bireylerin düşük bireylere oranla sanal kaytarmaya daha az eğimli oldukları görülmüştür (Serttaş, 2016). zdenetimi güçlü olmayan bireyler hazzı ertelemekte zorlandıkları için anlık ödül olan sanal kaytarmaya başvurmaktadırlar. Duygusal dengesi düşük olan bireylerde ise görevlerini stresli bulmaları muhtemel olduğundan bu streten kurtulmak ve biraz rahatlamak için sanal kaytarma davranışlarında bulunma ihtimalleri de daha yüksek olabilmektedir (Krishnan vd., 2010). Jia vd.'ne göre (2013) beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk ve duygusal dengelilik ile sanal kaytarma arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktayken dışa dönüklük ve açıklık özellikleri ile sanal kaytarma arasında ise pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Tan (2017) yapmış olduğu araştırmada, dışadönüklük ve açıklık faktörlerinin sanal kaytarmanın alt boyutu olan öğrenme amaçlı sanal kaytarmayı etkilediğini; sorumluluk, uyumluluk ve duygusal denge faktörlerinin ise anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Bu araştırmada dışadönüklük ve duygusal denge faktörlerinin sanal kaytarmanın alt boyutu olan sosyal amaçlı sanal kaytarmayı etkilerken; sorumluluk, uyumluluk ve açıklık faktörlerinin etkilemediği gözlenmiştir. Ayrıca dışadönüklük ve duygusal denge faktörlerinin sanal kaytarmanın bir diğer alt boyutu olan bağımlılık boyutunun sanal kaytarmaya etkisi varken; sorumluluk, uyumluluk ve açıklık faktörlerinin bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dede'nin (2018) alışmasında önemli sanal kaytarma davranışları ile uyumluluk, duygusal denge ve sorumluluk kişilik özellikleri, önemsiz sanal kaytarma davranışları ile ise uyumluluk

kişilik özelliği negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki içerisinde. Buna göre uyumluluk, duygusal denge ve sorumluluk düzeyindeki artış önemli sanal kaytarma davranışlarında azalmaya sebep olacaktır. Önemsiz sanal kaytarma davranışları ise uyumluluk düzeyindeki artış durumunda azalacaktır. Gülduran'ın (2018) araştırmasında kişilik özelliklerinden yeni deneyimlere açıklık alt boyutu ile önemsiz sanal kaytarma arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken uyumluluk ve sorumluluk alt boyutları ile önemli sanal kaytarma arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, yeni deneyimlere açık olan bireylerin önemli sanal kaytarma aktivitelerini daha fazla sergilediğini, uyumluluk ve sorumluluk düzeyi yüksek olan bireylerin ise önemli sanal kaytarma davranışları aktivitelerinde azalma meydana geldiğini göstermektedir. Haberdar'ın (2019) yaptığı araştırma sonuçlarına göre önemli ve önemsiz sanal kaytarma ile kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve deneyime açıklık değişkenleri arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanırken uyumluluk ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ünal'ın (2019) yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre; açıklık (deneyime açıklık) kişilik özelliği önemsiz sanal kaytarma davranışlarına pozitif etki ederken dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve nevroitiklik (duygusal dengesizlik) kişilik özelliklerinin önemsiz sanal kaytarma davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Kişilik özelliklerinin önemli sanal kaytarma davranışlarına etkisine bakıldığında; uyumluluk ve nevroitiklik kişilik özelliğinin önemli sanal kaytarma davranışlarını pozitif olarak etkilediği; dışa dönüklük kişilik özelliğinin ise önemli sanal kaytarma davranışlarını negatif etkilediği bulunmuştur. Kaçar (2019), sanal kaytarma ile nevroitiklik, deneyime açıklık ve sorumluluk boyutları arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca önemli sanal kaytarma davranışları ile dışa dönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre kurumda örgüt çalışanlarının dışa dönüklük (sosyal, arkadaş canlısı, neşeli), deneyime açıklık ve sorumluluk (analitik düşünen, özgür, cesur, disiplinli, başarı odaklı) özelliklerinde artış meydana geldiği zaman önemli sanal kaytarma davranışında azalma meydana gelmektedir. Önemli sanal kaytarma davranışı ile nevroitiklik arasında ise pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yani nevroitiklik (endişe, şüphe, güvensizlik) özelliğinde artış meydana gelen çalışanlarda önemli sanal kaytarma davranışında da artış olacaktır. Tan ve Demir'in (2018) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre sorumluluk kişilik özelliğine sahip bireylerin daha duyarlı davranışlar sergileyerek sanal kaytarma

yapmadıkları; açıklık kişilik özelliğine sahip bireylerin öğrenme amaçlı ve düzensiz olarak sanal kaytarma davranışında bulundukları ancak bağımlılık boyutunda ya da sosyal amaçlı olarak sanal kaytarma davranışında bulunmadıkları; duygusal denge kişilik özelliğine sahip bireylerin öğrenme amaçlı sanal kaytarma yapmadıkları ancak sosyal amaçlı, bağımlılık ve düzensiz sanal kaytarma davranışlarında etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yüksek düzeyde psikopati, makyavelizm ve narsisizme sahip bireylerin sanal kaytarma davranışlarında bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır (Lowe-Calverley ve Grieve, 2017). Mevcut literatür incelendiğinde kişilik özelliklerinden nörotizm alt boyutu ile önemli sanal kaytarma davranışı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir (Lim ve Teo, 2010; Gülduran, 2018; Örücü ve Aksoy, 2018; Tan ve Demir, 2018). Başka bir ifadeyle depresif, soğuk, endişeli, stresli ve duygusal kontrolü az olan bireyler olarak tanımlanan nörotik bireyler ciddi sanal kaytarma davranışını daha fazla sergilemektedir (Gülduran, 2018). Uzun'un (2019) çalışanların motivasyonları ve sanal kaytarma düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada katılımcıların içsel motivasyon düzeyleri ile öğrenme amaçlı sanal kaytarma düzeyleri arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde; sosyal amaçlı sanal kaytarma düzeyleri arasında ise pozitif yönlü ve düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

7.1.3. İnternet Bağımlılığı

Bağımlılık, genellikle fiziksel olarak bir maddeye olan bağımlılığı tanımlamak için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Holden, 2001). İnternet bağımlılığı son yıllarda ortaya çıkan ve tıpkı madde, alkol ve kumar gibi diğer bağımlılık türleriyle benzer etkiye sahip olan bir bağımlılık türüdür (Goldberg, 1999; Young ve Rodgers, 1998). İnternet ve bilgisayarın aşırı kullanılması zihinsel bir bağımlılık türü olarak da ifade edilmektedir (Tozkoparan vd., 2018). Young'a (1999) göre internet bağımlılığının beş alt türü bulunmaktadır. Bunlar; sanal cinsel bağımlılık, sanal ilişki bağımlılığı, net düşkünlüğü, aşırı bilgi yüklemesi ve bilgisayar bağımlılığıdır. Bunların dışında sosyal medya bağımlılığı da yeni bir internet bağımlılığı olarak karşımıza

çıkmaktadır. Sosyal medya bağımlılığının belirtileri olarak; zihnin devamlı sosyal paylaşım siteleriyle meşgul edilmesi, sadece ruh halini değiştirmek amacıyla sosyal medyaya bağlanmak, sosyal medya kullanmaya daha fazla ihtiyaç duymak ve sosyal medya kullanımı engellendiğinde rahatsız olmak ve acı çekmek sayılabilir (Alan, 2019). Aşırı sosyal medya kullanımının bireyin iş performansını veya sağlığını etkileyebildiği, diğer bir olumsuz etki olarak ise sanal kaytarma davranışlarına sebep olduğu söylenebilmektedir (Ellison vd., 2007).

Çalışanların iş yerinde internet gibi teknolojilere olan erişimleri ve bu teknolojileri kullanma becerileri ile sanal kaytarma faaliyetleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Brittany vd., 2017). İnternet ve sosyal medya bağımlılığının çalışanların işe odaklanmalarını etkilediği görülmüştür. Facebook ve Twitter kullanan çalışanların dikkatlerinin, anlık iletiler ve tweetler vasıtasıyla her 10.5 dakikada bir kesintiye uğradığı ve bir sosyal medya ağını kullandıktan sonra yeniden işe dikkat kesilmelerinin 23 dakika sürdüğü ortaya çıkmıştır (Lieberman vd., 2011). Sosyal ağ kullanım ortalamaları fazla olan gençlerde önemli sanal kaytarma davranışlarının daha yaygın olduğu, sosyal ağ sitelerinde az zaman harcayan gençlerde ise önemsiz sanal kaytarma davranışlarının daha yaygın olduğu değerlendirilmektedir (Alan, 2019).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde 1-4 saat arası internet kullanan öğrenciler ile 9 saat ve üstü internet kullanan öğrencilerin ders içinde akıllı telefon vasıtasıyla sanal kaytarma davranışlarında bulunmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Gülner ve Ünsal, 2020). Ayrıca akıllı telefonu olan, internette daha fazla zaman geçiren ve kullandığı uygulama sayısı fazla olan bireylerin sanal kaytarma davranışlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şenel vd., 2019). İnternette daha fazla zaman harcayan bireylerin daha fazla sanal kaytarma davranışları göstermesi beklenen bir durum olmakla birlikte öğrencilerin internet bağımlılığını ders sürecine yansıtmaları da olasıdır (Gülner ve Ünsal, 2020). Gezin vd., (2018) yaptıkları çalışmada öğrencilerin sanal kaytarma seviyelerinin sosyal medyada takip ettikleri hesap sayısına ve sosyal medyayı kontrol etme sıklığına göre farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Akıllı telefon bağımlılığı arttıkça sanal kaytarma davranışlarının da arttığı söylenebilmektedir (Gökçearslan vd., 2018).

Yazgan ve Yıldırım (2020) yaptıkları çalışmada, sanal kaytarma ile sosyal medya hesap sayıları ve günlük internet kullanım süreleri değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca bu çalışmada, sanal kaytarma

davranışlarını yordayan faktörler arasında internet bağımlılığı düzeyinin tek başına güçlü bir kestirici olduğu belirlenmiştir. Sadıç (2019)'ın üniversite personelleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada katılımcıların iş yerinde interneti kullanma veya internette kalma süresi bulgularına göre, günde 7 saat ve üzeri interneti kullanan veya internette kalan katılımcıların interneti hiç kullanmayan katılımcılardan daha yüksek kurumsal amaçlı internet kullanımı içeren davranışlarda bulunduğu ortaya çıkmıştır. Tatlı (2019) öğretmen adayları üzerinde yaptığı araştırmada, cep telefonundan internete günlük bağlanma süresi beş saatten fazla olan öğretmen adaylarının sanal kaytarma düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bir başka araştırmaya göre 4 saat ve üzeri internet kullanan çalışanların sanal kaytarma seviyeleri 2 saat internet kullanan çalışanlara göre daha yüksek çıkmaktadır (Baydar, 2021). Çalışanların internet kullanma süresine göre sanal kaytarma alt boyut puanları incelendiğinde suistimale açık sanal kaytarma puanlarının 4 saat ve üzeri internet kullananlarda 2 saat internet kullananlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Baydar, 2021). Kaplan (2021) yaptığı araştırmada, çalışanların günlük internet kullanma sıklığına göre sanal kaytarma davranış düzeylerinde anlamlı bir fark tespit etmiştir. Günlük 5 saat ve üstü internet kullanan öğretmenlerin günde 1-2 saat internet kullanan öğretmenlere göre daha fazla sanal kaytarma davranışında bulunduğu görülmüştür. Bu sonuca göre günlük internet kullanma süresi arttıkça sanal kaytarma davranışının gösterilme sıklığının arttığı görülmektedir. Yıldız'ın (2021) araştırmasında çalışanların cep telefonu, kişisel bilgisayar veya başka bir sanal iletişim aracının yokluğunda ortaya çıkan rahatsız olma durumu veya endişelenmek olarak tanımlanan nomofobi düzeyleri (Yıldız vd., 2020) ve sanal ortamda kaytarma boyutları arasındaki ilişki incelenmiş olup nomofobi ile sanal kaytarma arasında pozitif ve orta seviyede bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

7.1.4. Kişisel Ahlaki Normlar

Bireyin ahlaki doğruluk algısı veya bir davranışın sergilenmesinin çıkış noktasını oluşturan ahlaki doğruluk ya da yanlışlık algısı ahlaki norm olarak tanımlanmaktadır (Conner ve Armitage, 1998). Kişisel ahlaki normlar, belirli bir eyleme bağlı olarak toplumsal olarak belirlenen doğrulanmış ilkelerdir (Manstead, 2000). Kişisel ahlaki

normlar, davranışların doğruluğu veya yanlışlığı hakkında adil kararlar verilebilmesi için bireye kılavuzluk eder (Johns, 2006).

Kişisel duyguların, bir eylemi yapmaya veya yapmamaya yönelik ahlaki yükümlülüklerin, eylemleri etkileyen diğer etkenler ile birlikte ele alınması gerekmektedir (Ajzen, 1991). İş yerinde interneti kişisel amaçlar için kullanmalarına yönelik soru sorulan bireyler genel olarak “iş yerinde bunu yapanların olduğunu biliyorum, doğru olmadığını düşünüyorum fakat tek yapanın da ben olduğumu sanmıyorum” cevabını verirler (Polzer-Debruyne, 2008). Bireylerin, bir eylemin doğru veya yanlış olduğuna ilişkin düşünceleri onların kişisel ahlaki normları ile açıklanabilir. Norm-Aktivasyon teorisine göre bireyler, bazı davranışları ahlaki bir yükümlülük hissetmeleri dolayısıyla kabul ederler (Schwartz, 1977). Bu nedenle kişisel amaçlar doğrultusunda internet kullanmak gibi davranışlardan uzak durmanın kişisel normların bir sonucu olduğu söylenebilir.

Kişisel ahlaki normlar sanal kaytarmada dikkate alınması gereken hususlardır. Çalışanların, sanal kaytarmayı ahlaki olarak yanlış bulmaları onların sanal kaytarma davranışları sergileme niyetlerini azaltan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Vitak vd., 2011). Sanal kaytarma davranışlarını normal olarak algılayan çalışanların bu tür davranışları sergileme olasılıkları önemli ölçüde artmaktadır (Brittany vd., 2017). Örgüt içerisinde amirlerin sanal kaytarmaya ilişkin tutumları da çalışanların sanal kaytarma davranışlarını etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Askew vd., 2019). Örgüt içerisinde çalışanlar tarafından benimsenen etik iklimi oluşturan ilkeler, çalışanların sanal kaytarma davranışında bulunup bulunmaması üzerinde etkilidir. Etik ilkelere bağlı olmayan çalışanlar sanal kaytarma davranışını etik kabul edeceğinden bu davranışı sergilemekten kaçınmayacaktır (Kayapalı Yıldırım, 2016).

Bireylerin ahlaki yükümlülük duygusu, kişisel amaçlarla bilgisayar sistemlerine girme niyetini olumsuz yönde etkilemektedir (Gordon ve Qingxiong, 2003). Ayrıca işe adanmışlığı yüksek olan çalışanların daha az sanal kaytarma yaptıkları tespit edilmiştir (Lim ve Teo, 2005). Çalışanların örgüt içinde ahlaki normlara uyan bir görüntü çizmek istemesi de sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. Köse vd.’ne (2012) göre çalışanlar, bulundukları ofiste başkalarının da olması durumunda daha az sanal kaytarma yapmaktadırlar. Baydar’ın (2021) yaptığı araştırma bulguları, çalışanların sanal kaytarma alt boyutlarından olan kişisel öğrenme amaçlı sanal kaytarma düzeyleriyle etik davranış

düzeyleri arasında düşük düzeyde pozitif ilişki olduğunu göstermiştir. Yani çalışanların etik davranma seviyeleri arttıkça düşük seviyede de olsa kişisel öğrenme amaçlı sanal kaytarma davranışlarında bulundukları söylenebilir.

Sadıç (2019)'ın araştırmasında özellikle akademik ve idari personellere “sizce çalışma saatleri içinde interneti kişisel amaçlar için kullanmak kabul edilebilir bir durum mudur?” görüş sorusu yöneltilmiş ve büyük çoğunluk kabul edilebilir bir durum olduğunu ifade etmiştir. Bu durum sanal kaytarmaya eğilim olduğunun bir göstergesi olmakla birlikte bu eğilimin hangi sanal kaytarma boyutlarında olduğu büyük önem taşımaktadır. Katılımcıların etik dışı kullanım kapsamında; online oyunlara katılma, sohbet odalarına katılma, kumar sitelerini ziyaret etme, müstehcen sitelere girme gibi faaliyetleri çok az sergiledikleri bulunmuştur. Dolayısıyla katılımcıların sanal kaytarma faaliyetlerini etik dışı gerçekleştirmemeye özen gösterdikleri söylenebilmektedir (Sadıç, 2019). Sanal kaytarma alt boyutlarından önemli sanal kaytarma ve önemsiz sanal kaytarmanın, çalışanların internetin iş dışı amaçlarla kullanımını uygun görüp görmemelerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür (Çakırlar, 2020). Buradan anlaşılabacağı üzere internetin iş dışı amaçlarla kullanımını kısmen veya tamamen uygun gören çalışanların, bu davranışı uygun bulmayan çalışanlara göre daha fazla önemli, önemsiz ve genel sanal kaytarma davranışı sergiledikleri söylenebilir (Çakırlar, 2020).

7.1.5. Görev Süresi

Görev süresi, bireyin örgütte çalıştığı süreyi ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar görev süresi ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin olumsuz yönde olduğunu göstermektedir. İşe yeni başlayan tecrübesiz çalışanların deneyimli çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları ve bu durumun örgütsel sosyalleşmeyle ilgili olduğu düşünülmektedir (Polzer-Debruyne, 2008; Lee vd., 2004). Örgütsel sosyalleşme, örgütün değer ve normlarının yeni çalışanlara aktarılarak örgütteki rollerinin öğretilmesi sürecidir. Örgütsel sosyalleşme ile çalışanların örgütün normlarını öğrenerek bunlara uygun hareket etmesi ve bu sayede düzenin devamlılığının sağlanması amaçlanmaktadır (Van Maanen, 1976). İşyerinde internet kullanımı ile ilgili örgütsel normların öğretilmesi dört aşamada gerçekleşmektedir (Wanous, 1980). Bunlar;

- Sınırların tam olarak ne olduğuna dair denemeler yapma,
- Konuya ilişkin sınırların açık hale getirilmesi,
- Bağlılık ve güven duygusu edinme,
- Kabul edilebilir davranışların meydana gelmesi aşamalarıdır.

Bu sürecin sonunda çalışanların sanal kaytarma seviyelerinin belirli sınırlar içinde kontrol altına alınması için işe yeni başlayan çalışanların bu aşamaların hepsinde örgütsel normları kavraması ve bu normlara adapte olması oldukça önemlidir. Örgütsel sosyalleşmenin bu dört aşaması, görev süresinin kişisel amaçlarla internet kullanımını hangi yönde etkileyebileceğini de açıklamaktadır. Bahse konu aşamaların her biri, işe yeni başlayan çalışanların, mevcuttaki örgüt kültürüne göre davranışlarını uygun hale getirmesi noktasında önem taşımaktadır. Örgütsel sosyalleşme süresince çalışanların, kişisel amaçlarla internet kullanımına yönelik kuralları netleştirebilmeleri amacıyla bazı girişimlerde bulunmaları beklenmektedir. Tüm bu girişimlerin sonucunda ise örgütsel güvenilirlik ve bağlılık duygusunun ortaya çıkması beklenmektedir (Debruyne, 2008).

Lee vd. (2004) yaptıkları bir araştırmada, örgüt içerisinde internetin kişisel olarak kullanım sıklığının mesai saati ile ilgili olabileceğini belirtmişlerdir. Araştırmaya göre işe sonradan başlayan çalışanlar ile daha önce başlayan çalışanların kişisel amaçlarla internet kullanımları dikkate alındığında, sonradan başlayanların öncekilere göre internette daha çok zaman harcadıkları tespit edilmiştir (Lee vd., 2004). Buradan hareketle aynı örgütte daha uzun süre çalışan bireylerin örgütsel sosyalleşme süreçleri tamamlandığından daha az süre çalışanlara göre sanal kaytarma davranışlarının daha nadir olacağı düşünülmektedir (Debruyne, 2008). Eğitim yöneticileri üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, bulundukları kurumda 6-10 yıldır çalışanların, 16 yıl ve daha fazla süredir çalışan yöneticilere göre mesai saatleri içinde internet kullanım etkinliklerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yine 6-10 yıldır aynı kurumda çalışan yöneticilerin, 16 yıl ve üzeri çalışanlardan dinlence amaçlı ve suistimale açık internet kullanım etkinliklerini daha fazla yaptıkları görülmüştür. Bu durumun, çalışma süresi arttıkça çalışanların örgütsel bağlılıklarının arttığı ve buna bağlı olarak da iş dışı faaliyetlerle daha az meşgul olma eğiliminde olmalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir (Akca, 2013). Aynı araştırmada 6-10 yıldır aynı kurumda çalışan bireylerin, 1-5 yıldır çalışanlardan daha

fazla suistimale açık internet kullanım etkinlikleri ile meşgul oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum ise 1-5 yıldır çalışan yöneticilerin örgütsel sosyalleşme sürecini henüz tamamlayamamış olabileceği ve bu sebeple örgütsel normlara daha fazla riayet etme ihtiyacı hissettikleri şeklinde yorumlanmıştır (Akca, 2013). Korkmaz (2019), çalışanların kurumlarındaki çalışma sürelerine göre değerlendirildiğinde, 1 yıldan az süredir çalışanların en yüksek önemli sanal kaytarmaya sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında problemlili internet kullanım alışkanlığının tüm boyutlarında 1 yıldan az süredir çalışanların en yüksek değere sahip olduğu tespit edilmiştir. 1 yıldan az süredir çalışanların, bir örgüte ait olma ya da bir örgütle birlik olma algısı olarak tanımlanan (Ashforth ve Mael, 1989) örgütsel özdeşleşme oranlarının düşük olduğu, bu durumun yeni çalışmaya başlamaları nedeniyle henüz örgütsel özdeşleşme sürecini tamamlayamamaları ile ilişkilendirilebileceği belirtilmiştir.

Aytekin (2019) çalışmasında sanal kaytarma açısından demografik sonuçlar değerlendirildiğinde, çalışanların önemsiz sanal kaytarma davranışlarının kurumdaki hizmet yıllarına göre değişiklik gösterdiği ve çalışanların hizmet yıllarının artmasıyla önemsiz sanal kaytarma davranışlarının azaldığı tespit edilmiştir. Ünal ve Tekdemir (2015), kamu kurumlarındaki sanal kaytarma düzeyini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada 6-10 yıl çalışanların 16 yıl ve üzeri çalışanlara göre sanal kaytarma düzeylerinin daha fazla olduğunu saptamışlardır. Sıçrar (2017)'nin araştırmasında aynı kurumda 30 yıldan daha fazla çalışanların, daha az çalışanlara göre sanal kaytarma aktiviteleriyle daha az meşgul olduğu gözlenmiştir. Bu durumun, kurumda 30 yıldan fazla süre çalışanların yaşları itibariyle genç çalışanlara göre bilgisayar ve internet teknolojilerine uzak kalmalarından kaynaklanabileceği belirtilmiştir. Dede (2018)'in yaptığı araştırmanın analiz sonuçları; 1 yıldan az süredir aynı pozisyonda görev yapan katılımcıların 6-10 yıl ve 11-15 yıl arası süredir aynı pozisyonda görev yapan katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek önemli sanal kaytarma ortalamalarına sahip olduklarını göstermiştir. Ayrıca 1 yıldan az süredir aynı pozisyonda görev yapan katılımcıların 6-10 yıl ve 11-15 yıl arası süredir aynı pozisyonda görev yapan katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek önemli sanal kaytarma ortalamalarına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Semiz'in (2019) çalışmasında sanal kaytarma ve alt boyutlarında mesleki deneyim yılına göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre 0-5 yıl arasında mesleki deneyimi olanlar daha yüksek düzeyde bu tür davranışlarda

bulunmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre sanal kaytarma ve alt boyutlarında bu davranışları sergileyenlerin genç yaşta çalışanlar oldukları, 24 ve altı yaş grubu olarak tespit edilmiş ve bu durum mesleki deneyim yılı ile de paralellik göstermiştir. Bu durumun mesleğe yeni başlayan çalışanlarda iş hayatının disiplinine alışmalarının zaman alabileceği ve iş sorumluklarını aksatıcı davranışlara eğilim gösterebilecekleri olarak yorumlanmıştır.

Görev süresi değişkenine göre sanal kaytarma davranışları her zaman benzer sonuçlar vermeyebilir. Sadıç'ın (2019) üniversite personelleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada katılımcıların bulundukları iş yerinde toplam çalışma süresi bulgularına göre, 10 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip olan katılımcılar 1-5 yıl çalışma süresine sahip olan katılımcılardan daha yüksek kurumsal amaçlı kullanım içeren davranışlarda bulunmaktadır. Bu sonuç, daha uzun süre kurumda çalışanların bulundukları kurumla ilgili faaliyetleri daha fazla takip ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bunun dışında sanal kaytarma düzeyinin çalışma süresi değişkenine göre farklılaşmadığını belirten araştırmalar da bulunmaktadır (Arık, 2016). Ataş'ın (2017) liselerde görevli öğretmenler üzerinde yürüttüğü çalışmasında kıdem (hizmet yılı) değişkenine göre önemli ve önemsiz sanal kaytarma davranışlarının gösterilme sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Cihan'ın (2018) araştırmasında sanal kaytarma (önemli sanal kaytarma davranışları, dinlendirici sanal kaytarma davranışları ve öğretici sanal kaytarma davranışları) faktörlerinin sektörde çalışma süresi ile iş yerinde çalışma süresi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuca paralel olarak Kurun'un (2019) araştırmasında da sanal kaytarma davranışlarının görev süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

7.1.6. Görev Pozisyonu

Çalışanların hiyerarşideki yerinin sanal kaytarma davranışlarını etkileyebileceği düşünülebilir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde ise bireylerin hiyerarşideki yeri ile sanal kaytarma davranışlarının hem pozitif hem de negatif yönde olabileceği görülmektedir. Dolayısıyla bu konuda akademik bir fikir birliği olmadığı söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre üst kademedeki çalışanların daha fazla özerkliğe sahip olmasına rağmen, alt kademedeki çalışanların üst kademedeki çalışanlara oranla daha çok sanal kaytarma yapabildikleri görülmektedir (Aquino vd., 2004; Çolak ve Erdost, 2004). Ayrıca bazı araştırmacılar, yöneticiler tarafından sapkın bir davranış olarak değerlendirilen kişisel internet kullanımının, orta ve üst düzey yöneticiler için iş verimliliğinden ödün vermeden sınırlandırılmayacağını öne sürmektedir (Snider, 2001).

Hiyerarşinin altında yer alan çalışanların daha fazla sanal kaytarma yaptıkları her zaman geçerli olmamakla birlikte örgütten örgüte farklılık gösterebilmektedir. Bireylerin örgüt içerisinde belirli eylemlerde bulunmasına imkan tanıyan özgürlük seviyesi ile serbestlik düzeyi sanal kaytarma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi adına fırsat oluşturabilmektedir. Görev pozisyonu ile bağlantılı olduğu düşünülen iş özerklik derecesi bireylerin örgütsel davranışlarını etkileyebilmektedir (Polzer-Debruyne, 2008). İş tasarım kuramlarına göre iş zenginleştirmenin bir parçası olan özerkliğin, bir çalışanın tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkileyeceği ifade edilmektedir. Ancak çalışanların sahip oldukları özerklik ve yüksek görev pozisyonları her zaman iyi örnek olabilecek eylemlere yol açmayabilir. Nitekim üst pozisyonda çalışanların alt pozisyonda çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıklarını belirten araştırmalar da mevcuttur (Kaplan ve Çetinkaya, 2014). Özdemir'in (2016) otellerde çalışan personelin demografik özellikleri ve sanal kaytarma etkinlikleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında yüksek mevkide çalışanların daha alt mevkilerde çalışanlara göre çok daha fazla sanal kaytarma etkinlikleri ile uğraştıkları gözlenmiştir. Özcan'ın (2017) yaptığı çalışmada sanal kaytarmanın alt boyutlarından olan suistimale açık sanal kaytarmanın üst kademe yönetici ile alt kademe yönetici ve üst kademe yönetici ile işgören gruplarına göre farklılık gösterdiği, bu farklılığın da üst kademe yönetici konumunda çalışanların lehine olduğu, eğlenme ve öğrenme amaçlı sanal kaytarmada ise orta kademe yönetici ile alt kademe yönetici gruplarına göre farklılık gösterdiği, bu farklılığın da orta kademe yönetici pozisyonunda çalışanların lehine gerçekleştiği sonucu çıkmıştır. Bu durum üst düzeyde çalışanların daha çok sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduklarını göstermektedir.

Arık (2016), öğretim elemanları üzerinde yaptığı bir çalışmada okutman ve öğretim görevlilerinin diğer akademisyenlere göre önemli sanal kaytarma düzeylerinin daha yüksek olduğunu, önemsiz sanal kaytarma alt boyutunun ise okutmanlarda profesör, doçent ve yardımcı doçentlere göre daha yüksek olduğunu gözlemlemiştir. Sadıç

(2019)'ın üniversite personelleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada üniversite çalışanlarının görev türüne yönelik sanal kaytarma davranışları bulgularına göre akademik personellerin idari personellerden daha fazla günlük-rutin kullanıma yönelik sanal kaytarma faaliyetlerinde bulundukları ortaya çıkmıştır. Dede'nin (2018) yapmış olduğu araştırmaya göre katılımcıların sanal kaytarma boyutları ile görev yaptıkları pozisyonlar arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir fark bulunduğu ve önemli sanal kaytarma boyutu açısından en yüksek puan ortalamasının müfettiş yardımcısı pozisyonunda görev yapan katılımcılarda olduğu gözlenmiştir. Akca (2013) yaptığı araştırmada, görev pozisyonu ile mesai saatleri içerisinde internet kullanımı arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sıçrar'ın (2017) araştırmasında çalışanların önemli sanal kaytarma, önemsiz sanal kaytarma ve sanal kaytarma genel puanlarının göreve göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

7.2.İş ile İlgili Faktörler

İş ile ilgili faktörler olarak iş yükü, iş ve özel hayat dengesi ile iş talepleri ve iş kaynakları sayılabilir (Lee vd., 2004; Doorn, 2011; Blanchard ve Henle, 2008). Bu faktörlerin çalışanların iş yerindeki tutum ve davranışlarını şekillendiren etkenler olması, araştırmacılar tarafından sanal kaytarma çalışmalarına dahil edilmelerine sebep olmaktadır.

7.2.1. İş Yükü

Çalışanların performansına ve tepkilerine etki eden çeşitli baskılar iş yükü olarak adlandırılmaktadır (Weiner, 1982). İş yükü, insanların ve makinelerin birlikte çalıştığı sistemlerde insana düşen görevlerin ve yükümlülüklerin maliyet toplamı olarak da ifade edilmektedir (Hart ve Wickens, 1990). Bu maliyetler, görevlerin eksiksiz yerine getirilememesi, dikkatin azalması, stres ve yorgunluk olarak yansımaktadır (Hart ve Wickens, 1990). Genel anlamıyla iş yükü, bir çalışandan istenen iş hacmini ifade etmektedir (Spector ve Jex, 1998).

Çalışanların iş yükü ve algıladıkları iş yükü farklı olabilmektedir. Algılanan iş yükü, bireyin, iş yerinde yüklenmiş olduğu işin normalin üzerinde olduğuna yönelik algısı olarak ifade edilmektedir (Kaya Eroğlu, 2011). Algılanan iş yüküne yönelik farklılıklar da sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. Benzer iş yüküne sahip iki birey ele alındığında, bireylerden biri yeteneklerine, deneyimine ve anlık koşullarına bağlı olarak üstlendiği sorumluluğu ve işi diğer bireye göre daha ağır olarak nitelendirebilir. Dolayısıyla algılanan iş yükü daha ağır olan bireyin daha hafif olarak algılayan bireye göre daha az sanal kaytarma fırsatına sahip olduğu söylenebilir (Debruyne, 2008).

Çalışanların sanal kaytarma davranışında bulunma sıklıkları, örgüt içerisinde yerine getirmekle yükümlü oldukları işlerin yoğunluğuna bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısıyla iş yükü hacminin ve yapılan işin özelliklerinin bireylerin sanal kaytarma davranışlarına eğilimli olma algısında farklılık yarattığı söylenebilir (Akca, 2013). Aynı zamanda sanal kaytarma davranışlarında bulunma düzeyini algılanan iş yükündeki farklılık da etkileyebilmektedir. Aynı iş yükünün farklı bireyler tarafından farklı şekillerde algılandığı söylenebilir (Spector ve Jex, 1998). Araştırmalar göstermiştir ki aşırı iş yükü, zorunlu fazla mesai ve belirsiz veya çelişkili rol talepleri çalışanların duygusal sıkıntıya girmesine sebep olmaktadır (Sirgy vd., 2001). Bankacılık sektöründe yapılan bir çalışmaya göre zorlayıcı iş yükünün, bireylerin iş motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği ve tükenmişliğe yol açtığı ortaya konulmuştur (Hokues vd., 2003).

İş yükü ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara bakıldığında araştırmacılar tarafından görüş birliği olmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda iş yükünün sanal kaytarmayı arttırıcı ve azaltıcı olmak üzere iki farklı şekilde etkileyebileceği görüldüğü gibi (Lee vd., 2004; Debruyne, 2008), iş yükü ve sanal kaytarma arasında anlamlı veya anlamsız bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar da yer almaktadır (Runingsawitri, 2012).

Lee vd. (2004), çalışanların iş yükünün fazla olmasının sanal kaytarmayı azaltacağını öne sürmüştür. Buna göre yoğun iş temposuyla çalışmakta olan birisi sanal kaytarma yapmaya fırsat bulamayacaktır ve iş yükü, birey ile sanal kaytarma arasında bir bariyer olacaktır. Runingsawitri'nin (2012) iş hayatındaki stres kaynaklarının rol belirsizliği, rol çatışması ve iş yükü fazlalığı kapsamında değerlendirdiği araştırmaya göre rol belirsizliği ve rol çatışmasının interneti kullanma bilgi ve becerisine bağlı olmaksızın sanal kaytarma davranışlarını etkilediği; bunun yanı sıra iş yükü fazlalığı

sebebiyle gerçekleştirilen sanal kaytarma davranışlarının ise interneti kullanma bilgi ve becerisi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Teorik olarak iş yükü fazlalığının çalışanların boş vakitlerini kısıtlaması sebebiyle sanal kaytarma davranışlarını azaltması beklenmektedir. Ancak Runingsawitri'nin (2012) yapmış olduğu çalışmada sanal kaytarma davranışının iş yükünden çok interneti kullanma bilgi ve becerisi ile ilişkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak iş yükünün sanal kaytarmayı engelleyebileceği beklense de zamanla bu durum tersine dönebilir. Sanal kaytarma davranışları çalışanların iş stresini azaltmak amacıyla kullandıkları bir araca dönüşebilir. Nitekim yoğun iş temposunun çalışanları biriken stresi boşaltmak ve rahatlamak amacıyla sanal kaytarmaya itebileceği de öne sürülmektedir (Debruynne, 2008).

7.2.2. İş ve Özel Hayat Dengesi

İş hayatı ile özel hayat arasındaki denge, özel yaşam ve iş alanlarına ilişkin sorumlulukların uyumlu bir biçimde yönetilmesi anlamına gelmektedir. Bazen bu denge sağlanamaz ve orataya çıkan dengesizlik durumunda oluşan farklı roller bireyleri zorlayabilir (Aydemir, 2008). Sawitri (2010) tarafından yapılan bir araştırmada, çalışanların rol belirsizliği ve rol çatışması konusunda endişe yaşamaları durumunda sanal kaytarma davranışlarının arttığı görülmektedir. Bireylerin iş yerinde geçirdikleri süre arttıkça sanal kaytarma davranışları da artmaktadır (Brittany vd., 2017).

Teknolojinin ilerlemesiyle çalışma hayatında ve sosyal hayatta yenilikler doğmuştur. Bu durum çalışanların iş yerinde yaptıkları işleri evden de yapabilmelerini sağladığı gibi aynı zamanda iş yerinde özel hayatlarıyla ilgilenmesine de sebep olabilmektedir. İş ve özel yaşamın bu şekilde iç içe geçmesi sanal kaytarmayı arttırıcı bir etkidir (Doorn, 2011). Günümüzde bireylerin hem iş hayatında hem de özel yaşamında internetin kapladığı alanın artması bireylerin evlerinde çalışmalarının yanı sıra isteyken de özel hayatları ile ilgilenmelerine sebep olmaktadır. Çalışma hayatı ve aile arasındaki zamana ilişkin düzensizliğin her iki yönü de dikkate alınmalıdır (Carlson vd., 2000). Çalışanların, aile konularına iş konularından daha fazla zaman ayırmaları aile-iş çatışması olarak adlandırılırken, iş konularına aile konularından daha fazla zaman ayırmaları ise iş-aile çatışması olarak adlandırılmaktadır. İş ve özel hayat arasındaki sınırın ortadan

kalkması, her iki alanda sahip olunan rollerin baskıya uğramasından kaynaklanmaktadır (Carlson vd., 2000).

Clark (2000), bireylerin hem çalışma hem de çalışma dışı sınırlarını aktif olarak geçtiklerini, iletişim ve davranış yoluyla her bir alanı aktif bir şekilde şekillendirdiklerini ifade etmektedir. Aktif olarak yapılan bu sınır geçişlerinin bir örneği, iş yerinde kişisel amaçlarla interneti kullanmaktır. İş yerinde interneti kişisel nedenlerle kullanmanın özel sebeplerle yapılması veya çalışanların özel işlerini yürütmek için iş yerinde internete bağlanmaları iş hayatı ile özel yaşam arasındaki sınırın ortadan kaybolmasından dolayı olmaktadır ve sanal kaytarma davranışlarının gerçekleşmesi anlamına gelmektedir (Clark, 2000). D'Abate'nin (2005) yaptığı çalışmaya göre bireylerin iş yerinde interneti kişisel amaçlarla kullanmasının sebebi olarak ev ve iş hayatları arasındaki dengeyi korumak olduğu ifade edilmiştir. Yüksek psikolojik iş talepleri, iş ve aile arasındaki dengeyi olumsuz yönde etkilemektedir ve bu durum çalışanlarda tükenmişlik duygusuna yol açarak sanal kaytarma faaliyetlerine yöneltebilmektedir. (Janssen vd., 2004).

7.2.3. İş Talepleri ve İş Kaynakları

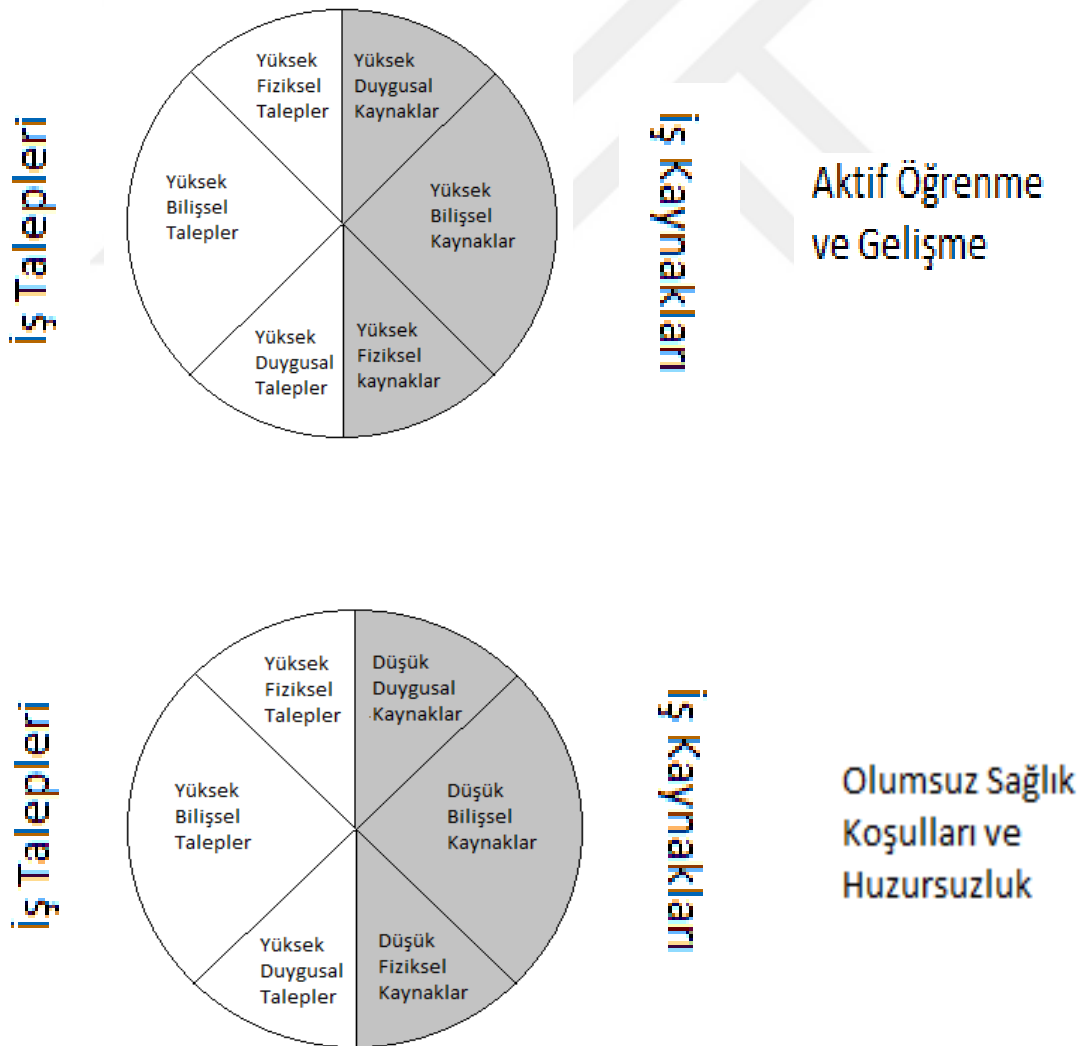
Çalışanların stresle baş etmede yararlandığı kaynaklar iş kaynakları olarak tanımlanmaktadır (Doorn, 2011). İş talebi ise çalışma ortamının bilişsel, duygusal veya fiziksel çaba gerektiren uyarılarının derecesidir (Jones ve Fletcher, 1996). İş talepleri ve iş kaynakları; bilişsel, duygusal ve fiziksel olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Bilginin işlenmesi sürecinde beynin faaliyetlerine odaklanan bilişsel talep ve kaynaklar (Hockey, 2000), kişilerarası işlemler sırasında duygu miktarını açıklayan duygusal talep ve kaynaklar (Morris ve Feldman, 1996) ve bireyin kas ve iskelet sistemini konu edinen fiziksel talep ve kaynaklardır (Morris ve Feldman, 1996).

İş taleplerinin fazla olduğu bir örgütte iş ile ilgili imkanların yüksek olması çalışanların motivasyonunu ve performansını artırıcı bir etkidir. Bunun tersi bir durumda, yani iş taleplerinin fazla olduğu ama işle ilgili imkanların düşük olduğu bir örgütte çalışan sağlığı olumsuz etkilenebilir ve çalışanlar sapkın davranışlara yönelebilir (Larose, 2010). İş taleplerinin iş kaynaklarının önüne geçtiği zamanlarda, çalışanların fonksiyonel faaliyetlerden uzaklaşıp uygun davranışlar göstermedikleri belirtilmektedir

(Lim, 2002). Nitekim, iş stresi yüksek çalışanların sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduktan sonra bu streslerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Özkalp ve Yıldız, 2018). Yüksek düzeyde iş stresi, yüksek düzeyde sanal kaytarma davranışlarına yol açmaktadır (Koay vd., 2017).

İş talepleri ile iş kaynakları arasında bir dengenin olmaması, çalışanların sanal kaytarma eğilimini azami derecede etkileyecektir (Doorn, 2011). Bu bağlamda iş talepleri ile iş kaynaklarının örtüştüğü zamanlarda, çalışanların motivasyon ve sağlık durumlarının etkilendiği ortaya çıkmış ve sanal kaytarma ile DISC modeli arasında ilişki kurulabilir bir noktaya gelinmiştir (Doorn, 2011). DISC modeli aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 2: DISC (Demand-Induced Strain Compensation) Modeli

Kaynak: De Jonge, J., ve Dormann, C. (2003). The DISC Model: Demand–Induced Strain Compensation Mechanisms in Job Stress. *Occupational Stress in the Service Professions*. London: Taylor & Francis: 43–74.

DISC modeline göre yüksek iş kaynakları ve yüksek iş taleplerinin aynı anda sağlandığı örgütlerde çalışanların aktif öğrenmeleri ve gelişmeleri için uygun bir ortam yaratılmış olur. Yüksek iş taleplerine rağmen düşük iş kaynakları sağlandığında ise olumsuz sağlık koşullarının ve huzursuz bir ortamın oluşması kaçınılmaz olmaktadır (De Jonge ve Dormann, 2003).

Blanchard ve Henle (2008), çalışanların düşük iş talepleri ile karşı karşıya kaldıklarında sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun çalışanların çok fazla boş zamana sahip olması sebebiyle yaşandığı, çalışanların yapacak işleri olmadığında zaman geçirmek amacıyla sanal kaytarma davranışlarında bulundukları belirtilmektedir. Bu durumun tersi söz konusu olduğunda, yani çalışanların yüksek iş talepleri ile karşı karşıya kaldıklarında da sanal kaytarmaya yönelebilecekleri ifade edilmektedir (Blanchard ve Henle, 2008). İş taleplerinin fazla olması ve iş ile ilgili imkanların az olması durumunda çalışanların stres seviyesinin artacağı ve ilk fırsatta sanal kaytarma davranışlarına yönelebilecekleri belirtilmektedir (Debruyne, 2008). Robinson ve Bennett (1995), iş taleplerinin iş kaynaklarından fazla olduğu durumlarda, çalışanların işin gerektirdiği faaliyetlerden kaçmaya yönelik bir psikolojiye gireceklerini ve sanal kaytarma davranışlarına yönelebileceklerini ifade etmişlerdir.

7.3.Örgütsel Faktörler

Sanal kaytarmaya etki eden nedenlerden biri de örgütsel faktörlerdir. Bu bölümde sanal kaytarmaya neden olan örgütsel faktörler; örgütsel bağlılık, örgütsel adalet ve örgüt politikaları alt başlıklarında incelenecektir.

7.3.1. Örgütsel Bağlılık

Çalışan ile örgüt arasındaki uyumun bir göstergesi olarak tanımlanan örgütsel bağlılık kavramı tüm örgütler için büyük önem taşımaktadır (Yıldız, 2013). Allen ve Mayer'e (1991) göre örgütsel bağlılık üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; çalışanın örgütle özdeşleşmesi ve bütünleşmesi olarak ifade edilen duygusal bağlılık, çalışanın örgütte kalmayı bir ihtiyaç ve zorunluluk olarak görmesi şeklinde tanımlanan devam bağlılığı ve çalışanın örgüte sadakat ve gönüllülük hissetmesi olarak ifade edilen normatif bağlılıktır.

Örgütsel bağlılık, örgütün hedeflerini gerçekleştirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle yetenekli yöneticiler, çalışanların örgüte olan bağlılıklarının artırılmasını gelişme ve ilerlemenin sağlanabilmesi için bir zorunluluk olarak görmekte ve bu yönde çalışmalar yapmaktadırlar (Niaei vd., 2014). Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde genel olarak çalışanların örgütsel bağlılık dereceleri ile sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Garrett ve Danziger, 2008; Liberman vd., 2011; Niaei vd., 2014; Yüceler vd., 2017; Sage, 2015). Yüceler vd. (2017) yaptıkları araştırmada örgütsel bağlılığın alt boyutlarından devam bağlılığı ile önemli sanal kaytarma ve sanal kaytarma toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Sage (2015), sanal kaytarma davranışının duygusal bağlılık ve normatif bağlılıkla negatif yönde, devam bağlılığı ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Niaei vd. (2014), örgütsel bağlılığın alt boyutları olan duygusal bağlılık, normatif bağlılık ve devam bağlılığı ile sanal kaytarma davranışları arasında negatif yönlü bir ilişki bulmuşlardır.

Örgütsel bağlılık seviyesi yüksek çalışanlar, bağlı oldukları örgütün olumsuz sonuçlarla karşılaşmaması için bu tür davranışlardan sakınmaktadırlar (Hirschi, 1969). Bu durumda örgüte bağlılığı yüksek olan çalışanlar, sanal kaytarmayı örgütü olumsuz etkileyen bir davranış olarak gördüklerinden bu faaliyetten kaçınmaktadırlar (Hirschi, 1969). Çalışanların sanal kaytarma davranışları sergilemelerinin sebebi olarak çalışmış oldukları kurumdan bekledikleri desteği görememeleri belirtilebilir. Kurumdan istediği desteği göremeyen çalışanlar kuruma olan inançlarını kaybettiğinden örgütsel bağlılık seviyelerinde azalma meydana gelmektedir. Bunun sonucunda ise çalışanlar örgüt içerisinde internet faaliyetlerini etkin olarak kullanmaya başlamaktadırlar (Gölpınar, 2021). Çalışanların işlerine olan bağlılıkları ile sanal kaytarma davranışları arasında

negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Brittany vd., 2017). Buna göre işlerine bağlı olan çalışanların sanal kaytarma yapma ihtimalleri daha düşük olmaktadır. Hanaylı'nın (2020) yaptığı araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, önemsiz sanal kaytarmanın örgütsel bağlılığın alt boyutlarıyla olan ilişkisi incelendiğinde, önemsiz sanal kaytarma ile duygusal bağlılık arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki, devam bağlılığı ile arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki ve normatif bağlılık ile arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Önemli sanal kaytarmanın örgütsel bağlılığın alt boyutlarıyla olan ilişkisi incelendiğinde, önemli sanal kaytarma ile duygusal bağlılık arasında negatif yönlü yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki, devam bağlılığı ile arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki ve normatif bağlılık ile arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır. İbrahimağaoğlu'nun (2019) örgütsel bağlılık ile sanal kaytarma arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, önemsiz sanal kaytarma ile duygusal bağlılık boyutu arasında ve önemli sanal kaytarma ile duygusal bağlılık boyutu arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Mevcut literatürde genel olarak yüksek örgütsel bağlılığa sahip olan çalışanların daha az sanal kaytarma aktiviteleriyle meşgul oldukları ifade edilse de örgütsel bağlılık ve alt boyutları ile sanal kaytarma ve alt boyutları arasında herhangi bir ilişki tespit edilemeyen araştırmalar da yer almaktadır (Sıçrar, 2017). Örneğin; Ovalı vd. (2020) tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre sanal kaytarma faaliyetleri ile örgütsel bağlılık arasında bir ilişkinin olmadığı ortaya konulmuştur. Candan ve İnce'nin (2016) emniyet çalışanları üzerinde yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre, emniyet çalışanlarının örgütsel bağlılık ve sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

7.3.2. Örgütsel Adalet

Örgüt çalışanlarının eşit ve adil bir şekilde değerlendirildiği sürece örgütsel adalet denilmektedir (Niehoff ve Moorman, 1993). Örgütsel adalet, çalışanların görev dağılımı, mesaiye uyma, yetki verilmesi, ücret düzeyi, ödül dağıtımı gibi değişkenlere yönelik, yönetsel kararları değerlendirme sürecidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde örgütsel

adaletin, örgüt yönetiminin karar ve uygulamalarının çalışanlar tarafından nasıl algılandığı ile ilgili bir kavram olduğu ifade edilebilir (İnce ve Gül, 2005). Dolayısıyla çalışanlar tarafından örgütün eşit ve adil olmadığı algılanıyorsa orada örgütsel adaletin olmadığı söylenebilmektedir. Kategorik olarak örgütsel adalet, üç boyutta ele alınmaktadır (Niehoff ve Moorman, 1993). Bunlar; dağıtım adaleti, işlemsel adalet ve etkileşim adaletidir. Dağıtım adaleti, bireylerin çalışma performansları sonucunda elde ettikleri kazanımları diğer bireylerin kazanımlarıyla karşılaştırdığı ve hakkaniyetli bir dağılımın olup olmadığına yönelik algılarını ifade etmektedir (Mitchell vd., 2012). İşlemsel adalet, çalışanların elde ettiği kazanımların belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin hakkaniyetli olup olmadığına yönelik adalet algılamalarıdır (Niehoff ve Moorman, 1993). Etkileşim adaleti ise bireylerin birbirlerine karşı olan davranışlarında algıladıkları dürüstlük seviyesini ifade etmektedir (Kaplan ve Öğüt, 2012).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak örgütsel adalet algısı ile sanal kaytarma arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle bireyler, iş yerinde adaletsizlik hissettiklerinde daha fazla sanal kaytarma yapmaktadırlar (Lim ve Teo, 2006; Kaplan ve Öğüt, 2012; Lim, 2002; Zoghbi, 2009). Çalışanlar iş yerinde adaletsizliğin herhangi bir çeşidini algılamaları durumunda, bu duruma müsamaha göstermek için sanal kaytarma davranışına başvurmaktadırlar (Lim, 2002). Algılanan örgütsel adalet sanal kaytarmanın önemli bir nedenidir ve çalışanlar, örgütün adaletsiz davranışlarını algıladıklarında bu tür faaliyetlere yönelmektedirler (Askew vd., 2014).

Sığırcıkoğlu (2020), hem kamu hem de özel kurumlardaki kasıtlı veya kasıtsız çalışma uygulamalarının adaletsizlik algısına sebep olabileceğini ve bu durumun çalışanları sanal kaytarmaya yöneltebileceğini ifade etmiştir. Arslan'ın (2020) yaptığı araştırma sonuçlarına göre örgütsel adalet, sanal kaytarma düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Diğer bir ifadeyle, örgütsel adaletsizlik algısı arttıkça, sanal kaytarma düzeyi de artmaktadır. Yerli ve yabancı literatürde örgütsel adalet ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar yer almaktadır. Kaplan ve Öğüt (2012), örgütsel adaletin alt boyutları olan dağıtım adaleti, işlemsel adalet ve etkileşim adaleti ile sanal kaytarmanın alt boyutları olan önemli ve önemsiz sanal kaytarma arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre örgütsel adaletin tüm alt boyutlarının önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile negatif yönlü ilişkide olduğu

saptanmıştır. Bunun yanı sıra, dağıtım adaleti ile önemli sanal kaytarma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmış olup işlemsel adalet ve etkileşim adaleti ile önemli sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Lim ve Teo (2005), yaptıkları çalışmada örgütsel adaletin üç ana formu olan dağıtım adaleti, işlem adaleti ve etkileşim adaleti kavramlarını incelemiş, örgütsel adaletin üç formunun da sanal kaytarmayla negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Blau vd.'nin (2006) tıbbi teknoloji uzmanları üzerinde yaptıkları çalışmaya göre çalışanların algıladıkları adaletsizlik duygusu arttıkça sanal kaytarma davranışları da artmaktadır. Ayrıca çalışanlar arasında algılanan örgütsel adaletsizliğin yüksek olduğu zamanlarda daha fazla iş anomiası ve daha fazla sanal kaytarma davranışlarının görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Zoghbi, 2007). Zoghbi'nin (2009) bir başka araştırmasında ise örgütsel adaletin alt boyutu olan işlemsel adalet ile sanal kaytarma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna varılmıştır. Ahmadi vd. (2011), örgütsel adaletin alt boyutlarından dağıtım adaleti ve işlemsel adalet ile sanal kaytarma arasında negatif yönde bir sonuca ulaşırken etkileşim adaleti ve sanal kaytarma arasında ise herhangi bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yıldız vd.'nin (2015) yaptıkları çalışmada ise örgütsel adalet algısının sanal kaytarma faaliyetlerinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı belirtilmiştir. Sarıca (2020) yapmış olduğu çalışmada, katılımcıların örgütsel adaletin alt boyutlarından olan dağıtımsal adalet algıları ve işlemsel adalet algıları ile önemli sanal kaytarma davranışları arasında; dağıtımsal adalet algıları, işlemsel adalet algıları ve etkileşimsel adalet algıları ile önemsiz sanal kaytarma davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Katılımcıların etkileşimsel adalet algıları ile önemli sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise sınırlı anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

7.3.3. Örgüt Politikaları

Örgütler, çalışanların verimliliğini yükseltmek ve daha iyi bir organizasyon yapısı oluşturabilmek amacıyla politikalar geliştirirler. Bu politikalar örgüte has olmakta ve örgütten örgüte farklılık gösterebilmektedir. Örneğin bazı örgütler çalışanlarının iş

yerinde şahsi bilgisayarlarını kullanabilmelerine imkan tanırken bazı örgütler bu imkanı sunmamakta ve iş yerine ait bilgisayarları da sıkı bir denetime tabi tutmaktadır. Özellikle son yıllarda kimi örgütler iş yerinde kendi bilgisayarını kullan politikasını uygulamaktadır. Bu şekilde çalışanlar kendilerine ait bilgisayarları iş yerine getirerek kullanmaktadırlar ve bu sayede örgütler bütçeden tasarruf etmektedirler. Ancak yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır ki iş yerinde kendi bilgisayarıyla çalışanlar iş yeri bilgisayarıyla çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma yapmaktadırlar (Doorn, 2011). Yine son yıllarda popüler olan bir diğer çalışma şekli de esnek çalışma saati uygulamasıdır. Bu uygulamanın da faydaları olabileceği gibi örgütler açısından çalışanları denetlemede getirdiği zorluklar sebebiyle sanal kaytarmaya yol açabilmektedir. Ancak genel olarak birçok örgüt çalışanların internet kullanımını sınırlandırmaya yönelik bir politikayı benimsemektedir. Elbette günümüzde teknolojinin geldiği boyut sanal kaytarmayı tamamen engellemeyi imkansız kılmaktadır. Buradaki en önemli nokta, çalışanların sanal kaytarmayı örgüte zarar verdiğini bildikleri halde yapmaya devam etmeleridir.

Ünal'ın (2019) örgütsel normların sanal kaytarma davranışları üzerindeki etkisine yönelik araştırma sonuçları incelendiğinde; örgütsel normların hem önemsiz hem de önemli sanal kaytarma davranışlarına pozitif etki ettiği görülmektedir. Dolayısıyla çalışanların örgütte amirleri ve çalışma arkadaşları tarafından kabul gördüğü ölçüde sanal kaytarma davranışını sergilediği ifade edilebilmektedir (Ünal, 2019). Örgüt politikalarının sanal kaytarma üzerindeki etkilerine yönelik iki farklı görüş ileri sürülmektedir. Lim ve Teo (2005), örgütün, internet kullanım politikalarını düzenleyerek sanal kaytarmanın önüne geçebileceğini savunmuştur. Liberman vd. (2011) yaptıkları çalışmada örgütün, internet kullanımına yönelik kurallarının olmamasının sanal kaytarmayı arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca mekansal esnekliğe sahip çalışma koşullarında ve örgütlerin bireyleri kendi bilgisayarlarıyla çalıştırdığı sistemlerde daha fazla sanal kaytarma yapıldığı tespit edilmiştir (Doorn, 2011). Glassman vd.'nin (2015) 275 çalışan üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda sanal kaytarmanın önüne geçilebilmesi için internetin sınırlandırılması ve çalışanların denetlenmesi önerisinde bulunulmuştur. Bunların yanında Blanchard ve Henle (2008) ise örgütsel politikalarla çalışanların sanal kaytarma yapmasına engel olunamayacağını savunmuştur. Kasap'ın (2019) araştırmasında çalışanların sanal kaytarma niyetinin örgüt politikalarından etkilenmediği sonucuna varılmıştır. Literatürde yer alan çalışmaların farklı sonuçlara

sebeup olması örgütlerin sanal kaytarmaya karşı ne tür tedbirler alacağı konusunda kafa karışıklığı yaratabilmektedir. Ancak teknolojinin gelmiş olduğu nokta, iş yerinde internet ve bilgisayar kullanım politikalarının ne kadar sıkı olursa olsun sanal kaytarma davranışlarını engelleyemeyeceğini göstermektedir.

8. SANAL KAYTARMANIN SONUÇLARI

İnternetin yaygın olarak kullanılmaya başlanması örgütler için yararlı olduğu gibi; güvenlik ihlalleri, zaman israfı, maliyet artışı, itibar kaybı, yasal sorunlar ve düşük verimlilik (Jandaghi vd., 2015) gibi bazı olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir. Bu durum, son yıllarda araştırmacıların sanal kaytarma konusuna yönelmelerine sebep olmuştur (Yıldırım ve Karabey, 2017). Literatüre bakıldığında sanal kaytarmanın olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurduğunu öne süren çalışmalar mevcuttur. Doorn (2011), sanal kaytarmanın doğurduğu sonuçları üç başlık altında incelemiştir. Bunlar; tükenmişlik, iş performansı ve iş yükümlülüğüdür. Ayrıca sanal kaytarmanın bireyler ve örgütler için hukuki sonuçları da bulunmaktadır. Bu bölümde sanal kaytarmanın yarattığı sonuçlar tükenmişlik, iş performansı ve hukuki sonuçlar bağlamında ele alınacaktır.

8.1.Tükenmişlik

Tükenmişlik; fiziksel ve psikolojik olarak enerji azalması şeklinde tanımlanabilir (Budak ve Sürgevil, 2005). Çalışanların sanal kaytarma yapmasının bir nedeni de tükenmişlik duygusudur (Oravec, 2002). Literatürde tükenmişlik ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara bakıldığında, tükenmişliğin hem sanal kaytarmayı etkileyen bir faktör hem de sanal kaytarmanın bir sonucu olarak ele alındığı görülmektedir.

Koay (2018), tükenmişliğin alt boyutlarından duygusal tükenmişlik ile sanal kaytarma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Buna göre duygusal tükenmişlik seviyesi arttıkça sanal kaytarma davranışları da artmaktadır. Kerse ve Soyaloğlu (2018), tükenmişliğin alt boyutlarından olan duygusal tükenmişliğin önemli ve önemsiz

sanal kaytarma boyutlarını etkilediği, tükenmişlik düzeyi arttıkça önemsiz sanal kaytarma davranışlarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Stoddart (2016), sanal kaytarma davranışlarının, tükenmişlik ile başa çıkmayı pozitif yönde etkilediğini belirtmiştir. Yıldız'ın (2021) araştırmasında çalışanların genel mesleki tükenmişlik düzeyleri ile genel sanal kaytarma düzeyleri arasında zayıf düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde tükenmişlik ile sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2018; Durak ve Sarıtepeci, 2018).

Tükenmişlik sendromu bireyin duygusal yorgunluğunu arttıran bir etken olmaktadır. Bu tür durumlarda sanal kaytarma yapmak çalışanları iyileştirici bir rol oynayabilmektedir (Oravec, 2002). İşgüzar (2020) yaptığı araştırma sonucunda, sanal kaytarma için en çok tercih edilen zaman diliminin saat 13:00-15:00 arası olduğunu ve bunu 08:00-10:00 saatlerinin takip ettiğini bulmuştur. Hem sabah hem de öğlen arasından sonraki ilk saatlerin en yüksek ortalamalara sahip olması, çalışanların işe başlarken motive olmak maksadıyla bu tür faaliyetlerde bulunuyor olabilecekleri şeklinde yorumlanmıştır. Bridegan (2008), sanal kaytarmanın kısa bir mola yerine geçtiğini ve çalışanların psikolojik rahatsızlıklarını azaltıcı bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Reinecke'nin (2009) yaptığı çalışmada da sanal kaytarmanın çalışanların psikolojisini iyileştirici bir etkisi olduğu görüşüne yer verilmiştir. Doorn'un (2011) Hollanda'da yaptığı çalışmada sanal kaytarmanın ruhsal ve fiziksel olarak yıpranmış çalışanlarda motivasyonu arttırıcı bir etki yaptığı ve örgüt için faydalı olabileceği belirtilmiştir.

İş taleplerinin iş imkanlarından fazla olduğu örgütlerde çalışanların aşırı yorulmasını önlemek için dinlenme anlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Bakker vd., 2005). Bridegan (2008), çalışırken verilen molaların bireylerdeki rahatsızlıkları azalttığını ve bireyler üzerindeki tükenmişlik duygusunun azalmasında verilen molaların oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir. Yoğun iş temposuyla çalışan bireyler sanal kaytarma yaparak bu streslerini azaltabilmekte ve motivasyonlarını arttırabilmektedirler (Özkalp vd., 2012). Ayrıca bireyin iş aralarında oyun oynaması, deşarj olmasını sağlayabilmektedir (Reinecke, 2009). Doorn'a (2011) göre sanal kaytarma çalışanların tükenmişlik duygusuna girmelerini engelleyebilmektedir.

Tükenmişliğin sanal kaytarma davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tükenmişlik düzeyleri yüksek olan çalışanların daha fazla

sanal kaytarma davranışı gösterecekleri sonucuna ulaşılmıştır (Şeker, 2019; Şeker ve Yıldırım, 2019). İşle ilgili olmayan internet kullanımı bireylerin stresini azaltmakta, iş-yaşam dengelerini sağlamakta ve memnuniyeti arttırmaktadır (Anandarajan vd., 2006). Böylece bireyler işin getirdiği tükenmişlik duygusunu hafifletebilmekte ve biraz olsun rahatlayabilmektedirler (Anandarajan vd., 2006). Ayrıca internette zaman geçirmeye yönelik mola veren kişilerin daha düşük seviyede sıkıntı ve yorgunluk çektikleri raporlanmıştır (Chen ve Lim, 2011).

Kuzkaya'nın (2021) tükenmişlik ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin varlığını belirlemek için yaptığı araştırma sonucunda, sanal kaytarmanın yalnızca internette gezinme faaliyetleri boyutu ile tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu, diğer boyutlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Duyarsızlaşan bireylerin çevresine ve işin sorumluluklarına karşı eğiliminin azalması ve kendini sanal platformlarda zaman geçirmeye yöneltmesi bu durumda normal olarak yorumlanmıştır (Kuzkaya, 2021).

Tükenmişlik düzeyi yüksek olan çalışanların mesai saatleri içerisinde önemli derecede sanal kaytarma davranışına yöneledikleri görülmektedir (Seçkin vd., 2021). Yıldırım (2018), tükenmişliğin alt boyutlarından olan kişisel başarısızlık hissi ile duygusal tükenmişliğin önemsiz sanal kaytarma davranışlarını arttırdığı; duyarsızlaşmanın ise hem önemli hem de önemsiz sanal kaytarmayı arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

8.2.İş Performansı

İyi kullanıldığında internetin iş verimliliğine birçok faydası olabilirken kötü kullanıldığında tam tersi bir etki yapabilmektedir. Nitekim sanal kaytarmanın çalışanların iş performansına olumlu ve olumsuz etkilerde bulunduğunu öne süren çalışmalar mevcuttur. İşletmenin verimliliğinin azalması ve çalışan performansındaki düşüşler işletmeleri en çok zorlayan sanal kaytarma sonuçlarındandır (Flynn, 2001). Verimlilikteki ve çalışan performansındaki düşüşler işletmelere fazladan maliyetler getirmekte ve kar oranlarını düşürmektedir. Önlem alınmadığı takdirde çalışanların müstahcen sitelerde zaman harcadığı (Greenfield ve Davis, 2002) ve kendi mal ve hizmetlerini internet üzerinden satarak alışveriş yaptıkları da tespit edilmiştir (Greengard, 2000). Sanal

kaytarma davranışları genel olarak olumsuz değerlendirilse de bu tür davranışların zihni tazelemek ve internette karşılaşılan bilgiler sayesinde daha yaratıcı fikirler üretebilmek anlamına gelebileceğini değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır (Derin ve Gökçe, 2016; Yoğun, 2015).

Sanal kaytarma, üretken olmayan iş davranışlarıyla güçlü bir şekilde ilişkilidir (Brittany vd., 2017). Bazı çalışanların interneti kişisel amaçlarla kullanması diğer çalışanların internet hızını etkileyebilmekte, bu durum ise bireylerin çalışma hızını, erişim hızını ve verilerin depolanmasını olumsuz etkileyebilmektedir. Ramayah (2010), internette kişisel veri indirme, kişisel ticaret ve kişisel bilgi araştırmasının verimsizlik ile olumlu bir ilişkisi olduğunu tespit etmiştir. Li ve Chung'a (2006) göre e-posta kullanımı ve çevrimiçi sohbet bağımlılık yapıcı etkilerinden dolayı çalışan verimliliğini düşürmektedir. Ayrıca sanal kaytarma üretkenliği azalttığı ve internetin verimsiz kullanılmasına sebep olduğu için örgütün rekabet gücünü aşağı çekebilmektedir (Weatherbee, 2010). Önemli sanal kaytarma, performans üzerinde negatif bir etkiye sahiptir ve performansta meydana gelen değişimin %45'i önemli sanal kaytarma'ya bağlıdır (Haberdar, 2019). Doğurduğu sonuçlar düşünüldüğünde sanal kaytarma ciddiye alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özüdoğru (2019), sağlık sektöründe sanal kaytarma ve çalışan performansı ilişkisinde iş stresinin düzenleyici etkisini araştırdığı çalışmada sanal kaytarmanın, çalışan performansı üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Özellikle sanal kaytarmanın alt boyutları olarak kabul edilen internette gezinme faaliyetleri ile e-posta faaliyetlerinin, çalışan performansı üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut literatürde yer alan birçok çalışmanın da aynı doğrultuda olduğu, sanal kaytarmanın iş performansını olumsuz etkilediği görülmektedir (Bock ve Ho, 2009; Afacan Fındıklı, 2016; Bilgin Demir vd., 2017); Santos, 2016).

Özüdoğru ve Yıldırım (2020) yaptıkları araştırmadan elde ettikleri analizler sonucunda, sanal kaytarmanın, çalışan performansı üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Bu kapsamda sanal kaytarmanın alt boyutlarından olan internetten gezinme faaliyetleri ile e-posta faaliyetlerinin, çalışan performansı üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilgin Demir vd.'nin (2017) araştırmasında çalışanların sergilemiş oldukları sanal kaytarma davranışlarının işteki üretkenlikleri üzerinde etkili olup olmadığını incelenmiş ve sanal kaytarma davranışı alt boyutları ile işteki üretkenlik arasında olumsuz yönde orta düzeyde ilişkiler olduğu saptanmıştır. Buna göre; sağlık çalışanlarının önemli ve önemsiz sanal kaytarma davranışına ilişkin ortalamalarının yükselmesi çalışanların işteki üretkenliklerini azaltmaktadır. Bu çalışmaya göre sanal kaytarma davranışı alt boyutları arasında özellikle önemli sanal kaytarma davranışı çalışanların işteki üretkenliklerini azaltan en önemli değişken olarak bulunmuştur.

Fındıklı (2016) çalışmasında sanal kaytarma davranışlarının çalışan performansını oldukça düşük bir seviyede açıkladığı sonucuna ulaşmıştır. Sanal kaytarmayı oluşturan dört faktörden, sadece zaman geçirme faktörünün çalışan performansını etkilediği, dolayısıyla çalışanların sanal kaytarma davranışlarında bulunmalarının iş performanslarına oldukça düşük seviyede etki ettiği görülmüştür (Kuznek, 2019).

Sanal kaytarmanın iş performansı için olumlu olduğunu belirten araştırmalar da mevcuttur. Anandarajan vd. (2004), bireylerin internetteki gruplarda ve tartışma forumlarında zaman geçirmesiyle öğrenme kabiliyetlerinin artacağını vurgulamaktadır. Öğrenme kabiliyeti artan bireylerin verimliliklerinin de artacağı düşünülmektedir. Belanger ve Van Slyke (2002) sanal kaytarmayla bilginin daha iyi anlaşılacağını öne sürmüştür. Oravec (2002) sanal kaytarmanın tıkalı kanalların açılmasına hizmet ederek bireylerin sahip olduğu ancak bastırılmış olan yaratıcılıklarını yeniden kazanmasında aracılık yapabileceğini belirtmiştir.

Sanal kaytarmanın sonuçları her bireyde farklılık göstermektedir. Bunun sebebi her bireyin farklı türde sanal kaytarma yapmasıdır. Çalışmalar incelendiğinde eğitici sanal kaytarmanın iş performansını olumlu etkilediği görülmektedir. Saleh vd. (2018), eğitim için yapılan internet kullanımının bir saat artmasıyla verimliliğin üç kat arttığını belirtmiştir. Bununla paralel olarak sanal kaytarmanın öğrenme amacıyla yapıldığında bireysel ve örgütsel gelişime katkı sağlayabildiği ifade edilmiştir (Tan ve Demir, 2018).

Yılmaz (2019) yapmış olduğu araştırma sonunda, genel sanal kaytarma davranışının çalışanların verimlilik tutumu üzerine anlamlı bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak sanal kaytarma davranışlarını majör ve minör olarak ayırdığında majör sanal kaytarmanın çalışanların verimliliği üzerinde anlamlı bir

etkisinin olmadığını, buna karşın minör sanal kaytarma davranışının çalışanların verimliliğini pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Güngör (2019), Türkiye ve Polonya'daki akademisyenlerin sanal kaytarma davranışları ve çalışan performansı ilişkisini karşılaştırdığı araştırmasında kültür farklılıklarının bu değişkenleri etkileyebileceğini belirtmiştir. Performansın algısal olarak ölçüldüğü çalışmada, Türkiye'deki akademisyenlerin daha fazla sanal kaytarma davranışında bulunmalarına ve sanal kaytarma davranışlarını daha önemsiz görmelerine rağmen, kendilerine dair algıladıkları performanslarının Polonyalı akademisyenlere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gügerçin'in (2020) yaptığı araştırma sonuçlarına göre sanal kaytarma davranışının her iki boyutunun da işteki üretkenlik ile negatif yönde ilişkili olduğu ancak sanal kaytarma davranışının boyutlarının işteki üretkenlik üzerindeki etkilerinin anlamlı olmadığı bulgulanmıştır. Mashal'ın (2017) yaptığı çalışmada da sanal kaytarmanın işteki üretkenlik üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, banka çalışanlarının sanal kaytarma yaptıkları zamanlarda sanal kaytarmanın bütünüyle olumsuz sonuçları ile karşılaşmadıkları, aksine iş ortamından uzaklaşma, zihinsel olarak dinlenme, bilgi edinme, yetenek ve yaratıcılıklarını geliştirme gibi olumlu sonuçlarından da faydalandıkları söylenebilmektedir (Gügerçin, 2020).

8.3.Hukuki Sonuçları

Yapıldığında çok fazla zaman almayan kaytarmalar (gelen mailleri kontrol etme, son dakika haberleri kontrol etme vb.) zararlı olarak nitelendirilmezken, uzun süreler geçirilen kaytarmalarda (sosyal medya, bahis, eğlence vb.) işletme, ciddi maddi zararlara uğrayabilmekte ve hukuki açıdan da başı derde girebilmektedir (Özkalp vd., 2012). Çalışanların illegal siteler üzerinden bahis oynaması, müzik indirmesi gibi faaliyetler işletmenin ciddi hukuki sorunlarla uğraşmasına sebep olabilmektedir (Whitty ve Carr, 2006). Bazı örgütler, sanal kaytarmanın önüne geçebilmek için bilgisayar programları aracılığıyla çalışanların internetteki hareketlerini izlemeye almakta ve sanal kaytarma davranışında bulunan çalışanlara karşı yaptırım uygulamaktadırlar. Örgüt, çalışanların internetteki aktivitelerinin kendilerine zarar verdiğini düşündüğünde disiplin cezası ve iş

akdinin feshi gibi kararlar alabilmektedir. Sanal kaytarma yapan çalışanlar örgüt tarafından sözlü ve yazılı uyarılar alabileceği gibi işlerini kaybetme durumuyla da karşılaşabilmektedirler (Mahatanankoon vd., 2004).

Koçak'ın (2021) yaptığı araştırma sonucunda; örgüte zarar vermek veya yıkıcı davranışlar sergilemek olarak tanımlanan örgütsel sapma (Glew vd., 1996) ile sanal kaytarma arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. İş yerinde internetin kişisel kullanımı iş yerine zarar verici bir aktivite olarak değerlendirilmiştir. Bazı sanal kaytarma faaliyetleri işlerin aksamasına sebep olmasa bile işverenin toplum nezdindeki statüsünü zedeleyebilecek bir durum olarak değerlendirilmiş ve iş sözleşmesinin feshedilmesi için geçerli bir sebep olarak görülmüştür (Yıldız ve Yıldız, 2015).

Kişisel amaçlı internet kullanımı, çalışanların iş görme borçlarını (özen borcu) gerektiği gibi yerine getirmelerini engelleyecek seviyede ise; başka bir ifadeyle çalışanların performans ve verimliliklerinde düşüklüğe yol açıyorsa veya işe yoğunlaşmalarını engelliyorsa, geçerli bir fesih sebebi oluşturacaktır (Bayram, 2014). Ülkemizde de bu ve benzeri durumlarla karşılaşmış ve hukuki olarak ele alınmıştır. Tablo 1'de ülkemizde bazı yıllarda yargıya intikal eden olayların sanal kaytarma türleri ve hukuki işlemin gerekçesi sıralanmış ve özetlenmiştir.

Tablo 1: Yıllara Göre Sanal Kaytarma Türleri ve Yapılan Hukuki İşlemin Gerekçesi

Yıl/Karar Tarihi	Sanal Kaytarma Türü*	Hukuki İşlemin Gerekçesi
1997/1518	Boş zamanlarında kişisel yazılımını iş yerinin bilgisayarında bireysel amaçlarla kullanma	İyi niyetli olarak değerlendirilmiş ve iş sözleşmesi fesih edilmemiştir
2004/28069	Uygun olmayan içerikte sözler ve resimler içeren e-mailler gönderme	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2005/3763	İşverene uygunsuz ifadeler içeren e-mail atma ve daha sonra izin almaksızın işveren bilgisayarından	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih

	işveren görmeden ilgili e-maili silme	
2005/9918	Dışarıdan lisanssız programları temin edip işyerindeki bilgisayara yükleme ve işyerindeki bilgisayarda video seyretme	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2006/5532	Ortak kullanımda olan bilgisayarı kullanarak internet ortamında uygunsuz sitelerde film izleme ve bunu diğer çalışma arkadaşlarına da izletme	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih ve feshin dayandığı gerekçelerin ispatlanması –tanık beyanı da olabilir–
2006/26792	İş saatleri içerisinde İnterneti kullanarak bahis sitelerine girme	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2006/30446	Bilgisayar ortamında işyeri ile ilgili hesap ve kayıtları daha önce aynı işletmede çalışıp ayrılan ortaklar ve diğer üçüncü kişiler ile “Messenger” aracılığıyla paylaşma	İş K. 25/II b, d ve e fıkraları uyarınca iş sözleşmesini haklı nedenlerle derhal feshi ve feshin dayandığı gerekçelerin ispatlanması
2007/2011	Sendika ile ilgili bir haberi indirim ve elektronik posta yoluyla da diğer arkadaşlarına gönderme	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2007/9601	İnterneti kullanarak sohbet etme (chat) ve sohbet aşamasında da kendisine ait fotoları karşı tarafa gönderme	İş K. 25/II b, d ve e fıkraları uyarınca iş sözleşmesini haklı nedenlerle derhal feshi ve feshin dayandığı gerekçelerin ispatlanması; aksi takdirde 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun 325. Maddesi gereğince indirim yapılarak sonuca gidilmesi

2007/30241	Elektronik ortamda yazılan bir takım yazıları kendi kişisel elektronik postası (e-mail) aracılığı ile birçok çalışma arkadaşına gönderme	Toplu İş Sözleşmesi'nin eki niteliğindeki iç yönetmeliğe (37/30 maddesi) ve İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2008/5294	Yasaklı sitelere girerek pornografik resimleri, videoları işletmenin veri taşıyıcısına indirme ve yükleme	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2008/21177	Bilgisayarda oyun oynama, sohbet etme, müstehcen sitelere ve bahis sitelerine girme	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2008/29779	Çalışanın kendi adına web sitesi oluşturması, web sayfasında işletmenin faksını bildirmesi, mesai saatleri içerisinde çok sayıda mail alması veya göndermesi	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2008/30555	Asli görevleri dışında internetle uğraşma ve ilgisiz mail yazışmaları	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih; ancak fesih için geçerli makul sürenin geçirilmesi sonucunda feshin geçersizliği ve işe iade
2009/12393	İnternet alışveriş ve oyun sitelerine girme, iş sözleşmesi feshedilen bir işçi ile elektronik ortamda karşılıklı gönderilen maillerde işverenin şeref ve namusuna dokunacak sözler sarf etme ve asılsız istinatlarda bulunma	İş K. 25/II b fıkrası uyarınca iş sözleşmesini haklı nedenlerle derhal feshi, İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih ve iş sözleşmesinin eki niteliğindeki iç yönetmeliğin ihlali
2010/14752	Sürekli msn ile işle ilgisi olmayan görüşmeler yapması	İş K. 25/II bendi uyarınca iş sözleşmesinin haklı nedenlerle

		derhal feshi ve feshin dayandığı gerekçelerin ispatlanması
2010/36828	Film izleme, oyun oynama, internet vasıtasıyla işveren ve işyeri çalışanları hakkında şeref ve haysiyet kırıcı, hakaret içeren yazışma (sohbet etme)	İş K. 25/II bendi uyarınca iş sözleşmesinin haklı nedenlerle derhal feshi
2010/37399	İş saatlerinde müşterilerle müzik dinleme, interneti kullanarak futbol bahis oyunu oynama ve işletmenin çeşitli yerlerinde de müşterileriyle bu oyunu oynama	İş K. 18. maddesi uyarınca geçerli nedenlerle fesih
2010/37516	E-mail (elektronik posta) kullanarak iş sözleşmesi fesih edilen eski bir çalışanla işveren hakkında hakaret ve işyeri hakkında sır sayılabilecek bilgiler veren yazışmalar yapma	İş K. 25/II bendi uyarınca iş sözleşmesinin haklı nedenlerle derhal feshi
2012/6935	İşveren hakkında hakaret niteliğini içeren chat yapma (sohbet etme)	İş K. 25/II b fıkrası uyarınca iş sözleşmesini haklı nedenlerle derhal fesi; ancak fesih için geçerli makul sürenin geçirilip geçirilmediğinin incelenmesi
2012/15875	İşyerinin bilgisayarında şahsi mimari proje çizimi ve işveren aleyhinde başka bir firma ile ilgili yazışmaların (sohbetlerin) olması	İş K. 25/II e fıkrası uyarınca geçerli nedenlerle feshi; ancak fesih için geçerli makul sürenin geçirilmesi sonucunda feshin geçersizliği ve İş K. 17. maddesinde yer alan “sürelili fesih” şartlarının uygulanması

*Söz konusu eylemin niteliğine göre iş yerindeki bilgisayar ve/veya internet kişisel amaçlar için kullanılmıştır.

Kaynak: Yıldız, B., Yıldız, H. (2015), “İş Yaşamındaki Sanal Kaytarma Davranışlarının Hukuki Yönden İncelenmesi”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 13(3), 1-17

9. SANAL KAYTARMA İLE MÜCADELE ETME YOLLARI

İnternetin kişisel amaçlar için kullanılması, örgütler için zaman ve paraya mal olabilmektedir (Mahatanankoon vd., 2004). Sanal kaytarma davranışlarının sebep olduğu olumsuz sonuçlardan dolayı örgütler bu tarz davranışları engellemek üzere bazı yöntemlere başvurmaktadır. Ancak ne kadar önlem alınırsa alınsın sanal kaytarma davranışlarının devam ettiği düşünülmektedir (Jia vd., 2013). Bu sebeple örgütlerin katı yasaklar ve büyük cezalarla önlem almak yerine sanal kaytarma davranışlarını anlaması ve bununla ilgili düzenlemeler yapması daha faydalı olmaktadır. Alınan aşırı önlemlerin çalışanların adalet duygularını ve memnuniyetlerini olumsuz etkilediği, yetenekli çalışanların elde tutulmasını zorlaştırarak verimsizliğe sebep olduğu düşünülmektedir (Case ve Young, 2002). Ayrıca çalışanların resmi cezalandırma yöntemini bir gözdağı uygulaması olarak gördüğü ve bu nedenle daha fazla sanal kaytarma davranışlarında bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (De Lara vd., 2006). Araştırmalar, örgütsel müdahalelerin çoğunlukla sanal kaytarma davranışlarını engellemede etkili olduğunu ancak çalışanları harekete geçirerek muhtemel geri tepmelere sebep olabileceğini göstermektedir (Khansa vd., 2018).

Örgütlerin sanal kaytarma davranışlarına karşı yaklaşımları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Sanal Kaytarmaya Yönelik Yaklaşımlar

İşten Çıkarma	Rehabilitasyon (İyileştirme)	İşlem Uygulama (Yaptırım, Ceza)	Ortadan Kaldırma, Engelleme	İşe Alım
TEPKİSEL			ÖNLEMSEL	

Kaynak: Young. K. S., 2010

Tablo 2’de örgütlerin sanal kaytarmaya karşı aldıkları önlemsel ve tepkisel yaklaşımları görülmektedir. Buna göre işten çıkarma ve rehabilitasyon gibi yaklaşımlar tepkisel olarak sınıflandırılırken henüz sanal kaytarma davranışları görülmeden bu tür davranışlara engel olmak veya işe alımlarda bu konuya dikkat etmek önlemsel olarak sınıflandırılmaktadır.

Sanal kaytarma davranışlarına karşılık olarak örgütlerin gösterdiği katı tutumlar ve işten çıkarma gibi yöntemler çalışanları paniğe sürüklemekte ve tepkilerini çekmektedir. Bu durum örgüt içinde olumsuz bir hava oluşmasına sebebiyet vererek verimliliğin düşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle örgütlerin işten çıkarma gibi katı tutumlar göstermektense rehabilitasyon yaklaşımında bulunması, çalışanların uygunsuz davranışlarını iyileştirmeye çalışması hem çalışan verimliliği açısından hem de örgüt iklimi açısından daha olumlu olmaktadır. Ayrıca sanal kaytarma faaliyetiyle karşılaşmadan gerekli önlemlerin alınması da oldukça etkili olmaktadır. Daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında örgütlerin uyarı, yaptırım, izleme gibi yöntemlerle sanal kaytarmayı bir dereceye kadar düşürebildiği (Foltz vd., 2005); cezaların ise sınırlı bir etkide kaldığı görülmektedir (Henle vd., 2009). Clemons (2009), sanal kaytarmayı engellemede örgütlerin kullandığı en yaygın tekniklerin interneti engelleme ve filtreleme olduğunu belirtmiştir.

Koay (2018), iş yerinde dışlanmanın bilgi gizleme, bilgi biriktirme ve sanal kaytarma gibi örgüte uzun vadeli zarar veren çeşitli olumsuz iş davranışlarına sebep olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle örgütlerin, iş yeri dışlanmasını gözlemleyerek ve iş yerinde problem yaşayan çalışanlara geri bildirimde bulunabilmek için onların kendilerini

dürüstçe ifade edebilecekleri, anonimliklerinin güvence altına alınabileceği platformlar tahsis ederek bu sorunun üstesinden gelmeleri gerekmektedir (Koay, 2018).

Young (2001), çalışanların interneti kötüye kullanmasına karşı işletmeler için bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlar:

- İşletmenizin, çalışanların interneti istismarına ilişkin mevcut riskini değerlendirin.
- İşletmenizi kurumsal sorumluluktan korumak amacıyla kapsamlı ve kabul edilebilir bir internet kötüye kullanım politikası geliştirin.
- Uyumluluğu artırmak için çalışanları şirket politikaları konusunda eğitin.
- Politikaları uygulamak için kapsamlı ve etkili izleme stratejileri kullanın.
- İnsan kaynakları ve bilgi teknolojisi departmanları arasındaki uyumu iyileştirin.
- Yöneticileri, çalışanların internet istismarı sorunlarının erken tespiti konusunda eğitin.
- Kritik olaylara karşı çalışanların işten çıkarılmasının ve işe alımının maliyetlerini azaltmak amacıyla maliyet-fayda analizini yapın.

Griffiths (2010), interneti kötüye kullanan birinin tespit edilmesinin çok zor olabileceğini, bununla birlikte bazı olası sorunları en aza indirmek için örgütlerin izleyebileceği yolları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- İnternetin kötüye kullanılması konusu ciddiye alınmalı, yöneticiler ve personellerin bu tür davranışlar sonucunda örgüte gelebilecek zararın farkında olması sağlanmalıdır.
- İş yerinde internetin kötüye kullanımı konusunda e-posta, broşürler ve ilanlar gibi araçlarla farkındalık yaratın.
- Çalışanların tetikte olmalarını isteyin. İş yerinde internetin kötüye kullanılması sadece birey için değil onlarla arkadaş olanlar ve örgüt için de ciddi sonuçlara sebep olabilir.
- Sorun yaşadığından şüphelenilen personelin internet kullanımını izleyin. İnternetle ilgili problemi olan personellerin internette iş dışı zaman geçirmesi muhtemeldir.

- Personelin internet yer imlerini kontrol edin. En basit kontrol uygulamalarından biri çalışanın yer imlerine bakmaktır.

- Bir "iş yerinde internetin kötüye kullanımı" politikası geliştirin. Birçok kuruluşun sigara içmek ve alkol almak gibi davranışlar için politikaları vardır. İşverenler çeşitli birimler arasında irtibat kurarak politika geliştirebilirler.

Ivarsson ve Larsson (2011), yoğun iş temposunun çalışanların stresini arttırdığını söyleyerek çalışanların interneti kişisel amaçlar için kullanmasına yönelik bazı önerilerde bulunmuştur. Bunlar:

- Çalışanların iş yükleri sağlıklarını etkileyebilecek kadar yüksek olduğunda interneti kişisel olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

- Boş zamanlarında çalışanların interneti kişisel olarak kullanmasına izin verilmelidir. Çoğu işletmede boş ve ölü zamanlar olmaktadır. Bunlar, ideal dinlenme zamanlarıdır.

- Günlük çıktıları yeterli olduğu sürece çalışanların interneti kişisel olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

- Yaratıcılığı teşvik etmek için interneti kişisel olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

- Çalışanların işleri çoklu göreve izin veriyorsa interneti kişisel olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

- Güvenliği tehlikeye atmıyorsa çalışanların interneti kişisel olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

- İş arkadaşlarını olumsuz etkilemiyorsa çalışanların interneti kişisel olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

- Müşteriler olumsuz etkilenmiyorsa çalışanların interneti kişisel olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

Straub ve Nance (1990), çalışanların sanal kaytarma davranışlarının kontrolüne yönelik faaliyetleri üç başlık altında ele almıştır. Bunlar; caydırıcı ve engelleyici önlemler, saptayıcı önlemler ve disiplin edici önlemlerdir. Farkındalık eğitimleri, politikaların bildirilmesi, dosyalara erişimleri engelleyen yazılımlar gibi etkinlikler caydırıcı ve önleyici önlemlerdendir. Saptayıcı önlemlere örnek olarak ise olağandışı etkinliklerin kaydedilmesi ve izlenmesi, rastgele dosyaları taramak verilebilir. Çalışanların uygunsuz

davranışları sonucunda yöneticilerin sözlü veya yazılı uyarıda bulunması, aylıktan kesme, işten çıkarma gibi etkinlikler disiplin edici önlemler arasındadır.

Örgütler her zaman sanal kaytarmayı engellemeye yönelik politika uygulamazlar. Bu araştırmada da bahsedilen ve birçok araştırmayla da kanıtlandığı üzere tüm sanal kaytarma faaliyetlerini kati surette engellemek olumsuz sonuçlara da sebep olabilmektedir. Sanal kaytarmayı engellemeye yönelik yukarıda bahsedilen önerilerin dışında sanal kaytarma faaliyetlerine karşı örgütlerin izleyebileceği olumlu ve olumsuz politikalar Tablo 3'de özetlenmiştir.

Tablo 3: Sanal Kaytarmaya Karşı İzlenilebilecek Politikalar

POLİTİKA	İÇERİK
Web Güvenlik Araçlarının Kullanımı	İnternet sitelerindeki bazı içeriklerin ve dosyaların erişime kısıtlanması amaçlanıyorsa, web filtreleme programları, takip sistemleri (monitoring) ya da güvenlik araçları bu hususta tercih edilebilecek seçeneklerdir.
Kuralların Sözleşmeye Dahil Edilmesi	İş yerindeki bilgisayar ve internet kullanım politikalarının yazılı hale getirilip çalışanlara bildirilmesi, kurallara ilişkin belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olacaktır. Belirlenen kullanım düzenlemeleri, iş sözleşmesinin maddelerine dahil edilerek sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi sağlanır ve psikolojik sözleşmenin yarattığı kapalılığın önüne geçilmiş olur.
	Çalışanları sanal kaytarma yapmaya iten sebepler hakkında bilgi sahibi olmak için yüz yüze görüşmeler ve toplantılar

Odak Grup Görüşmeleri	gerçekleştirerek, sürecin etkin yönetilmesi ve doğru tedbirlerin alınması hedeflenmelidir.
Eğitim İmkanları	Çalışanlara sanal kaytarmanın olumlu ve olumsuz yönleri hakkında açıklayıcı bilgiler sunulmalıdır. Radikal bir tutum sergilemek yerine çalışanların gelişimini hızlandıracak doğru bilgiye erişim imkanları sağlanmalıdır.
Uygulamalı Araştırmalar	Sanal kaytarma davranışları ile kurumsal yaratıcılık arasındaki etkileşim düzeyi incelenmelidir. Kurumsal güven ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkide yönetsel destek algısının düzenleyici etkisi araştırılmalıdır.
Örtülü İzin	Ortak kullanıma sunulan bilgisayarların ve internet erişiminin iş gören tarafından özel amaçlarla kullanıldığı tespit edilmesine rağmen bu konuya dair altı aydan daha uzun bir süre boyunca işveren tarafından bir hamlede bulunulmaması örtülü izin olarak kabul edilmektedir.

Kaynak: www.hbrturkiye.com, 2020'den aktaran Hanaylı, B., 2020

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU VE SANAL KAYTARMA ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

10. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, KISITLARI VE ÖN KABULLER

Araştırmada, çalışanların GKK seviyeleri ve sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişki demografik değişkenlerle birlikte ele alınmak üzere Ankara ilindeki bir kamu kurumu örnekleminde incelenmiştir. Saha araştırmasının zaman, maliyet ve yüz yüze görüşme imkanlarının kısıtlı olması sebebiyle belirli bir bölgede ve belirli bir kurumda yapılmış olması araştırma bulgularının diğer bölgeler ve kurumlar için genelleştirilmesini kısıtlamaktadır.

Araştırma, yüz yüze anket yöntemiyle yapılmak istenmiş olmasına karşın Covid-19 virüs salgınının yayılması, örneklem büyüklüğü, zaman yetersizliği ve maliyet gibi kısıtlardan dolayı e-mail yoluyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların soruları samimi bir şekilde yanıtlaması için çeşitli önlemler alınmış olsa da anketlerin nasıl bir ortamda doldurulduğu bilinmemektedir. Öte yandan, araştırmaya katılanların soruları doğru bir şekilde anlayıp yanıtladıkları, belirlenen örneklem ana kütleyi temsil ettiği, araştırmada kullanılan ölçeklerin ve araştırma yönteminin uygun olduğu araştırmanın ön kabulleri olarak belirlenmiştir.

11. ANA KÜTLE VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın ana kütlesini Ankara ilindeki bir kamu kurumunda çalışan 550 büro personeli oluşturmaktadır. Bu araştırmanın ana kütleinde %95 güven seviyesi içerisinde ve %5'lik hata payı öngörülerek seçilmesi gereken örneklem büyüklüğü 226 olarak hesaplanmıştır (<https://www.surveysystem.com/sscalc.htm>). Ana kütleyi oluşturan tüm çalışanlara anket formu elektronik ortamda mail yoluyla gönderilmiş olup, anketlere 238 adet geri dönüş yapılmıştır. Anketlere geri dönüş oranı % 43,28'dir. Anketlere verilen

cevaplar yeterli görüldüğünden (Altunışık vd., 2012) araştırmanın örnekleme 238 olarak belirlenmiştir. Anketlerin objektif bir şekilde cevaplanması için çalışanlarla ön görüşme yapılmış ve ad-soyad, mail adresleri, IP adresleri gibi verilerin hiçbir surette paylaşılmayacağı belirtilerek olası kaygılar giderilmek istenmiştir.

12. KULLANILAN ÖLÇEKLER

GKK ve sanal kaytarma arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanılan anket formu üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları, medeni durumları ve kaç yıldır bu işte çalıştıkları sorulmuştur.

İkinci bölümde Przybylski (2013) tarafından geliştirilen ve Gökler vd. (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan, 10 ifadeden oluşan 5’li Likert tipi GKK ölçeği kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde Örücü ve Yıldız’ın (2014) Lim (2002), Blanchard ve Henle (2008) ve Özkalp vd.’nin (2012) çalışmalarından faydalananarak geliştirdiği 14 ifadeden oluşan 5’li Likert tipi sanal kaytarma ölçeği bulunmaktadır. Bu bölümde kullanılan sanal kaytarma ölçeğinde 1’den 8’e kadar numaralandırılan sorular önemli sanal kaytarma davranışlarını ifade ederken, 9’dan 14’e kadar numaralandırılan sorular önemsiz sanal kaytarma davranışlarını ifade etmektedir.

13. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ VE MODELİ

GKK ve sanal kaytarma kavramları son yıllarda araştırmacıların ilgisini çekse de konuyla ilgili araştırmaların göreceli olarak oldukça sınırlı sayıda olduğu ifade edilebilir. Çalışmaların birçoğunun öğrenciler ve ergenler üzerinde yapılmış olması ise bu konunun örgütler açısından yeterince ele alınmadığını göstermektedir. Daha önce yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurularak bu araştırmada, GKK ile sanal kaytarma

arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı; bir kamu kuruluşunda görev yapmakta olan yönetici ve yönetici olmayan personel örneklemini üzerinden incelenmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların GKK ve sanal kaytarma düzeylerinde, demografik özelliklerine bağlı olarak anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı da test edilmiştir.

İlgili yazın incelendiğinde, GKK ile cinsiyet arasındaki ilişkiye dair araştırma sonuçlarının birbiriyle örtüşmediği görülmektedir. Literatürde, söz konusu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalara rastlandığı gibi (Gezgin vd., 2017; Arslan vd., 2018; Balta vd., 2018; JWT, 2012; Przybylski vd., 2013; Varga, 2016) herhangi bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar da yer almaktadır (Özcan ve Koç, 2019; Kırık, 2015; Gökler vd., 2016; Hoşgör vd., 2017; Yalçın Çınar, 2017; Jood, 2017; Aslan, 2018; Özkaynar Beşenk, 2018; Hızarcı, 2018; Altınay Bor, 2018; Tayiz, 2018; Terzi, 2019; Yalçın, 2019; Çetinkaya, 2019). Ayrıca cinsiyet ve GKK arasında anlamlı ilişki bulunan çalışmalarda zıt sonuçlara rastlanmaktadır. Örneğin; Balta vd. (2018), kadınların erkeklere göre daha yüksek seviyede GKK hissettiği sonucuna ulaşırken Gezgin vd. (2017) bu sonucun tersine erkeklerin daha yüksek seviyede GKK hissettiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu duruma Przybylski vd.'nin (2013) çalışmasında farklı bir yorum getirilmiştir. Bu çalışmaya göre genç yaşlarda erkeklerin daha fazla GKK hissetme eğiliminde oldukları ancak yaş ilerledikçe erkekler ve kadınlar arasındaki farkın ortadan kalktığı belirtilmektedir. Literatürde yer alan araştırmalardan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, cinsiyet ve GKK arasında anlamlı ilişki tespit edilen çalışmalardan yola çıkılarak cinsiyetin GKK'yi etkileyebileceği düşünülmüş ve buradan hareketle aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(1)

H1a: Cinsiyet ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H1b: Cinsiyet ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Demografik değişkenlerden bir diğeri yaş faktörüdür. Yaş faktörünün GKK'yi etkilediğini, özellikle genç yaştaki bireylerin daha yüksek GKK seviyesine sahip olduklarını belirleyen çalışmalar yapılmıştır (Przybylski vd., 2013; Baker vd., 2016; Gezgin vd., 2017; Arslan vd., 2018; Kaçık ve Acar, 2020; Çınar Yalçın, 2017; Özcan ve

Koç, 2019). Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre gençlerin yaşlılardan daha fazla GKK hissetmesinin nedeni teknolojiyi daha iyi kullanmaları olabilir (Arslan vd., 2018). Bunun yanında, bireylerin yaşları ve GKK düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemeyen pek çok araştırmanın mevcut olması (Jood, 2017; Hoşgör vd., 2017; Bor Altınay, 2018; Uzun vd., 2019; Çetinkaya, 2019; Turhan, 2019; Çakır, 2020; Ernur, 2020) yaş ve GKK arasında kesin olarak bir ilişki olduğu tespitini zorlaştırmaktadır. Ayrıca yapılan çalışmaların birçoğunun üniversite öğrencileri üzerinde uygulanmış olması, her ne kadar yaş ve sınıf faktörü olarak örnekleme oluşturan bireylerin farklılaştığını gösterse de bu bireylerin yakın kuşaklardan olması ve aralarındaki yaş farkının fazla olmaması sebebiyle bu konuda net bir ayrım yapılamamaktadır. Bireylerin yaşları ile GKK seviyeleri arasındaki ilişkiyi daha büyük ve heterojen bir örneklem ile test etmenin bu konuda daha net görüşler sunulmasına yardımcı olacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda geliştirilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

(2)

H2a: Yaş ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H2b: Yaş ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Literatür incelendiğinde medeni durum ile GKK'nin araştırıldığı çalışma sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Kardeş'in (2019) araştırmasında bekarların evlilere oranla daha fazla GKK hissettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadan farklı bir sonuç olarak Turhan'ın (2019) araştırması örnek gösterilebilir. Turhan'ın yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin GKK düzeylerinin romantik ilişkilerinin var olup olmasına göre farklılaşmasına yönelik incelemede bulunulmuş olup, iki değişken arasındaki ilişkinin farklılaşma göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında Özcan ve Koç'un (2019) çalışmasında evli bireylerin daha az GKK hissedeceğinin öngörüldüğü ancak bu hipotezin desteklenmediği belirtilmiştir. Bu sebeplerle medeni durum ve GKK arasında bir ilişkinin olup olmadığı sınanmak istenmiş, bu doğrultuda aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(3)

H3a: Medeni durum ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H3b: Medeni durum ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

GKK ile ilgili çalışmalar genel olarak üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığından eğitim seviyesi ve GKK arasındaki ilişkiye yönelik net bir yargıya varılamamıştır. Bunun yanı sıra eğitim seviyesinin GKK'yi etkilediğini belirten çalışmalar literatürde yer almaktadır. Bu çalışmaların bazılarında GKK ve eğitim seviyesi arasında olumsuz bir ilişkiye rastlanmıştır (Özcan ve Koç, 2019; Karas, 2019). Bu sonuçlara zıt olarak Arslan vd. (2018), eğitim seviyesi ile GKK arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada eğitim seviyesi lisansüstü olan öğretmenlerin, eğitim seviyesi lisans olan öğretmenlere göre daha fazla GKK hissettikleri anlaşılmıştır. Bu durum, lisansüstü eğitim seviyesinde teknolojiyi daha aktif kullanma ve gündemi takip etme zorunluluğunun GKK seviyesini arttırmış olabileceği şeklinde yorumlanmıştır (Arslan vd., 2018). Bu doğrultuda eğitim seviyesi ve GKK arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı sınanmak istenmiş, aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(4)

H4a: Eğitim durumu ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H4b: Eğitim durumu ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, daha önce GKK hakkında yapılan araştırmaların çok büyük bir kısmının öğrenciler üzerinde yapıldığı, çalışma hayatındaki bireyler üzerinde yapılan GKK araştırmalarının çok daha kısıtlı kaldığı görülmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak yapılan literatür taramasında iş yerinde çalışılan süre ve GKK arasındaki ilişkinin ele alındığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Mevcut literatürdeki bu eksikliğin giderilmesine katkı sağlamak ve çalışma hayatında bireylerin çalışma sürelerinin GKK düzeylerine olan etkisini incelemek amacıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(5)

H5a: İş yerinde çalışılan süre ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H5b: İş yerinde çalışılan süre ve GKK arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde sanal kaytarmanın da GKK gibi demografik değişkenlerden etkilenebileceği düşünülmektedir. Bu demografik değişkenlerden biri olan cinsiyetin sanal kaytarma ile olan ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda birbirinden farklı sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Bazı araştırmalarda kadınların erkeklerden daha fazla sanal kaytarma yaptığı bulunurken (Özkalp, vd., 2012; Anandarajan, 2000) bazı araştırmalarda ise tam tersi sonuçlara rastlanmaktadır (Garrett and Danziger, 2008; Vitak vd., 2001). Ayrıca cinsiyet değişkeninin sanal kaytarmanın anlamlı bir yordayıcısı olmadığını ileri süren birçok çalışma mevcuttur (Örücü ve Yıldız, 2014; Stanton, 2002; Ugrin vd., 2007; Restubog vd., 2011; Kaplan ve Çetinkaya, 2014; Tozkoparan ve Kuzu, 2019). Daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen farklı sonuçlar iki değişken arasındaki ilişkinin yeniden incelenmek istenmesine sebep olmuş ve aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(6)

H6a: Cinsiyet ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H6b: Cinsiyet ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Blanchard ve Henle (2008) bireylerin interneti kullanma kabiliyetinin sanal kaytarma üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır. Buna göre internet kullanma kabiliyeti yüksek bireyler daha fazla sanal kaytarma yapmaktadır. Genel olarak gençlerin yaşlılara göre teknolojik aletleri daha iyi kullandıkları bilinmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde yaş faktörünün sanal kaytarma üzerinde etkili olabileceği anlaşılmaktadır. Özellikle gençlerin yaşlılara göre daha fazla sanal kaytarma yaptığı tespit edilmiştir (Örücü ve Yıldız, 2014). Ünal ve Tekdemir'in (2015) kamu kurumlarında çalışan personellerin sanal kaytarma düzeylerini ölçtüğü çalışmasında da yaş arttıkça sanal kaytarma davranışlarının azaldığı görülmüştür. Genel olarak gençlerin internet ve sosyal medyayı daha sık kullandığı ve iş yerinde daha fazla sanal kaytarma yaptıkları düşünülse de yaş ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki görülmeyen çalışmalar da

literatürde yer almaktadır (Kaplan ve Çetinkaya, 2014). Bu sebeple yaş faktörünün sanal kaytarma üzerindeki etkisi görölmek istenmiş ve aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(7)

H7a: Yaş ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H7b: Yaş ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Medeni durumun sanal kaytarma ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bekarların evlilere oranla yaşlarının daha genç olması beklenen bir durum olduğundan medeni durum ve yaş değişkenlerinin sanal kaytarmayı benzer şekilde etkileyeceği düşünülebilir. Ayrıca iş hayatında bekarların evlilere göre bağımsızlık isteklerinin daha yüksek seviyede olduğu saptanmıştır (Özkul, 2013). Bu durum bekarların daha fazla sanal kaytarma yapmalarına sebep olabilmektedir. Nitekim Örücü ve Yıldız (2014), çalışmalarında bekarların, evlilere oranla daha fazla önemli sanal kaytarma yaptıklarını bulmuşlardır. Bu durumun, bekar çalışanların yaşamsal anlamda daha geniş zamana sahip olmalarının ihtiyaçlarını çeşitlendirdiği ve bilgisayar, internet gibi teknolojilerin bu ihtiyaçları giderebilecek araçlar olmasından ileri geldiği düşünülmektedir (Örücü ve Yıldız, 2014). Bu doğrultuda bireylerin medeni durumları ve sanal kaytarma davranışları arasında ilişki olabileceği düşünülerek aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(8)

H8a: Medeni durum ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H8b: Medeni durum ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Eğitim durumu bireylerin iş hayatını büyük ölçüde etkilemektedir. Kaplan ve Çetinkaya (2014), otel işletmelerinde çalışan bireyler üzerinde yaptıkları araştırmada eğitim düzeyi azaldıkça önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinin arttığı, eğitim düzeyinin her seviyesinde ciddi sanal kaytarmanın negatif yönlü ilişkide olduğunu bulmuşlardır. Örücü ve Yıldız (2014), eğitim düzeyi arttıkça önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde

bulunma sıklığının da arttığını tespit etmişlerdir. Bu doğrultuda bireylerin eğitim durumu ve sanal kaytarma faaliyetleri arasındaki ilişki anlaşılmak istenmiş ve aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(9)

H9a: Eğitim durumu ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H9b: Eğitim durumu ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde iş yerinde çalışma süresiyle sanal kaytarma arasında olumsuz yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. İşe yeni başlayan tecrübesiz çalışanların deneyimli çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları ve bu durumun örgütsel sosyalleşmeyle ilgili olduğu düşünülmektedir (Polzer ve Debruyne, 2008; Lee vd., 2004). Araştırmaların farklı kültürlerde ve farklı sektörlerde yapılması sebebiyle farklı sonuçlarla karşılaşılabilir (Kaplan ve Çetinkaya, 2014). Nitekim Kaplan ve Çetinkaya'nın (2014) çalışmalarında çalışılan süre ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir bağlantı bulunamamıştır. Bu doğrultuda iş yerinde çalışılan süre ve sanal kaytarma faaliyetleri arasındaki ilişki tespit edilmek istenerek aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(10)

H10a: İş yerinde çalışılan süre ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H10b: İş yerinde çalışılan süre ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Literatürde GKK ile akıllı telefon ve sosyal medya kullanımı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu belirten çok sayıda çalışma mevcuttur (Przybylski vd., 2013; Hato, 2013; Dossey, 2014; Alt, 2015; Chaudhry, 2015; Hetz, 2015; Rifkin vd., 2015; Onay vd., 2015; Abel vd., 2016; Beyens vd., 2016; Elhai vd., 2016;

Baker vd., 2016; Blackwell vd., 2017; Gezgin vd., 2017; Hoşgör vd., 2017). Akıllı telefon ve sosyal medya bağımlılığı bireyleri sanal kaytarma yapmaya iten önemli bir faktör olduğundan bu çalışmalardan yola çıkarak GKK ve sanal kaytarma faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda da GKK seviyesi yükseldikçe sanal kaytarma faaliyetlerinin artış gösterdiği tespit edilmiştir (Tozkoparan ve Kuzu, 2019; Özcan, 2019; Güllü, 2020). Bu doğrultuda GKK seviyesinin sanal kaytarmanın alt boyutları olan önemli ve önemsiz sanal kaytarma üzerindeki etkileri incelenmek istenmiş ve aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

(11)

H11a: GKK ve önemli sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H11b: GKK ve önemsiz sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

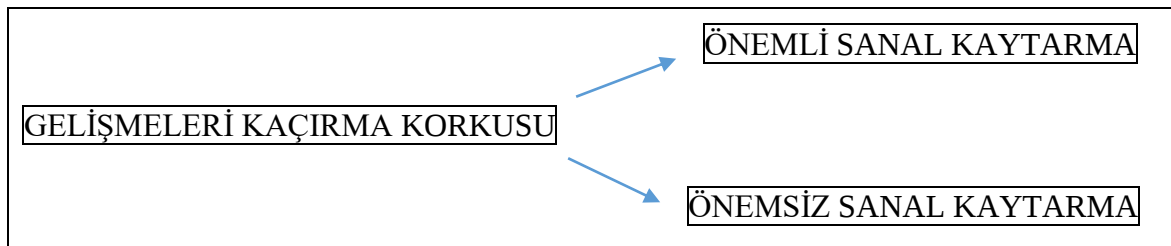
(12)

H12a: GKK ve önemsiz sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H12b: GKK ve önemli sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak araştırmanın modeli aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Şekil 3: Araştırma Modeli

14. ANALİZ BULGULARI

Araştırma verilerinin analizleri SPSS 26 programında yapılmıştır. Araştırmada tanımlayıcı istatistikler sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, minimum/maksimum değerler ile verilmiştir. Araştırmada kullanılan Sanal Kaytarma Ölçeğinin geçerliliği Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ile değerlendirilmiştir. AFA’da örneklem yeterliliği Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri ile değerlendirilmiş ve bu değerin 0,500 üzeri olması yeterli kabul edilmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı Barlett küresellik testi ile değerlendirilmiş ve test sonucunda hesaplanan ki-kare değerinin istatistiksel olarak anlamlı çıkması ($p<0,05$) verilerin çoklu normal dağılımdan geldiğini göstermiştir. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa (CA) katsayısı ile değerlendirilmiştir. CA katsayısının en az 0,7 olması istenmektedir (Altunışık vd., 2012; Karagöz, 2016). Verilerin normal dağılımı çarpıklık basıklık değerleri ile incelenmiştir. Verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması verilerin normal dağıldığını göstermektedir (George ve Mallery, 2010; Pituch ve Stevens, 2012). Verilerin normal dağılması nedeniyle iki bağımsız grubun karşılaştırılmasında T testi, ikiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında ANOVA testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon testleri ile değerlendirilmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkileri doğrusal regresyon analizleri ile incelenmiştir. Analizlerde $p<0,05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Kişisel Bilgilerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

		N	%
Yaş	18-24 Yaş	5	2,1
	25-29 Yaş	15	6,3
	30-34 Yaş	46	19,3
	35-39 Yaş	54	22,7
	40-44 Yaş	43	18,1
	45-49 Yaş	31	13,0
	50-54 Yaş	24	10,1
	55 Yaş ve Üzeri	20	8,4
Kaç yıldır bu işte çalıştığı	3 Yıldan Az	22	9,2
	3-5 Yıl	21	8,8
	6-9 Yıl	42	17,6

	10-14 Yıl	47	19,7
	15 Yıl ve Üzeri	106	44,5
Cinsiyet	Erkek	193	81,1
	Kadın	45	18,9
Medeni durum	Evli	183	76,9
	Bekar	55	23,1
Eğitim	İlköğretim	5	2,1
	Lise	22	9,2
	Önlisans	29	12,2
	Lisans	114	47,9
	Lisansüstü	68	28,6

Tablo 4’de görüldüğü gibi araştırmaya katılanlardan 31 (%13,0) kişi 45-49 yaş, 43 (%18,1) kişi 40-44 yaş, 54 (%22,7) kişi 35-39 yaş, 46 (%19,3) kişi 30-34 yaş, 15 (%6,3) kişi 25-29 yaş, 5 (%2,1) kişi 18-24 yaş aralığındadır. Katılımcılardan 106 (%44,5) kişi 15 yıl ve üzerinde mevcut işte çalışırken 47 (%19,7) kişi 10-14 yıldır, 42 (%17,6) kişi 6-9 yıldır, 21 (%8,8) kişi 3-5 yıldır ve 22 (%9,2) kişi 3 yıldan az bir süredir mevcut işte çalışmaktadır. 193 (81,1) kişi erkek olup 183 (76,9) kişi evlidir. Katılımcılardan 68 (%28,6) kişi lisansüstü düzeyinde eğitim görmüşken 114 (47,9) kişi lisans, 29 (12,2) kişi önlisans, 22 (%9,2) kişi lise, 5 (2,1) kişi ilköğretim düzeyinde eğitime sahiptir.

Tablo 5: Sanal Kaytarma Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Bulguları

Sorular	Önemsiz Sanal Kaytarma	Önemli Sanal Kaytarma
Önemli Sanal Kaytarma		
İnternet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret etmek (ekşi sözlük gibi)	,414	,540
Blogları okumak (yazar ile okuyucu arasındaki özgür iletişimi sağlama platformu)	,377	,606
Kişisel Web sayfası ile ilgilenmek	,092	,760
İnternet üzerinden iş arama sitelerini ziyaret etmek	,083	,814
Önemsiz Sanal Kaytarma		
İnternet üzerinden bankacılık işlemleri yapmak (EFT, Havale işlemleri gibi)	,803	,094

İnternet üzerinden haber sitelerini ziyaret etmek (gazete, onlinehaber TV'leri ve diğer haber siteleri)	,779	,135
İş dışı haberleşme için e-posta almak, göndermek veya kontrol etmek	,735	,205
Kişisel ürünler için internet üzerinden alış-veriş yapmak	,767	,149
İş dışı genel amaçlı Web sitelerini ziyaret etmek (sörf yapmak)	,719	,372
Yatırımla ilgili Web sitelerini ziyaret etmek (finans, borsa siteleri gibi)	,533	,230
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy: ,887	AÇIKLANAN TOPLAM VARYANS: %56,895	
Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square: 828,003		
df. 45		
Sig. ,000		

Araştırmada kullanılan sanal kaytarma ölçeğine ilişkin ifadeler Principal Component ve Varimax Rotation yöntemleri kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik test sonuçlarıyla değerlendirilmiştir (KMO = 0,887; X^2 Barlett Test (45) = 828,003, $p=0,000$). Analizde verilerin orijinal ölçekle uyumlu olarak iki boyuta ayrıldığı görülmüştür fakat “İnternet üzerinden müzik, video, film veya doküman indirmek”, “Eğlence amaçlı veya boş zaman doldurmak için oyun oynamak”, “Sosyal içerikli ağlara katılmak (Facebook, Twitter vb.)” ve “İnternet üzerinden eğlence amaçlı video seyretmek (YouTube veya Zapkolik gibi)” ifadelerinin farklı boyutta yer aldığı belirlenmiştir. Farklı boyutta yer alan bu maddeler sırasıyla analizden çıkartılarak faktör analizleri tekrarlanmıştır. Sanal kaytarma ölçeğine ilişkin 2 boyut altında kalan 10 maddenin faktör yükleri Tablo 5’de görülmektedir.

Tablo 6: Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği, Sanal Kaytarma Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Değişken	Ort.	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach Alpha
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği	23,037	7,135	10,00	44,00	0,472	-0,194	0,798
Önemli Sanal Kaytarma	1,922	0,791	1,00	5,00	1,145	1,798	0,701

Önemsiz Sanal Kaytarma	3,039	1,015	1,00	5,00	-0,097	-0,809	0,848
Sanal Kaytarma Ölçeği	0,857						

GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarının tanımlayıcı ve güvenilirlik analiz bulguları Tablo 6’da görülmektedir. Bu bulgulara göre GKK ölçeğinin ortalamasının $23,037 \pm 7,135$ olduğu, önemli sanal kaytarma alt boyutunun ortalamasının $1,922 \pm 0,791$ olduğu ve önemsiz sanal kaytarma alt boyutunun ortalamasının $3,039 \pm 1,015$ olduğu belirlenmiştir. GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarının normal dağılım varsayımını karşılayıp karşılamadığı çarpıklık ve basıklık değerlerine göre incelenmiş olup GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarının normal dağıldığı belirlenmiştir. Cronbach alfa katsayılarına göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarının güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7: Katılımcıların Yaşlarına Göre Farklılık Analiz Bulguları

	Yaş	N	Ort	SS	F	p
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği	18-24 Yaş	5	23,20	15,65	1,733	0,102
	25-29 Yaş	15	25,60	8,55		
	30-34 Yaş	46	24,06	6,56		
	35-39 Yaş	54	23,05	7,39		
	40-44 Yaş	43	20,79	5,32		
	45-49 Yaş	31	21,70	7,33		
	50-54 Yaş	24	22,62	6,26		
	55 Yaş ve Üzeri	20	26,05	6,91		
Önemli Sanal Kaytarma	18-24 Yaş	5	2,25	1,60	1,631	0,128
	25-29 Yaş	15	2,06	0,80		
	30-34 Yaş	46	2,00	0,84		
	35-39 Yaş	54	1,87	0,75		
	40-44 Yaş	43	1,77	0,72		
	45-49 Yaş	31	1,73	0,63		
	50-54 Yaş	24	1,88	0,57		
	55 Yaş ve Üzeri	20	2,35	0,97		
Önemsiz Sanal Kaytarma	18-24 Yaş	5	2,33	1,18	0,609	0,748
	25-29 Yaş	15	3,12	0,71		
	30-34 Yaş	46	3,17	1,10		
	35-39 Yaş	54	3,09	1,03		
	40-44 Yaş	43	2,93	1,04		

	45-49 Yaş	31	2,93	0,97		
	50-54 Yaş	24	3,10	0,99		
	55 Yaş ve Üzeri	20	3,02	0,97		

Araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA testi analiz sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur. Bu bulgulara göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında katılımcıların yaş gruplarına göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 8: Katılımcıların Kaç Yıldır Bu İşte Çalıştığına Göre Farklılık Analiz Bulguları

	Kaç Yıldır Bu İşte Çalıştığı	N	Ort	SS	F	p
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	3 Yıldan Az	22	25,68	10,08	0,969	0,425
	3-5 Yıl	21	23,19	7,20		
	6-9 Yıl	42	23,38	7,07		
	10-14 Yıl	47	22,44	6,59		
	15 Yıl ve Üzeri	106	22,58	6,65		
Önemli Sanal Kaytarma	3 Yıldan Az	22	1,93	0,90	0,387	0,818
	3-5 Yıl	21	2,11	0,84		
	6-9 Yıl	42	1,93	0,89		
	10-14 Yıl	47	1,88	0,64		
	15 Yıl ve Üzeri	106	1,89	0,78		
Önemsiz Sanal Kaytarma	3 Yıldan Az	22	2,91	1,11	0,515	0,725
	3-5 Yıl	21	3,06	1,17		
	6-9 Yıl	42	3,05	1,04		
	10-14 Yıl	47	3,21	0,90		
	15 Yıl ve Üzeri	106	2,97	1,00		

Araştırmaya katılanların kaç yıldır bu işte çalıştığına göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA testi analiz sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur. Bu bulgulara göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında katılımcıların kaç yıldır bu işte çalıştığına göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 9: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Farklılık Analiz Bulguları

	Cinsiyet	N	Ort	SS	t	p
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	Erkek	193	23,03	6,90	-0,030	0,976
	Kadın	45	23,06	8,14		
Önemli Sanal Kaytarma	Erkek	193	1,93	0,76	0,314	0,754
	Kadın	45	1,88	0,88		
Önemsiz Sanal Kaytarma	Erkek	193	3,08	1,03	1,492	0,137
	Kadın	45	2,83	0,93		

Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan T testi analiz sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur. Bu bulgulara göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 10: Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Farklılık Analiz Bulguları

	Medeni Durum	N	Ort	SS	t	p
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	Evli	183	22,80	6,87	-0,903	0,367
	Bekar	55	23,80	7,96		
Önemli Sanal Kaytarma	Evli	183	1,90	0,79	-4,490	0,625
	Bekar	55	1,96	0,76		
Önemsiz Sanal Kaytarma	Evli	183	3,02	1,03	-0,525	0,600
	Bekar	55	3,10	0,97		

Araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan T testi analiz sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur. Bu bulgulara göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında katılımcıların medeni durumlarına göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 11: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Farklılık Analiz Bulguları

	Eğitim Durumu	N	Ort	SS	F	p
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	İlköğretim	5	19,40	6,98	0,705	0,589
	Lise	22	24,13	10,21		
	Önlisans	29	24,17	7,35		
	Lisans	114	22,68	6,85		

	Lisansüstü	68	23,05	6,36		
Önemli Sanal Kaytarma	İlköğretim	5	1,95	0,97	1,992	0,096
	Lise	22	2,27	1,21		
	Önlisans	29	2,12	0,83		
	Lisans	114	1,85	0,68		
	Lisansüstü	68	1,82	0,72		
Önemsiz Sanal Kaytarma	İlköğretim	5	2,76	1,01	1,025	0,395
	Lise	22	2,83	1,15		
	Önlisans	29	3,08	1,00		
	Lisans	114	3,16	1,01		
	Lisansüstü	68	2,90	0,96		

Araştırmaya katılanların eğitim durumlarına göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA testi analiz sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur. Bu bulgulara göre GKK ölçeği, sanal kaytarma ölçeği ve alt boyutlarında katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 12: Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği ile Sanal Kaytarma Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analiz Bulguları

		Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	Önemli Sanal Kaytarma	Önemsiz Sanal Kaytarma
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	r	1,000		
	p	.		
Önemli Sanal Kaytarma	r	0,422	1,000	
	p	0,000	.	
Önemsiz Sanal Kaytarma	r	0,243	0,553	1,000
	p	0,000	0,000	.

GKK ölçeği ile sanal kaytarma ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için yapılmış olan Pearson korelasyon analiz bulguları Tablo 12’de sunulmuştur. Bu bulgulara göre;

- GKK ölçeği ile önemli sanal kaytarma ($r=0,422$) alt boyutu ve önemsiz sanal kaytarma ($r=0,243$) alt boyutu arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür.
- Önemli sanal kaytarma alt boyutu ile önemsiz sanal kaytarma ($r=0,553$) alt boyutu arasında pozitif yönde ilişki bulunduğu görülmüştür.

Tablo 13: Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Önemli Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisine Ait Regresyon Analiz Bulguları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	T	P
Sabit	0,844	0,158		5,346	0,000
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	0,047	0,007	0,422	7,153	0,000
R: 0,422		R ² : 0,178	F: 51,172	p: 0,000	
Bağımlı Değişken: Önemli Sanal Kaytarma					

GKK'nin önemli sanal kaytarma üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan regresyon analiz bulguları Tablo 13'de yer almaktadır. Analize ilişkin bulgular incelendiğinde regresyon modelinin anlamlı olduğu ($F=51,172$; $p=0,000$), GKK'nin önemli sanal kaytarma değişkenindeki toplam varyansın %17,8'ini açıkladığı görülmektedir. GKK'nin önemli sanal kaytarma üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir ($\beta=0,422$; $p=0,000$). Bu bulgular GKK'deki artışın önemli sanal kaytarmada artışa neden olacağını göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre regresyon eşitliği aşağıda yer almaktadır.

$$\text{Önemli Sanal Kaytarma} = 0,844 + 0,047 * \text{Gelişmeleri Kaçırma Korkusu}$$

Tablo 14: Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Önemsiz Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisine Ait Regresyon Analiz Bulguları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	2,244	0,217		10,350	0,000
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	0,035	0,009	0,243	3,844	0,000
R: 0,243		R²: 0,059	F: 14,409	p: 0,000	
Bağımlı Değişken: Önemsiz Sanal Kaytarma					

GKK'nin önemsiz sanal kaytarma üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan regresyon analiz bulguları Tablo 14'de yer almaktadır. Analize ilişkin bulgular

incelendiğinde regresyon modelinin anlamlı olduğu ($F=14,409$; $p=0,000$), GKK'nin önemsiz sanal kaytarma değışkenindeki toplam varyansın %5,9'unu açıkladığı görölmektedir. GKK'nin önemsiz sanal kaytarma üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir ($\beta=0,243$; $p=0,000$). Bu bulgular GKK'deki artışın önemsiz sanal kaytarmada artışa neden olacağını göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre regresyon eşitliği aşağıda yer almaktadır.

$$\text{Önemsiz Sanal Kaytarma} = 2,244 + 0,035 * \text{Gelişmeleri Kaçırma Korkusu}$$

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknolojik ilerlemelerin getirdiği yenilikler sayesinde internetin akıllı telefonlar üzerinden her an her yerden ulaşılabilir olması insanlar arasındaki etkileşimi zamansız ve mekansız olan sosyal ağlara taşımıştır. Birçok insanın kullandığı ve kullanımı giderek daha da yaygınlaşan internet ve sosyal medya bireylerin günlük rutinlerini de değiştirmektedir. Sabah uyanır uyanmaz, seyahat ederken, çalışırken, hatta araba kullanırken dahi cep telefonundan sosyal medya hesaplarını kontrol etmek, mail göndermek, online alışveriş ve bankacılık işlemleri yapmak gibi davranışlar artık normal kabul edilmektedir. Bu durumun günün her anında insanların yaşam pratiğine dönüşmesi, sosyal medya ve güncel konuların sürekli takip edilmek istenmesi kontrol edilemez boyuta ulaşmıştır. İnternet teknolojisindeki gelişmeler ve akıllı telefonların yaygınlaşması çalışanların sanal kaytarma gibi hem birey hem örgüt açısından zararlı olabilecek davranışlara yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Sanal kaytarma davranışları işletmeler ve çalışanlar açısından önemli sonuçlar doğurabilecek bir potansiyele sahiptir. Teknolojinin ilerleme yönü düşünüldüğünde, şimdiden iş hayatında bir problem oluşturan sanal kaytarmanın gelecekte ne tür sorunlar doğuracağını tahmin etmek dahi güçtür. Geniş çapta düşünüldüğünde bu konunun maddi ve manevi zararlarının tahmini ölçüğü bile konunun önemini ortaya koymaktadır. Sanal kaytarma hakkında yapılan akademik çalışmalar örgütlerin bu sorunu anlamasını ve kontrol etmesini kolaylaştırabilir. Son yıllarda birçok araştırmacı sanal kaytarma türü davranışların ne denli önemli olabileceğini keşfetmiş ve konu hakkında araştırmalar yapmıştır. Ancak mevcut literatürdeki araştırmalar incelendiğinde konunun her açıdan yeterli ölçüde ele alınmadığı ve hala çok yeni olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın yapıldığı tarihte, özellikle GKK ve sanal kaytarma arasındaki ilişkiyi inceleyen çok az sayıda araştırma olması nedeniyle bu araştırmada bireylerin GKK seviyeleri ile sanal kaytarma faaliyetleri arasındaki ilişki demografik değişkenlerle birlikte ele alınarak incelenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet ve GKK arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuca göre bireylerin GKK seviyelerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı ifade edilebilir. Bu durumun Gezgin vd. (2017) ile Arslan vd. (2018)'nin çalışmalarıyla çeliştiği görülse de geçmişte yapılan birçok

araştırmayla uyumlu olduğu görülmektedir (Özcan ve Koç, 2019; Kırık, 2015; Gökler vd., 2016; Hoşgör vd., 2017; Yalçın Çınar, 2017; Jood, 2017; Aslan, 2018; Özkaynar Beşenk, 2018; Hızarcı, 2018; Altınay Bor, 2018; Tayız, 2018; Terzi, 2019; Yalçın, 2019; Çetinkaya, 2019).

Araştırma sonuçlarına göre yaş ve GKK arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dolayısıyla yaş faktörünün GKK'nin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı, bireylerin GKK seviyelerinin yaşlarından bağımsız olarak yükseldiği söylenebilir. Daha önce yapılan bazı araştırmalarda özellikle genç yaştaki bireylerin daha fazla GKK hissettikleri bulunsun da (Przybylski vd., 2013; Baker vd., 2016; Gezgin vd., 2017; Arslan vd., 2018; Kaçık ve Acar, 2020; Çınar Yalçın, 2017; Özcan ve Koç, 2019) yaş ve GKK arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemeyen birçok çalışmayla benzer doğrultuda bir sonuç elde edilmiştir (Hoşgör vd., 2017; Bor Altınay, 2018; Uzun vd., 2019; Çetinkaya, 2019; Turhan, 2019; Çakır, 2020; Ernur, 2020).

Araştırma sonuçlarına göre medeni durum ve GKK arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatürde medeni durum ve GKK arasındaki ilişkiyi inceleyen yeterli çalışma bulunmamaktadır. Turhan (2019), üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, üniversite öğrencilerinin GKK düzeylerinin romantik ilişkilerinin var olup olmasına göre farklılaşmasına yönelik incelemede bulunmuş olup, iki değişken arasındaki ilişkinin farklılaşma göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında Özcan ve Koç'un (2019) çalışmasında evli bireylerin daha az GKK hissedeceğinin öngörüldüğü ancak bu hipotezin desteklenmediği belirtilmiştir. Çalışmamızdan elde edilen bulgular ile literatürdeki bu sonuçların uyumlu olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre eğitim seviyesi ve GKK arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuca göre bireylerin GKK seviyelerinin, eğitim seviyesi değişkeninden bağımsız olduğu savunulabilir. Mevcut literatürde iki değişken arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar ele alındığında, eğitim seviyesinin GKK'yi olumlu yönde etkileyebileceği gibi (Arslan vd., 2018) olumsuz yönde etkilediğini belirten sonuçlara da rastlanmaktadır (Özcan ve Koç, 2019; Karas, 2019). Bu çalışmada ise eğitim seviyesi ve GKK arasında olumlu veya olumsuz anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırma sonuçlarına göre iş yerinde çalışılan süre ve GKK arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuca göre bireylerin GKK seviyelerinin iş yerinde çalışılan süre değişkenine göre farklılaşmadığı ifade edilebilir. Literatür incelendiğinde iş yerinde çalışılan süre ve GKK seviyesi arasındaki ilişkinin ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Daha önceki araştırmaların genel olarak öğrenciler üzerinde yapılmış olmasının ve iş hayatına yönelik araştırmaların oldukça sınırlı olmasının bu durumu etkilediği düşünülmektedir. Araştırmamızdan elde edilen bu sonucun ilk ve tek olması sebebiyle oldukça önemli olduğu ve bundan sonraki çalışmalara ışık tutma noktasında önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Gelecekte yapılacak olan GKK çalışmalarının iş hayatındaki bireyler üzerine yoğunlaşması iş yerinde çalışılan süre ve GKK arasındaki ilişkiyle ilgili daha kapsamlı yorumlar yapılmasına yardımcı olacaktır.

Demografik değişkenlerin sanal kaytarmayı da etkileyebileceği düşünülerek aralarındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet ve sanal kaytarma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Başka bir ifadeyle bireylerin sanal kaytarma davranışlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı söylenebilir. Bu sonucun literatürdeki birçok çalışmayla örtüştüğü görülse de (Örücü ve Yıldız, 2014; Stanton, 2002; Ugrin vd., 2007; Restubog vd., 2011; Anandarajan ve Simmers, 2005; Kaplan ve Çetinkaya, 2014; Çelik, 2014; Askew vd., 2014) geçmişte yapılan bazı araştırmalarda farklı bulgulara ulaşılmıştır. Literatürdeki bu çalışmalar incelendiğinde; erkeklerin kadınlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları (Woods, 2014; Niaei vd., 2014; Lim ve Chen, 2012) bulgularına ulaşılabildiği gibi tam tersine kadınların erkeklere göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları (Özkalp, 2012; Sıçrar, 2017; Özcan, 2017) bulgusuna ulaşılan çalışmalar da mevcuttur.

Araştırma sonuçlarına göre yaş ve sanal kaytarma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuca göre bireylerin sanal kaytarma davranışlarının yaş değişkenine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmaktadır. Genç yaştaki bireylerin internet ve sosyal medyayı daha iyi kullanabildikleri düşünüldüğünde bu sonuç beklenmedik bir durum olarak karşılanmaktadır. Nitekim literatürdeki araştırmalar incelendiğinde genel olarak gençlerin, yaşı daha büyük olanlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları düşünülmektedir (Mastrangelo vd., 2006; Güngör, 2016; Arık, 2016; Vitak vd., 2011; Sıçrar, 2017; Özcan, 2017; Dede, 2018). Ancak yaş ve sanal

kaytarma arasında herhangi bir ilişki tespit edilemeyen çalışmalar da literatürde mevcuttur (Anandaraajan vd., 2000; Akca, 2013; Özkalp vd., 2012; Kaplan ve Çetinkaya, 2014; Cihan, 2018; Gülümoğlu, 2018). Araştırmadan elde edilen bu sonucun literatürde yer alan diğer çalışmaları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre medeni durum ve sanal kaytarma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuca göre bireylerin sanal kaytarma davranışlarının medeni durum değişkenine göre farklılaşmadığı ifade edilebilir. Bu sonuçla literatürdeki birçok çalışmayı destekler nitelikte bir bulgu ortaya konulmuştur (Özkalp, 2012; Ataş, 2017; Gülümoğlu, 2018; Zeren ve Yalçın, 2021).

Araştırma sonuçlarına göre eğitim seviyesi ve sanal kaytarma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Başka bir ifadeyle bireylerin sanal kaytarma davranışlarının eğitim seviyesi değişkenine göre farklılaşmadığı söylenebilir. Literatürdeki birçok çalışmanın da benzer sonuca ulaştığı görülmektedir (Garrett ve Danziger, 2008; Vitak vd., 2011; Özkalp vd., 2012; Akca, 2013). Bu araştırmadan farklı bir sonuç olarak eğitim düzeyinin sanal kaytarmayı pozitif etkilediğini (Garret ve Danziger, 2008; Özkalp vd., 2012; Akca, 2013) ve eğitim düzeyinin sanal kaytarmayı negatif etkilediğini (Sadıç, 2019; Kanık, 2019) belirten çalışmalar da yer almaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre iş yerinde çalışılan süre ve sanal kaytarma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuca göre bireylerin sanal kaytarma davranışlarının iş yerinde çalışılan süre değişkenine göre farklılaşmadığı ifade edilebilir. Bu sonuçla çelişen iki farklı görüş sunulabilir. Bu görüşlerden biri aynı iş yerinde uzun yıllar çalışmanın bireylerin çalışma motivasyonu üzerinde negatif etkilere sebep olabileceği yönündedir. Doorn (2011), çalışmasında sanal kaytarmanın ruhsal ve fiziksel olarak yıpranmış çalışanlarda motivasyonu artırıcı bir etki yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Buradan hareketle görev süresi arttıkça çalışanların rahatlamak amacıyla sanal kaytarmaya yöneldikleri ifade edilmektedir (Doorn, 2011). İkinci görüş ise işe yeni başlayan tecrübesiz çalışanların deneyimli çalışanlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıkları görüşüdür. Bu durumun; örgütün değer ve normlarının yeni çalışanlara aktarılacak örgütteki rollerinin öğretilmesi süreci olarak ifade edilen örgütsel sosyalleşmeyle ilgili olduğu düşünülmektedir (Polzer ve Debruyne, 2008; Lee vd., 2004). Çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuç, mevcut literatürde yer alan her iki görüşle de

çelişmektedir. Araştırmanın yapıldığı kamu kurumunun, çalışanların örgütsel sosyalleşme süreçlerini başarılı bir şekilde yönetmesi ve personellerin tükenmişlik duygularıyla başa çıkmaları noktasında destekleyici faaliyetlerde bulunması bunun başlıca etkeni olabilir.

Araştırmada GKK seviyesinin sanal kaytarmanın alt boyutları olan önemli ve önemsiz sanal kaytarma üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre GKK ve sanal kaytarma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre bireylerin hem önemli hem de önemsiz sanal kaytarma davranışlarının GKK değişkenine göre farklılaştığı ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle bireylerin sahip oldukları GKK düzeyleri, sanal kaytarmanın alt boyutlarından olan önemli ve önemsiz sanal kaytarmanın ikisini de pozitif yönde etkilemektedir. Bu sonucun daha önce yapılan diğer çalışmaları destekler nitelikte olduğu görülmüştür (Tozkoparan ve Kuzu, 2019; Özcan, 2019; Güllü ve Serin, 2020; Silalahi ve Eliana, 2020). Ayrıca doğrudan sanal kaytarma kavramı kullanılsa da GKK'nin problemli internet kullanımına yol açan davranışlara sebep olabileceğini belirten birçok çalışmayla (JWT, 2011; Przybylski vd., 2013; Hato, 2013; Alt, 2015; Chaudhry, 2015; Hetz, 2015) araştırmamızdan çıkan bu sonuç benzer doğrultudadır. GKK seviyesi yüksek bireylerin iş yerinde sanal kaytarma yapmayı etik bulmasa dahi o an ki anksiyete krizine yenik düşmesi bu tür davranışlara yönelmesine sebep olabilir. GKK'nin bastırılması güç bir duygu olduğu kabul edilmelidir. GKK seviyesi yüksek olan bireylerin çevrelerinde olup bitenler konusunda daha meraklı oldukları ve bunun bir sonucu olarak çevreden haber alma isteklerinin de daha fazla olacağı normal bir durumdur. Bu bağlamda GKK düzeyi yüksek bireylerin mesai saatlerinde sık sık internete bağlanmaları ve sanal kaytarma davranışlarına yönelmeleri kaçınılmaz olmaktadır.

Sonuç olarak, ilerleyen yıllarda teknolojinin daha da gelişeceği ve son teknolojiyle donatılan birçok elektronik aletin iş yeri ortamında kullanılacağı öngörülebilmektedir. Dolayısıyla işletmelerin, çalışanların sanal kaytarma davranışlarını engellemesi her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Bununla beraber internetin kötüye kullanılması, örgütler tarafından ciddiye alınması gereken bir konudur. Çalışanların iş yerinde sanal kaytarma davranışlarında bulunması örgütün verimliliğini ve karlılığını düşürebilen bir etken olmakla birlikte ciddi hukuki sonuçlara da sebep olabilmektedir. Bu nedenle sanal kaytarmanın kontrol altında tutulmasına yönelik politikalar oluşturmak, örgütün

kurumsal sorumluluktan kurtulması ve sürdürülebilir bir iş hayatı için oldukça önemlidir. Ancak sanal kaytarma davranışlarını engellemek amacıyla çok katı tutumlar sergilemek her zaman örgütlerin lehine olmayabilir. Örneğin GKK seviyesi yüksek olan çalışanların internet ve sosyal medyadaki gelişmeleri takip edememesi motivasyonlarını kırabilecektir. Bu durum ise odaklanma problemi yaşayan verimsiz çalışanların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Araştırmada, GKK'nin sanal kaytarmayı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla GKK'ye etki eden faktörler üzerinde durularak konunun temeline inilmesi, örgütlerin çalışanlarda sanal kaytarma davranışlarını engellemesi noktasında katkı sunabilir. Bunun yanında, literatürde bugüne kadar geliştirilmiş ölçekler ile işe alımlarda bireylerin GKK seviyeleri tespit edilerek yüksek olan kişilerin sanal kaytarma türü davranışlarda bulunma ihtimali değerlendirilmeli ve işe alındığı takdirde bu duruma uygun bir pozisyonda işe başlaması sağlanmalıdır.

Sanal kaytarma davranışlarının sebep olduğu olumsuz sonuçlardan dolayı örgütler bu tarz davranışları engellemek üzere bazı yöntemlere başvurmaktadır. Sanal kaytarmayı engellemede örgütlerin kullandığı en yaygın tekniklerin başında interneti engelleme ve filtreleme gelmektedir. Bu önlemler bir dereceye kadar sanal kaytarmayı engellese de günümüzde bireylerin sahip olduğu teknolojiler sanal kaytarmanın tamamen engellenmesini imkansız kılmaktadır. Ne kadar önlem alınırsa alınsın sanal kaytarma davranışlarının devam ettiği bir gerçektir. Bu sebeple örgütlerin katı yasaklar ve büyük cezalarla sanal kaytarma davranışlarını engellemeye çalışmak yerine bu tür davranışları sebepleriyle birlikte anlaması ve bununla ilgili düzenlemeler yapması daha faydalı olacaktır.

Yeterince hassas bir şekilde ele alınmadığı takdirde örgütler sanal kaytarma davranışlarına karşılık olarak katı tutumlar ve işten çıkarma gibi yöntemlere başvuracak ve bu durum ise çalışanları paniğe sürükleyerek tepkilerini çekecektir. Bu durum örgüt içinde olumsuz bir hava oluşmasına sebebiyet vererek verimliliğin düşmesine neden olabilir. Bu sebeple örgütlerin sanal kaytarma davranışlarına karşı işten çıkarma gibi tepkisel yaklaşımlar yerine henüz sanal kaytarma davranışları görülmeden bu tür davranışlara engel olmak veya işe alımlarda bu konuya dikkat etmek gibi önlemsel yaklaşımlar sergilemeleri gerekmektedir. Ancak sanal kaytarmaya gösterilen

müşamahaların tamamının kurumsal güvenliği tehlikeye atmayacak sınırlarda kalması ve diğer çalışanlar ile müşterileri olumsuz etkilemeyecek olması bir önkoşul olarak kabul edilmelidir. Bu doğrultuda; iş yerindeki bilgisayar ve internet kullanım politikalarının yazılı hale getirilerek çalışanlarla paylaşılması, kurallara ilişkin belirsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. Örgüt tarafından belirlenen internet kullanım düzenlemeleri, çalışanlarla yapılan iş sözleşmesine eklenerek sürecin daha sağlıklı bir şekilde yönetilmesi sağlanmış olup psikolojik sözleşmenin oluşturduğu sisli ortamın önüne geçilerek örgüt politikalarının netleşmesini sağlayacaktır.

Örgütler, kurumsal sorumluluktan korunmak amacıyla gerçekçi ve kabul edilebilir bir problemlili internet kullanım politikası geliştirerek çalışanları bu politikalar konusunda eğitmelidir. Örgüt politikalarının uygulanmasını denetlemek için ise kapsamlı bir izleme stratejisi geliştirerek yöneticileri, çalışanların sanal kaytarma davranışlarının erken tespiti konusunda eğitmelidir. Çalışanlara sanal kaytarmanın örgüt ve birey açısından olumlu ve olumsuz yönleri hakkında açıklayıcı bilgiler sunulmalıdır. Yasaklamacı ve radikal bir tutum sergilemek yerine sanal kaytarma davranışlarını kontrol etmeye yönelik stratejiler ile çalışanların gelişimini hızlandıracak olanakların sağlanması daha doğru bir politika olacaktır.

Aşırı iş yükü çalışanların sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu olumsuz sonuçlardan kaçınmak için çalışanların işten bir nebze kaytarmalarına göz yumulması örgütler açısından faydalı olabilir. Özellikle çalışanların iş yükleri sağlıklarını etkileyebilecek dereceye ulaştığında sanal kaytarma yaparak rahatlamalarına izin verilmelidir. Aşırı iş yükü gibi düşük iş yükü de çalışanları sanal kaytarmaya yöeltebilmektedir. Çalışanların sahip oldukları boş zamanlar ideal dinlenme süreleri olarak görülebilir. Bu durumda çalışanların sanal kaytarma yapması örgütün verimliliğini etkilemeyeceği gibi çalışanların yaratıcılıklarını arttırıcı etkide bulunabilir. Çalışanlar, vazifelerini yerine getirdiği takdirde boş zamanlarında sanal kaytarma yapmasına müsaade edilebilir.

Bu araştırmanın bir kamu kurumunda yapıldığı göz önüne alındığında, bundan sonra yapılacak olan araştırmalarda değişik sektörlerde çalışan bireylerin GKK düzeyleri ve sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişki incelendiği takdirde iki değişken arasındaki ilişki daha net olarak ortaya konulacaktır. Ayrıca verilerin anket yöntemiyle toplandığı araştırmalarda anketin uygulandığı çalışanların özellikle sanal kaytarma

konusunda sorulan sorulara samimi cevaplar vermekten çekinebilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle bu konu hakkında yapılacak çalışmalarda anket yöntemi yerine çalışanların bilgisayar ve internet verilerinin izlenerek doğrudan bu verilerden yola çıkılması araştırmadan daha doğru sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abel, J.P., Buff, C.L. ve Burr, S.A. (2016). Social Media and The Fear Of Missing Out: Scale Development and Assessment. *Journal Of Business & Economics Research*, 53 (1), 33-44.
- Adalier, A. ve Balkan, E. (2012). The Relationship Between Internet Addiction and Psychological Symptom. *International Journal of Global Education*, 1 (2), 42-49.
- Afacan Fındıklı, M. (2016). Sanal Kaytarma ve İş Performansı İlişkisi: Sağlık ve Tekstil Sektörü Çalışanlarının Karşılaştırılması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 33-62.
- Ahmadi, H., Bagheri, F., Ebrahimi, S.A., Rokni, M.A.N. ve Kahrer, M.S. (2011). Deviant Work Behavior: Explaining Relationship Between Organizational Justice and Cyberloafing as a Deviant Work Behavior. *American Journal of Science Research*, 24, 103-116.
- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50 (2), 179-211.
- Akca, A. (2013). Okul Yöneticilerinin İş Dışı İnternet Kullanım (Siber Aylaklık) Davranışlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Akçay B. H. (2011). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı: Gümüşhane Üniversitesi Üzerine Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (33), 137-161.
- Alan, H. (2019). Sosyal Ağ Kullanımı Yoğunluğu ve Sanal Kaytarma Davranışları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 112-129.
- Allport, G. W. (1961). Pattern and Growth İn Personality. New York: Holt, Rinehart ve Winston.

Al-Menayes, J. (2016). The Fear Of Missing Out Scale: Validation Of The Arabic Version and Correlation With Social Media Addiction. *International Journal Of Applied Psychology*, 6 (2), 41-46.

Alt, D. (2015). College Students Academic Motivation, Media Engagement and Fear Of Missing Out. *Computer Human Behavior*, 49, 111-9.

Altınışik, F. U. (2019). Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüklerinde Çalışan Personelin İş Tatmini ve Sanal Kaytarma Davranışının Örgütsel Yabancılaşma Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Ege Bölgesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi), Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Altundağ, Y., & Bulut, S. (2017). Aday Sınıf Öğretmenlerinde Problemlı Akıllı Telefon Kullanımının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (4), 1670-1682.

Altınışik, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, (7. Baskı), Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

Alutaybi, A., Al-Thani, D., McAlaney, J., & Ali, R. (2020). Combating Fear of Missing Out (FoMO) on Social Media: The FoMO-R Method. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 17 (17), 6128.

Amarat, M., Durmuş, A., Şahin, H. ve Güteryüz, M. (2017). Kuşaklar Arasındaki Sanal Kaytarma Davranışlarının Belirlenmesi. 1.International 11. Health and Hospital Administration Conference Kitabı, s.106.

Anandarajan, M., Devine, P. ve Simmers, C. A. (2004). A Multidimensional Sealing Approach to Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management. *Information Science Publishing*, Hensey

Anandarajan, M., Paravastu, N., & Simmers, C. A. (2006). Perceptions Of Personal Web Usage İn The Workplace: AQ-Methodology Approach. *Cyberpsychology & Behavior*, 9(3), 325-335.

Arık, M. (2016). Eğitim Fakültelerinde Çalışan Öğretim Elemanlarının Sanal Kaytarma Düzeylerinin Yordayıcısı Olarak Örgüt İklimi: İstanbul İli Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

Arpacıoğlu, Y. (2019). Sanal Kaytarma, İş Tatmini ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkileri Üzerine Görgül Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Arslan, H., Tozkoparan, S. B. ve Kurt A. A. (2018). Öğretmenlerde Mobil Telefon Yoksunluğu Korkusunun ve Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 237-256.

Arslan, S. (2020). Akademik Çalışanlarda Örgütsel Adalet ve Sanal Kaytarma İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Ashforth, B. E. ve Mael, F. (1989). Social Identity Theory and The Organization. *Academy Of Management Review*, 14 (1), 20-39.

Askew, K. L., & Buckner, J. E. (2017). The Role Of The Work Station: Visibility Of One's Computer Screen To Coworkers Influences Cyberloafing Through Self-Efficacy To Hide Cyberloafing. *The Psychologist-Manager Journal*, 20 (4), 267.

Askew, K., Buckner, J. E., Taing, M. U., Ilie, A., Bauer, J. A., & Coovert, M. D. (2014). Explaining Cyberloafing: The Role Of The Theory Of Planned Behavior. *Computers In Human Behavior*, 36, 510-519.

Askew, K. L., Ilie, A., Bauer, J. A., Simonet, D. V., Buckner, J. E., & Robertson, T. A. (2019). Disentangling How Coworkers and Supervisors Influence Employee Cyberloafing: What Normative Information are Employees Attending To?, *Journal Of Leadership & Organizational Studies*, 26 (4), 526-544.

Aslan, Ü. (2018). Dikkat Eksikliği ve Dürtüselliğin Sosyal Medya Kullanımı ve Gelişmeleri Kaçırma Korkusu İle Olan İlişkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

Ataş, M. (2017). Öğretmenlerin Sanal Kaytarma Davranışları ile Zaman Yönetimi Becerileri Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Aytekin, D. (2019). Örgütsel Sosyalizasyon ve Sanal Kaytarma İlişkisi: Türkiye'deki Kamu Üniversiteleri Üzerinde Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Aquino, K., & Lamertz, K. (2004). A Relational Model Of Workplace Victimization: Social Roles and Patterns Of Victimization İn Dyadic Relationships. *Journal Of Applied Psychology*, 89 (6), 1023.

Babadağ, M. (2018). İşe Yabancılaşmanın Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (39), 207-240.

Bacaksız, F. E., Rujnan, T., Seren Harmancı, K.A. (2018). Sanal Kaytarmaya Karşı Evde Çalışma: Hemşire Akademisyenler Üzerinde Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11 (3), 241-249.

Baker, Z.G., Krieger, H. ve LeRoy, A.S. (2016). Fear Of Missing Out: Relationships With Depression, Mindfulness And Physical Symptoms. *Translational Issues İn Psychological Science*, 2 (3), 275-282.

Bakker A.B., Demerouti E., Euwema M.C. (2005). Job Resources Buffer The İmpact of Job Demands On Burnout. *Journal of Occupational Health Psychology*, 10 (2), 170.

Barker, E. (2016). This Is The Best Way to Overcome Fear of Missing Out, <http://time.com/4358140/overcome-fomo/> (Erişim: 10.02.2021).

Baştürk, Y. A. , Demir, Y. , Ovalı, A. Ç. & Sağlık, E. (2020). Sanal Kaytarma ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (1) , 12-18.

Baydar, F. (2021). Sanal Kaytarma ve Etik Davranışlar Arasındaki İlişki: Öğretmen ve Yöneticilerin Karşılaştırmalı Analizi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisanüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Bayram, F. (2014). İşverenin Fesih Hakkı Açısından İşçinin İşyerinde Özel Amaçlarla İnternet Kullanımı (Sanal Kaytarma - Cyberloafing), *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan, 163-176.

Beck, M. (2013). Fighting FOMO: 3 Strategies To Beat Your Fear Of Missing Out. http://www.huffingtonpost.com/2013/08/02/fomo-fear-of-missing-out_n_3685195.html (Erişim: 10.02.2021).

Belanger, F., Van Slyke, C. (2002). Abuse or Learning?. *Communications of the ACM*, 45(1), 64-65.

Benli, G.D. (2017). Sağlık Çalışanlarında Sanal Kaytarma ve Örgütsel Güven Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Beşenk Özkaynar, İ. (2018). Sosyal Medya Platformlarının Kullanımı ile Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Duygusal Şemalarla Olan İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

Beyens, I., Frison, E. ve Eggermont, S. (2016). I Don't Want To Miss A Thing: Adolescents Fear Of Missing Out and Its Relationship To Adolescents Social Needs, Facebook Use and Facebook Related Stress. *Computers In Human Behavior*, 64, 1-8.

Biçer, İ., Çavmak, D. (2018). Sağlık Kurumlarında Sanal Kaytarma: Bir Özel Hastane Uygulaması. *International Anatolia Academic Online Journal/Social Science Journal*, 4 (2), 1-14.

Biçim, F. (2019). Örgütsel Özdeşleşmenin Sanal Kaytarmaya Etkisi: Bir Kamu Kurumunda Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Bilgin Demir, İ., Ürek, D. ve Uğurluoğlu, Ö. (2017). Sağlık Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışlarının İşte Üretkenliklerine Etkisi, *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8 (30), 291-303.

Blackwell, D., Leaman, C., Tramposch, R., Osborne, C., & Liss, M. (2017). Extraversion, Neuroticism, Attachment Style and Fear Of Missing Out As Predictors Of Social Media Use and Addiction, *Personality and Individual Differences*, 116, 69-72.

Blanchard, A.L. ve Henle, C.A. (2008). Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control. *Computers in Human Behavior*, 24 (3), 1067-1084.

Błachnio, A. ve Przepiórka, A. (2018). Facebook Intrusion, Fear Of Missing Out, Narcissism and Life Satisfaction: A Cross-Sectional Study. *Psychiatry Research*, 259, 514–519.

Blau, G., Yang, Y. ve Ward-Cook, K. (2006). Testing a Measure of Cyberloafing. *Journal of Allied Health*, 35 (1), 9-17.

Block, W. (2001). Cyberslacking, Business Ethics and Managerial Economics. *Journal of Business Ethics*, 33 (3), 225-231.

Blum, A. (2016). FOMO, Bad for Our Society. Alex Blum Consumerism. Retrieved from <http://alexlum7thgradecomet.blogspot.com/> (Erişim: 11.03.2021)

Bock, G. W., ve Ho, S. L. (2009). Non-Work Related Computing (NWRC). *Communications Of The ACM*, 52 (4), 124-128.

Bor, A.H. (2018). Ergenlerde Sosyal Medyaya Yönelik Tutum, Sosyal Medya Kullanımında Gelişmeleri Kaçırma Korkusu ve Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiler (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Bridegan, G. L. (2008). Take a break from WMDs. *ISHN*, 42 (2), 51.

Brittany, K. M., Casey, G. and Stephan, D. (2017). A Meta-Analytic Investigation Of Cyberloafing, *Career Development International*, 22 (5), 546-564.

Budak, G. ve Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 95-108.

- Budnick, C. J., Rogers, A. P., & Barber, L. K. (2020). The Fear Of Missing Out At Work: Examining Costs and Benefits To Employee Health and Motivation. *Computers In Human Behavior*, 104, 106-161.
- Bulunmaz, S. (2018). Duygusal Zeka ve Duygusal Şemaların Sosyal Medya Kullanımı, Gelişmeleri Kaçırma Korkusu ve Sigara Bağımlılığı İle İlişkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Burger, J. M. (2006). Kişilik. Kaknüs Yayınları.
- Buunk, B. P., Schaufeli, W. B. (1993). Burnout: A Perspective From Social Comparison Theory. *Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research*, 53-69.
- Büyükaslan, A. & Kırık, A. M., (2013). Sosyal Medya Araştırmaları 1: “Sosyalleşen Birey”. Çizgi, İstanbul.
- Büyüksen, E. (2009). Türkiye’de Sosyal Ağların Yeri ve Sosyal Medyaya Bakış. *XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri*, Bilgi Üniversitesi, 12-13.
- Candan, H. ve İnce, M., (2016). Siber Kaytarma ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Emniyet Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 229-235.
- Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet Use and Psychosocial Well-Being: Development of a Theory-Based Cognitive-Behavioral Measurement Instrument. *Computer in Human Behavior*, 18, 553-575
- Carlson, DS ve Kacmar, KM (2000). Organizasyonda İş-Aile Çatışması: Yaşam Rolü Değerleri Bir Fark Yaratır Mı? *Yönetim Dergisi*, 26 (5), 1031-1054.
- Case, C. J., & Young, K. S. (2002). Employee Internet Management: Current Business Practices And Outcomes. *Cyberpsychology and Behavior*, 5, 355–361.
- Cattel, R. B., & Porter, R. (1968). Children Personality Questionnaire. Champain, Istitute for Personality and Ability Testing (Trad. it. di Pedon, A., Questionario di personalità per ragazzi, Firenze, Organizzazioni Speciali, 1981).

Ceyhan, A. A., & Ceyhan, E. (2008). Loneliness, Depression and Computer Self-Efficacy As Predictors Of Problematic İnternet Use. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (6), 699-701.

Chaudhry, L.A. (2015). Can You Please Put Your Phone Away? Examining How The FOMO Phenomenon and Mobile Phone Addiction Affect Human Relationships. *Undergraduate Research Posters*, Poster 143.

Cheng, B., Zhou, X., Guo, G., & Yang, K. (2020). Perceived Overqualification and Cyberloafing: A Moderated-Mediation Model Based On Equity Theory. *Journal Of Business Ethics*, 164 (3), 565-577.

Cihan, A. (2018). Sanal Kaytarma ve Algılanan Mesleki Etik Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Clark, A. (2000). A Theory Of Sentience. Clarendon Press.

Clemons, E. K. (2009). Business Models for Monetizing Internet Applications and Web Sites: Experience, Theory, and Predictions. *Journal of Management Information Systems*, 26 (2), 15-41.

Conner, M., & Armitage, C. J. (1998). Extending The Theory Of Planned Behavior: A Review and Avenues For Further Research. *Journal Of Applied Social Psychology*, 28 (15), 1429-1464.

Costa Jr, P. T., & McCrae, R. R. (1986). Personality Stability and Its İmplications For Clinical Psychology. *Clinical Psychology Review*, 6 (5), 407-423.

Çakır, Z. (2020). Gelişmeleri Kaçırma Korkusu, Sosyotropik ve Otonomik Kişilik Boyutlarının Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul.

Çakırlar, B. (2020). Sağlık Sektöründe Sanal Kaytarmanın Örgütsel Yabancılaşma ile Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Tekirdağ İli Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Çavuşoğlu, S., Palamutçuoğlu, A. T., ve Palamutçuoğlu, B. T., (2013). Çalışanların Demografik Özelliklerinin Sanal Kaytarma (Cyberloafing) Üzerindeki Etkisi: Üniversite Akademik ve İdari Personeli Üzerinde Görgül Bir Araştırma. *13.Ulusal İşletmecilik Kongresi*, 17-24.

Çavuşoğlu, S., Palamutçuoğlu, B. T. (2017). İş Tatmininin Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 430-444.

Çeliktutan, B. (2019). The Link Between The Self And The Fear Of Missing Out In Marketing (Master Thesis). Boğaziçi University, İstanbul.

Çetinkaya, Ö.F. (2019). Sosyal Medyada Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Kişinin Tatil Satın Alma Niyetine Etkisi (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çınar, O., Karcıoğlu, F. (2015). The Relationship between Cyber Loafing and Organizational Citizenship Behavior: A Survey Study in Erzurum/Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 207.

Çınar Yalçın, Ç. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Ortamlarda Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Düzeyi ve İlişkili Etmenler (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Çınar, O. ve Sıçrır, H. (2019). Sanal Kaytarma ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Erzurum İlinde Bir Kamu Kurumu Örneği. *İş ve Hayat*, 5 (10), 119-135.

Çolak, M. ve ERDOST ÇOLAK, H. E. (2004). Organizational Justice: A Reiew of the Literature and Some Suggestions for Future Research. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 51-84.

D'Abate, C. P. (2005). Working Hard or Hardly Working: A Study Of Individuals Engaging İn Personal Business On The Job. *Human Relations*, 58 (8), 1009-1032.

Debruyne, A.M. (2008). Psychological and Workplace Attributes That İnfluence Personal Web Use (PWU) (Doctor of Philosophy Thesis). Massey University, Albany New Zealand.

Dede, E. (2018). Organizasyonlarda Sanal Kaytarma ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki: Banka Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

De Jonge, J., ve Dormann, C. (2003). The DISC Model: Demand–Induced Strain Compensation Mechanisms in Job Stress. *Occupational Stress in the Service Professions*. London: Taylor & Francis: 43–74.

De Lara, P. Z. M., Tacoronte, D. V., & Ding, J. M. T. (2006). Do Current Anti-Cyberloafing Disciplinary Practices Have A Replica İn Research Findings? A Study Of The Effects Of Coercive Strategies On Workplace Internet Misuse, Internet Research.

Demir, İ. B., Duygu, Ü., & Uğurluoğlu, Ö. (2017). Sağlık Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışlarının İşte Üretkenliklerine Etkisi. *AJIT-E: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8 (30), 291-303.

Demirkıran, M. (2021). Akademisyenlerin Sanal Kaytarma Davranışlarının İş Stresine Etkisinin Kuşaklar Teorisi Üzerinden İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Derin, N. & Gökçe, S. G. (2016). Are Cyberloafers Also İnnovators?: A Study On The Relationship Between Cyberloafing and İnnovative Work Behavior. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 235, 694-700.

Digman, J. M. (1990). Personality Structure: Emergence Of The Five-Factor Model. *Annual Review of Psychology*, 41 (1), 417-440.

Doorn O.N. (2011). Cyberloafing: A Multi-Dimensional Construct Placed İn A Theoretical Framework (Master Thesis). Eindhoven University Of Technology, Germany.

Dossey, L. (2014). FOMO, Digital Dementia and Our Dangerous Experiment. *Explore: The Journal of Science and Healing*, 10 (2), 69-73.

Durak, H.Y. ve Saritepeci, M. (2018). Occupational Burnout and Cyberloafing Among Teachers: Analysis of Traits, Individual and Occupational Status Variables As Predictors, *The Social Science Journal*, 56, 1-3.

Dykman, A. (2012). The Fear Of Missing Out. Retrieved May.

Elciyar, K. (2020). İşyerlerindeki Sanal Kaytarmanın Kurumsal ve Bireysel Değişkenler Açısından Kişilerarası Davranış Kuramı Bağlamında İncelenmesi (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Elhai, J. D., Levine, J. C., Dvorak, R. D., & Hall, B. J. (2016). Fear Of Missing Out, Need For Touch, Anxiety And Depression Are Related To Problematic Smartphone Use. *Computers In Human Behavior*, 63, 509-516.

Ellison, N. B., Steinfield, C. ve Lampe, C. (2007). Facebook “Arkadaşlarının” Faydaları: Sosyal Sermaye ve Üniversite Öğrencilerinin Çevrimiçi Sosyal Ağ Sitelerini Kullanmaları. *Bilgisayar Aracılı İletişim Dergisi*, 12 (4), 1143-1168.

Enön, T. (2019). Telekomünikasyon İşletmelerinde Çalışanların Sanal Kaytarma Düzeyleri ile Örgüt İklimi Arasındaki İlişki ve İş Tatminine Olan Etkileri: Türk Telekomünikasyon A.Ş. Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, P. ve Şanlı, Y. (2019). Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Sosyal Medya Tutumları Üzerine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), 615-627.

Erkutlu, H. V., Özdemir, H. Ö. (2018). Otantik Liderlik ve Sanal Kaytarma Arasındaki İlişkide Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolü. *Social Sciences*, 13 (2), 119-125.

Ernur, O. (2020). Dijital Çağda Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Örgüt Çalışanlarının Motivasyonu Üzerine Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Flynn, N. (2001). E-Policy Handbook: Designing and Implementing Effective E-Mail, Internet and Software Policies. AMACOM Books, Saranac Lake

- Fine, S., Horowitz, I., Weigler, H., & Basis, L. (2010). Is Good Character Good Enough? The Effects of Situational Variables On The Relationship Between Integrity and Counterproductive Work Behaviours. *Human Resource Management Review*, 20, 73-84.
- Foltz, C. B., Cronan, T. P. ve Jones, T. W. (2005). Have You Met Your Organization's Computer Usage Policy? *Industrial Management & Data Systems*
- Garrett, R. K., & Danziger, J. N. (2008). On Cyberslacking: Workplace Status and Personal Internet Use At Work. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (3), 287-292.
- George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS For Windows Step By Step: A Simple Study Guide And Reference (10/A Ed.). Boston: Pearson Education India.
- Gezer, Ç. (2020). Sosyal Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Psikolojik İyi Oluş ve Denetim Odağı ile İlişkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Gezgin, D.M., Hamutoğlu, N.B., Gemikonaklı, O. ve Raman, İ. (2017). Social Networks Users: Fear of Missing Out İn Preservice Teachers. *Journal of Education and Practice*, 8 (17), 156-168.
- Gezgin, D. M., Hamutoğlu, N. B., Sezen-Gültekin, G., ve Yildirim, S. (2019). Preservice Teachers' Metaphorical Perceptions On Smartphone, No Mobile Phone Phobia (Nomophobia) And Fear Of Missing Out (Fomo). *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 733-783.
- Glassman, J., Prosch, M., Shao, B. B. M. (2015). To Monitor Or Not To Monitor: Effectiveness Of A Cyberloafing Countermeasure. *Information&Management*, 170-182.
- Goffman, E. (2009). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu. Metis Yayınları, İstanbul.
- Goldberg, L. R. (1990). An Alternative" Description of Personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (6), 1216.
- Gottberg, K. (2017). Simple Living—A Cure For FOMO, <https://www.smartliving365.com/simple-cure-fomo-fear-missing/>, (Erişim: 12.02.2021).

- Gökçearslan, Ş., Uluyol, Ç., & Şahin, S. (2018). Smartphone Addiction, Cyberloafing, Stress and Social Support Among University Students: A Path Analysis. *Children and Youth Services Review*, 91, 47-54.
- Gökler, M. E., Aydın, R., Ünal, E. ve Metintaş, S., (2016). Sosyal Ortamlarda Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeğinin Türkçe Sürümünün Geçerlilik ve Güvenilirliğinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17 (1), 53-59.
- Gölpınar, E.A. (2021). Algılanan Örgütsel Destek ile Örgüte Yabancılaşma Etkisinde Sanal Kaytarma Rolünün Araştırılması (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Greenfield, B.N.ve Davis, R.A. (2002). Lost in Cyberspace: The Web@Work. *Cyberpsychology and Behavior*, 5 (4), 347-353.
- Greengard, S. (2000). The High Cost of Cyberslacking- Employees Waste Time Online. *Workforce*, 79 (12), 22-24.
- Griffiths, M. (2010). Internet Abuse and İnternet Addiction İn The Workplace. *Journal Of Workplace Learning*.
- Goldberg I. (1999). Internet Addiction Disorder. www.cog.brown.edu/brochure /people /duchonf/humor/Internetaddiction.html.
- Gordon, S. ve Ma, Q. (2003). Virüs Yazarlarının ve Bilgisayar Korsanlarının Yakınlaşması: Gerçek veya Fantezi. Cupertino, CA: Symantec Güvenlik Teknik Raporu.
- Gülduran, Ç.A. (2018). Beş Büyük Kişilik Özelliğinin Sanal Kaytarma Davranışı ve İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Güllü, B.F. (2020). Öğretmenlerin Gelişmeleri Kaçırma Korku Düzeyleri ile Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Güngör, M. (2016). Sanal Kaytarma ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Kamu ve Özel Sektör Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Güngör, A. Y. (2019). Sanal Kaytarmanın Çalışan Performansı Üzerine Etkisi: Türkiye-Polonya Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Gügerçin, S. (2020). Sanal Kaytarma Davranışı ve Yıkıcı Yönetim Algısının İşteki Üretkenlik Üzerine Etkisi (Doktora Tezi). Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Osmaniye.

Gügerçin, U., Sığırcıkoğlu, E.B. (2019). Rol Belirsizliği ve Sanal Kaytarma: Görgül Bir Araştırma. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 11 (20), 152-161.

Gülınar, M., & Ünsal, H. Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Siber Aylaklık Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma.

Gülümoğlu, G. (2018). Sanal Kaytarma ile Çalışan Performansı Arasındaki İlişki: Kastamonu İli Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Haberdar, A. G. (2019). Sanal Kaytarma ve Çalışan Performansının Kişilik Özellikleri ile Olan İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hanaylı, B. (2020). Örgütsel Bağlılığın Sanal Kaytarma Davranışı Üzerindeki Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Hart, S. G., & Wickens, C. D. (1990). Workload Assessment and Prediction. In *Manprint* (Pp. 257-296). Springer, Dordrecht.

Hato, B. (2013). (Compulsive) Mobile Phone Checking Behavior Out Of A Fear Of Missing Out: Development, Psychometric Properties And Test-Retest Reliability Of A Cfomo-Scale (Master Thesis). Tilburg, Tilburg University

- Hendriksen, E. (2016). How to Overcome FOMO, <https://www.psychologytoday.com/us/blog/how-be-yourself/201608/howovercome-fomo> (Erişim: 01.01.2021).
- Henle, C. A., Kohut, G., & Booth, R. (2009). Designing Electronic Use Policies To Enhance Employee Perceptions of Fairness and To Reduce Cyberloafing: An Empirical Test Of Justice Theory. *Computers In Human Behavior*, 25 (4), 902-910.
- Herman, D. (2000). Introducing Short-Term Brands: A New Branding Tool For A New Consumer Reality. *Journal of Brand Management*, 7 (5), 330–340.
- Hızarcı, Ö. (2018). Problemli Cep Telefonu Kullanımı, Sosyal Ortamlarda Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (Gkk), Yaşam Doyumu ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Hirschi, T. (1969). Causes Of Delinquency. Berkeley: University Of California Press.
- Hockey, G. R. J. (2000). Work Environments And Performance.
- Holden, C. (2001). Behavioral' Addictions: Do They Exist?. *Science*, 294 (5544), 980-982
- Holte, A. J., & Ferraro, F. R. (2020). Anxious, Bored, and (Maybe) Missing Out: Evaluation Of Anxiety Attachment, Boredom Proneness, and Fear Of Missing Out (Fomo). *Computers In Human Behavior*, 112, 106465.
- Hoşgör, H., Koç Tütüncü, S., Gündüz Hoşgör, D., & Tandoğan, Ö. (2017). Üniversite Öğrencileri Arasında Sosyal Medyadaki Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Yaygınlığının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *International Journal Of Academic Value Studies*, 3 (17), 12415-3472.
- Houkes, I., Janssen, P.P.M., Jonge, J. ve Bakker, A.B. (2003). Specific Determinants of Intrinsic Work Motivation, Emotional Exhaustion and Turnover İntention: A Multisample Longitudinal Study. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 76, 427-450.

Hussain, S., Thurasamy, R., & Malik, M. I. (2017). Determinants Of Cyberloafing: A Comparative Study Of A Public And Private Sector Organization, Internet Research.

Ivarsson, L., & Larsson, P. (2011). Personal Internet Usage At Work: A Source Of Recovery. *Journal Of Workplace Rights*, 16(1).

İbrahimağaoğlu, Ö. (2019). Sanal Kaytarma ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Reklamcılık ve Bankacılık Sektörü İş Görenlerine Yönelik Bir Araştırma, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (40), 230-257.

İnce, H. G. M., ve Hasan, G. Ü. L. (2014). Etik Liderlik ve Örgütsel Adalet Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 127-150.

İşgüzar, S. (2020). Siber Aylaklık Davranışlarının Bir Kamu Kurumu Özelinde İncelenmesi: Log Analizine Dayalı Bir Çalışma (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Jandaghi, G., Alvani, S. M., Zarei Matin, H., & Fakheri Kozekanan, S. (2015). Cyberloafing Management İn Organizations, *Iranian Journal Of Management Studies*, 8(3), 335-349.

Jia, H., Jia, R., & Karau, S. (2013). Cyberloafing and Personality: The İmpact Of The Big Five Traits and Workplace Situational Factors. *Journal Of Leadership & Organizational Studies*, 20 (3), 358-365.

Johns, G. 2006. The Essential Impact of Context on Organizational Behavior. *Academy of Management Review*, 32 (2), 386–408.

Jones, F., & Fletcher, B. (1996). Taking Work Home: A Study of Daily Fluctuations İn Work Stressors, Effects On Moods and İmpacts On Marital Partners. *Journal Of Occupational And Organizational Psychology*, 69 (1), 89-106.

Jood, T. E. (2017). Missing The Present For The Unknown: The Relationship Between Fear of Missing Out (Fomo) and Life Satisfaction (Master Thesis). University Of South Africa.

JWT (2012). Fear of Missing Out (FOMO). http://www.jwtintelligence.com/wp-content/uploads/2012/03/F_JWT_FOMO-update_3.21.12.pdf (Erişim: 18.06.2021)

Kaçar, M. (2019). Çalışanların Kişilik Özelliklerinin Sanal Kaytarma ve İş Tatmini Üzerine Etkisi: Kamu Kuruluşu Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bandırma.

Kaçık, S., Acar, F. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (Gkk) ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Demografik Değİşkenler Açısından İncelenmesi. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 74-90.

Kalaycı, E. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları ile Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kanık, Ö. (2019). İş Özelliklerinin Sanal Kaytarmaya Etkisi: Kamu Hastanelerinde Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Kaplan, M., Çetinkaya, A. (2014). Sanal Kaytarma ve Demografik Özellikler Açısından Farklılıklar: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (1), 26-34.

Kaplan, M. ve Öğüt, A. (2012). Algılanan Örgütsel Adalet ile Sanal Kaytarma Arasındaki İlişkinin Analizi: Hastane Çalışanları Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi 20. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, 592-596.

Kaplan, U. (2021). Öğretmenlerde Sanal Kaytarma Davranışı: Diyarbakır İli Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.

Karaca, B. (2018). Sağlık Personelinin Sanal Kaytarma Davranışları ile Örgütsel Özdeşleşme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Bir Kamu Hastanesi Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Munzur Üniversitesi, Tunceli.

Karagöz, Y. (2016). SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Karaş, B. (2019). Boş Zaman Aktivitesi Olarak Sosyal Medya Kullanımını Tercih Eden Bireylerin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu, Sosyotelizm, Kişilik ve Sosyal Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Karatay, S. (2018). Hyperconnectivity Kavramı Bağlamında Mobil Sosyal Medya Uygulamaları: Nomofobi ve Fomo Rahatsızlıklarına Yönelik Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Karatepe, S., Güngör, M. (2017). Örgütsel Özdeşleşme ve Sanal Kaytarma: Kamu Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 4 (9), 79-93.

Kasap, Y. (2019). Cyberloafing Behavior In The Workplaces and Management Practices (Master Thesis). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kasar, M. (2019). Örgüt Kültürünün Sanal Kaytarmaya Etkisi: Bilişim Teknolojileri Çalışanları Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaya Eroğlu, E. (2011). Bir Eğitim ve Araştırma Hastanesinde İş Yükünün Hasta Güvenliği Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi. Atılım Üniversitesi, Ankara.

Kayapalı Yıldırım, S. (2016). Etik İklim ve Örgütsel Kontrol Mekanizmalarının Sanal Kaytarma Davranışı Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolü (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Keklik, B., Kılıç, R., Yıldız, H., Yıldız, B. (2015). Sanal Kaytarma Davranışlarının Örgütsel Öğrenme Kapasitesi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Business and Economics Research Journal*, 6 (3), 129-144.

Kerse, G., Soyalın, M., Karabey, C. N. (2016). Kişi-Örgüt Uyumu, Nötrleştirme ve Algılanan Yönetici Desteğinin Sanal Kaytarmaya Etkisi: Ampirik Bir Çalışma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (4), 100-113.

Kerse, G., Soyalın, M. (2018). Kamu Kurumu Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışı Adalet Algısı ve Duygusal Tükenme Düzeyiyle Açıklanabilir Mi – Is The Cyberloafing

Behavior of The Public Employees Might Be Explained by Justice Perception and Emotional Exhaustion, *Journal of Business Research – Turk*, 10, 210-233.

Khansa, L., Barkhi, R., Ray, S., & Davis, Z. (2018). Cyberloafing In The Workplace: Mitigation Tactics and Their Impact On Individuals' Behavior. *Information Technology and Management*, 19 (4), 197-215.

Kılıç, N.G. (2017). Öğretmenlerin Okulda İnternet ve Teknoloji Kullanımına İlişkin Sanal Kaytarma Davranışlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kırık, A. M., Arslan, A., Çetinkaya, A. and Gül, M. (2015). A Quantitative Research on The Level of Social Media Addiction Among Young People in Turkey. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3 (3): 2148-1148.

Kırtay, Ç. (2019). Kamu Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışları: Yalova Üniversitesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Kim, H.K. and Davis, K.E. (2009) Toward a Comprehensive Theory of Problematic Internet Use: Evaluating the Role of Self-Esteem, Anxiety, Flow and the Self-Rated Importance of Internet Activities. *Computers in Human Behavior*, 25, 490-500.

Koay, K. Y. (2018). Workplace Ostracism And Cyberloafing: A Moderated–Mediation Model. *Internet Research*.

Koay, K. Y., Soh, P. C. H., & Chew, K. W. (2017). Do Employees' Private Demands Lead To Cyberloafing? The Mediating Role Of Job Stress, *Management Research Review*.

Koay, K. Y., & Soh, P. C. H. (2018). Should Cyberloafing Be Allowed In The Workplace?. *Human Resource Management International Digest*.

Koç, Y. D. (2020). Workplace Cysberslacking: An Investigation Based On The Theory Of Planned Behavior (Master Thesis). Social Sciences Of Middle East Technical University, Ankara.

Koçak, Y. (2021). Öğretmenlerin Örgütsel Sapma Davranışlarının, Sanal Kaytarma ve Örgütsel Engeller ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Korkmaz, R. (2019). Çalışanların Problemlili İnternet Kullanım Alışkanlıklarının Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Özdeşleşmenin Aracı Rolü (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Korkmaz, A.S. (2020). Liderin Fiziksel Mesafesi, Sanal Kaytarma ve Sosyal Kontrol İlişkisinde Hiyerarşi Kültürünün Etkisi: Bir Düzenlenmiş Aracılık Modeli (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köse, S., Oral, L., Türesin, H. (2012). İş Yaşamında Sosyal Kolaylaştırma Kavramı ve Sanal Kaytarma ile İlişkisi: Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4 (1), 287-295.

Köyüstü, S. (2018). Sanal Kaytarma Konusunda Yapılmış Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 666-679.

Krishnan, S., Lim, V. K., & Teo, T. S. (2010). How Does Personality Matter? Investigating The Impact Of Big-Five Personality Traits On Cyberloafing.

Kuzkaya, E. (2021). Mesleki Tükenmişliğin İşe Yabancılaşma ve Sanal Kaytarma ile İlişkisinin İncelenmesi: Muhasebe Meslek Grupları Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Kuznek, E. (2019). Sanal Kaytarma ve İş Performansı: Kuşaklar Teorisi Yaklaşımı (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Lachman L. M., Brett L. D. (2013). Generation Y: Shopping And Entertainment İn The Digital Age. Urban Land Institute

Lai, C., Altavilla D., Ronconi A. ve Aceto P. (2016). Fear Of Missing Out (Fomo) is Associated with Activation of The Right Middle Temporal Gyrus During Inclusion Social Cue. *Computers in Human Behavior*, 61, 516-521.

Landers, R.N. ve Lounsbury, J.W. (2006). An Investigation of Big Five and Narrow Personality Traits in Relation to Internet Usage. *Computers in Human Behaviour*, 22, 283-293.

Larose, R., Kim, J.H. ve Peng, W. (2010). Social Networking: Addictive, Compulsive, Problematic, or Just Another Media Habit? A Networked Self: Identity. *Community and Culture on Social Network Sites*, NY: Routledge, 59-81.

Lavoie, J.A.A. ve Pychyl, T.A. (2001). Cyberslacking and the Procrastination Superhighway: A Web-Based Survey in Online Procrastination, Attitudes, and Emotion. *Social Science Computer Review*, 19 (4), 431-444.

Lee, Z., Lee, Y. ve Kim, Y. (2004). "Personal Web Usage in Organizations", içinde: "Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management", (editörler: M. Anandarajan ve C. Simmers), *Information Science Publishing*, 28-45.

Legalbank Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Kararları. <https://legalbank.net/mahkeme-kararlari/yargitay-9-hukuk-dairesi-kararlari> (Erişim: 14.10.2020).

Li, S.M. ve Chung, T.M. (2006). Internet Function and İnternet Addictive Behavior. *Computers in Human Behavior*, 22, 1067-1071.

Liberman, B., Seidman, G., McKenna, K. Y., & Buffardi, L. E. (2011). Employee Job Attitudes and Organizational Characteristics As Predictors of Cyberloafing. *Computers İn Human Behavior*, 27 (6), 2192-2199.

Lim, V. K.G., & Chen, D.J.Q. (2012). Cyberloafing at the Workplace: Gain or Drain on Work?. *Behaviour & Information Technology*, 31(4), 343-353.

Lim V.K.G., Chen D.J.Q. (2009). Impact of Cyberloafing on Affect, Work Depletion, Facilitation and Engagement. *Conference Paper SIOP*, 1-20.

- Lim, V. K. G., Teo, T. S. H. (2005). Prevalence, Perceived Seriousness, Justification And Regulation Of Cyberloafing In Singapore An Exploratory Study. *Information & Management*, 42, 1081-1093.
- Lim, V. K. (2002). The IT Way Of Loafing On The Job: Cyberloafing, Neutralizing And Organizational Justice, Journal Of Organizational Behavior. *The International Journal Of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 23(5), 675-694.
- Lim, ZCW (2016). Gelişmeleri Kaçırma Korkusuna Eğilim (Doktora Tezi). Curtin Üniversitesi.
- Lowe-Calverley, E., & Grieve, R. (2017). Web Of Deceit: Relationships Between The Dark Triad, Perceived Ability To Deceive And Cyberloafing, Cyberpsychology. *Journal Of Psychosocial Research On Cyberspace*, 11 (2).
- MacDonald, K. (1995). Evolution, The Five-Factor Model and Levels of Personality. *Journal of Personality*, 63 (3), 525-567.
- Mahatanankoon, P., Anandarajan, M., & Igbaria, M. (2004). Development of A Measure of Personal Web Usage In The Workplace. *Cyberpsychology & Behavior*, 7 (1), 93-104.
- Manstead, A. S. R. (2000). The Role of Moral Norm in the Attitude–Behavior Relationship. Attitudes, Behavior, and Social context: The Role of Norms and Group Membership. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Mastrangelo, P. M., Everton, W., Jolton, J. A. (2006). Personal Use of Work Computers: Distraction versus Destruction. *CyberPsychology& Behavior*, 9 (6), 730-741.
- Mavnacıoğlu K. (2009). İnternette Kullanıcıların Oluşturduğu ve Dağıttığı İçeriklerin Etik Açısından İncelenmesi: Sosyal Medya Örnekleri. *Fırat Üniversitesi Medya ve Etik Sempozyumu*, 07-09 Ekim, Elazığ.
- Mercado, B. K., Giordano, C., & Dilchert, S. (2017). A Meta-Analytic Investigation Of Cyberloafing. *Career Development International*.

- Meyer, J.P. & Allen, N. (1991). A Three-Component Conceptualization Of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1 (1), 61-89.
- McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (1992). Discriminant Validity of NEO-PIR Facet Scales. *Educational and Psychological Measurement*, 52 (1), 229-237.
- Metin, B., Pehlivan, R. ve Tarhan, N. (2017). Üsküdar Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *The Journal of Neurobehavioral Sciences*, 4 (2):43-46.
- Mills, J. E., Hu, B., Beldona, S., & Clay, J. (2001). Cyberslacking! A liability issue for wired workplaces. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42, 34–47.
- Milyavskaya, M., Saffran, M., Hope, N., & Koestner, R. (2018). Fear of missing out: prevalence, dynamics, and consequences of experiencing FOMO. *Motivation and Emotion*, 42 (5), 725-737.
- Mitchell, J.I., Gagne, M., Beaudry, A. ve Dyer, L. (2012). The Role of Perceived Organizational Support, Distributive Justice and Motivation in Reactions to New Information Technology. *Computers in Human Behavior*, 28, 729-738.
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and Correlates of Pathological Internet Use Among College Students. *Computers In Human Behavior*, 16 (1), 13-29.
- Morris, JA ve Feldman, DC (1996). Duygusal Emeğin Boyutları, Öncülleri ve Sonuçları. *Yönetim İncelemesi Akademisi*, 21 (4), 986-1010.
- Murray, H. A. (1938). Explorations İn Personality: A Clinical And Experimental Study Of Fifty Men Of College Age.
- Niaei, M., Peidaei, M. M., Nasiripour, A. A. (2014). The Relation Between Staff Cyberloafing and Organizational Commitment in Organization of Environmental Protection. *Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Rewiev*, 3 (7), 59-71.
- Niehoff, B. P., & Moorman, R. H. (1993). Justice As A Mediator Of The Relationship Between Methods of Monitoring and Organizational Citizenship Behavior. *Academy Of Management Journal*, 36 (3), 527-556.

Oberst, U., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M., & Chamarro, A. (2017). Negative Consequences From Heavy Social Networking In Adolescents: The Mediating Role Of Fear Of Missing Out. *Journal Of Adolescence*, 55, 51-60.

Olcarcıyüz, M. (2018). İçsel Pazarlama Faaliyetleri İle Çalışanların Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Ones, D. S. (2005). Personality At Work: Raising Awareness and Correcting Misconceptions. *Human Performance*, 18(4), 389-404.

Ono, H., & Zavodny, M. (2003). Gender and The Internet. *Social Science Quarterly*, 84 (1), 111-121.

Oravec, J.A. (2002). Constructive Approaches to Internet Recreation in the Workplace. *Communications of the ACM*, 45 (1), 60-63.

Öçal, M.A. (2018). Seyahat Acentalarında Görev Yapan Yöneticilerin İş Stres Düzeylerinin Sanal Kaytarma Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.

Örücü, E., Özüdoğru, M. (2018). Örgütsel Güven ile Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (3), 66-80.

Örücü, E. ve Yıldız, H. (2014). İşyerinde Kişisel İnternet ve Teknoloji Kullanımı: Sanal Kaytarma. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 14 (1), 99-114.

Özcan, B. (2017). Otel İşletmelerinde Üretkenlik Karşısı İş Davranışları Bağlamında Sanal Kaytarmanın Çözümlemesi ve Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Özcan, N. K., & Buzlu, S. (2005). Problemlı İnternet Kullanımını Belirlemede Yardımcı Bir Araç: “İnternette Bilişsel Durum Ölçeği”nin Üniversite Öğrencilerinde Geçerlik ve Güvenirliliği. *Journal Of Dependence*, 6, 19-26.

Özcan, H. M. (2019). Kişilik Özellikleri ile Sanal Kaytarma Davranışı Arasındaki İlişkide Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun (GKK) Rolü (Doktora Tezi), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Özcan, H. M. ve Koç, U. (2019). Dijitalleşmenin Karanlık Yüzü Gelişmeleri Kaçırma Korkusu: Banka Çalışanları Örnekleme. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7 (5), 2851-2862.

Özdemir, A. (2016). Sanal Kaytarmanın İş Tatmini Üzerine Etkisi: Aksaray Üniversitesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Özdemir, Ö.H. (2017). Yöneticilerin Otantik Liderlik Tarzlarının Çalışanların Sanal Kaytarma ve Sinizm Davranışları Üzerine Etkileri (Doktora Tezi). Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Özkalp, E., Aydın, U., Tekeli, S. (2012). Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve iş İlişkilerine Etkileri. *Çimento İşveren Dergisi*, 26 (2), 19-33.

Özkalp, E., & Yıldız, H. (2018). Olumlu ve Olumsuz Sanal Kaytarma Davranışlarının İşteki Stres Üzerindeki Etkisi. Is, Guc: *The Journal Of Industrial Relations & Human Resources*, 20 (1).

Özler, D. E., & Polat, G. (2012). Cyberloafing Phenomenon In Organizations: Determinants and Impacts. *International Journal Of Ebusiness and Egovernment Studies*, 4 (2), 1-15.

Öztürk, O. (2019). Örgütsel Sinizmin İş Erteleme ve Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Özüdoğru, M. (2019). Sanal Kaytarma ve İşgören Performansı İlişkisinde İş Stresinin Düzenleyici Etkisinin İncelenmesi: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bandırma.

Özüdoğru, M. ve Yıldırım, Y. T. (2020). Sanal Kaytarma ve İşgören Performansı İlişkisinde İş Stresinin Düzenleyici Etkisinin İncelenmesi: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (2), 467-490.

Panicker, J., Sachdev, R. (2014). Relations Among Loneliness, Depression, Anxiety, Stress And Problematic Internet Use. *Impact Journals*, 2 (9), 2347-4580.

Patricia R. Hetz, Christi L. Dawson ve Theresa A. Cullen (2015). Social Media Use and the Fear of Missing Out (FoMO) While Studying Abroad. *Journal of Research on Technology in Education*, 47 (4), 259-272.

Pawlak, Z. (2002). Rough Sets and Intelligent Data Analysis. *Information Sciences*, 147 (1-4), 1-12.

Pindek, S., Krajcevska, A., & Spector, P. E. (2018). Cyberloafing As A Coping Mechanism: Dealing With Workplace Boredom. *Computers In Human Behavior*, 86, 147-152.

Pituch, K. A., & Stevens, J. P. (2012). Applied Multivariate Statistics For The Social Sciences: Routledge.

Polat, G. (2020). Liderlik Tarzlarının Sinizm ve Sanal Kaytarma Davranışına Etkisi: Afyonkarahisar İli Belediye Çalışanları Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Polzer–Debruyne, A. M. 2008. Psychological and Workplace Attributes that influence Personal Web Use (PWU) (Doktora Tezi). Massey University. New Zealand.

Przybylski, A.K., Murayama, K., DeHaan C.R. ve Gladwell, V. (2013). Motivational, Emotional And Behavioral Correlates Of Fear Of Missing Out. *Computers In Human Behavior*, 29, 1841-1848.

Ramayah, T. (2010). Personal Web Usage and Work Inefficiency. *Business Strategy Series*, 11 (5), 295-301.

Reinecke, L. (2009). Games at Work: The Recreational Use of Computer Games During Working Hours. *Cyberpsychology & Behaviour*, 12 (4), 461-465.

Restubog, SLD, Scott, KL ve Zagenczyk, TJ (2011). Sıkıntı Eve Çarptığında: Çalışanların İstismarcı Denetime Tepkilerini Tahmin Etmede Bağlamsal Faktörlerin ve Psikolojik Sıkıntının Rolü. *Uygulamalı Psikoloji Dergisi*, 96 (4), 713.

Rifkin, J., Cindy, C. ve Kahn, B. (2015). Fomo: How The Fear Of Missing Out Leads To Missing Out. *Advances In Consumer Research*, 43, 244-248.

Robinson, S. L. ve Bennett, R. J. (1995). A Typology of Deviant Workplace Behaviors: A Multidimensional Scaling Study. *Academy of Management Journal*, 38 (2), 555-572.

RuningSawitri, H. S. (2012). Role Of İnternet Experience İn Moderating İnfluence of Work Stressor On Cyberloafing. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 57, 320-324.

Sadıç, E. (2019). Sanal Kaytarma ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Üniversite Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama (Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Sage, M.A. (2015). Cyberloafing: A Study af Personality Factors and Organizational Commitment as Predictor Variables of Cyberloafing and Perceived Organizational Acceptance (Master's Thesis). The Faculty of the Department of Psychology, East Carolina University, Retrieved from the Scholarship, 1-73.

Saleh, M., Daqqa, I., AbdulRahim, M. B., & Sakallah, N. (2018). The Effect of Cyberloafing On Employee Productivity. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 5(4), 87-92.

Sampat, B., & Basu, P. A. (2017). Cyberloafing: The Di (Sguised) Gital Way Of Loafing On The Job. *IUP Journal Of Organizational Behavior*, 16(1).

Santos, A. S. T., (2016). Impact of Cyberloafing and Physical Exercise on Performance: An Experimental Research (Doktora Tezi). Lizbon Üniversitesi, Lizbon, Portekiz.

Sapadin L. (2015). Medically reviewed by [Scientific Advisory Board](#).

Sarıca, P. (2020). Algılanan Örgütsel Adalet ile Sanal Kaytarma Arasındaki İlişkinin Analizi: Bir Telekomünikasyon Şirketi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sawitri, Hunik Sri Runing. (2010). Interaction of Commitment and Work Stressor on Cyberloafing Employee Behavior. Competitive Research Program of Sebelasmaret University Surakarta. Not Published.

Schou Andreassen, C., & Pallesen, S. (2014). Social Network Site Addiction-An Overview. *Current Pharmaceutical Design*, 20 (25), 4053-4061.

Schwartz, S H. 1977. Normative Influences on Altruism. *Advances in Experimental Social Psychology*. New York: Academic Press. 10, 221– 279.

Seçkin, Z., Özdemir, Ş., Tuncer, M. (2021). Analyzing the Cyberloafing of The University Employees With High Burnout Level, *İşletme*, 2(1), 1-17.

Semiz, E. (2019). İşe Yabancılaşma ile Sanal Kaytarma Arasındaki İlişki: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Serttaş, O. (2016). Turizm İşletmelerinde Sanal Kaytarma: Kuşadası'nda Faaliyet Gösteren Konaklama İşletmeleri Üzerinde Bir Uygulama (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Seymour, L., & Nadasen, K. (2007). Web Access For IT Staff: A Developing World Perspective On Web Abuse. *The Electronic Library*.

Sıçrır, H. (2017). Sanal Kaytarma ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki ilişki: Erzurum ilinde bir Kamu Kurumu Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Sığircıkoğlu, E.B. (2020). The Impact of Perceived Organizational Justice and Job Satisfaction On Cyberslacking: An Empirical Research In Municipalities In Central Adana (Master's Thesis). Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University Graduate School Of Social Sciences, Adana.

Sirgy, M.J., Efraty, D., Siegel, P. ve Lee, D.J. (2001). A New Measure of Quality of Work Life (QWL) Based On Need Satisfaction and Spillover Theories. *Social Indicators Research*, 55, 241-302.

Snider, L. 2001. Crimes Against Capital: Discovering Theft of Time. *Social Justice*. 28 (3), 105–120.

Sokol, R. (2016). Here Are 8 Ways to Shut Down Your FOMO, <https://www.rd.com/advice/relationships/fear-of-missing-out/> (Erişim: 12.02.2021)

Spector, P. E., & Jex, S. M. (1998). Development of Four Self-Report Measures of Job Stressors and Strain: Interpersonal Conflict At Work Scale, Organizational Constraints Scale, Quantitative Workload Inventory, and Physical Symptoms Inventory. *Journal Of Occupational Health Psychology*, 3 (4), 356.

Stanton, J.M. (2002). Company Profile of the Frequent Internet User. *Communications of the ACM*, 45 (1), 55-59.

Stead, H. ve Bibby, P.A. (2017). Personality, Fear Of Missing Out and Problematic Internet Use and Their Relationship To Subjective Well-Being. *Computers In Human Behavior*, 76, 534-540.

Stoddart, S. (2016). The Impact of Cyberloafing and Mindfulness On Employee Burnout, Submitted To The Graduate School of Wayne State University, Deroit, Michigan.

Straub Jr, D. W., & Nance, W. D. (1990). Discovering and Disciplining Computer Abuse In Organizations: A Field Study. *MIS Quarterly*, 45-60.

şeker, T. (2019). Çalışanlarda Tükenmişlik ve Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Enerji Sektöründe Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma Onyedi Eyll Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bandırma.

şeker, T. ve Yıldırım, Y. T. (2019). Çalışanlarda Tükenmişlik ve Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Enerji Sektöründe Bir Araştırma. *Journal of Empirical Economics and Social Sciences*, 1 (2), 1-18.

şenel, M. (2018). Farklı Kıtlık Mesajlarının Plansız Satın Alma Niyeti zerindeki Etkisi ve Fomo (Fırsatları Kaçırma Korkusu)’nun Aracı Rolü (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Karabük.

Şenel, S., Günaydın, S., Sarıtaş, M.T., & Çiğdem, H. (2019). The Factors Predicting Cyberloafing Behaviors of Undergraduate Students. *Kastamonu Education Journal*, 27 (1), 95-105.

Tan, M. (2017). Otel İşletmelerinde İşgörenlerin Kişilik Özellikleri ile Sanal Kaytarma Davranışı Arasındaki İlişkinin Analizi (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Tan, M., Demir, M. (2018). İşgörenlerin Kişilik Özelliklerinin Sanal Kaytarma Davranışı Üzerindeki Etkisi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(1), 49-60.

Tanrikulu, G. (2018). I Need To Be Updated: Fear Of Missing Out And Its Antecedents As Predictors Of Adolescents' And Emerging Adults' Aspects Of Social Media Addiction (Master Thesis). Ted University, Ankara.

Tappin, R. M. (2014). Personality traits, the interaction effects of education, and employee readiness for organizational change: A quantitative study (Doctora Thesis). Capella University, Minneapolis.

Tatari, A.M. (2021). Beyaz Yakalı Çalışanların İşyerindeki Mobbing Algılarının Sanal Kaytarma Davranışlarına Etkisi: İletişim Sektörü Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Tatlı, Y. T. (2019). Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışları ve Nedenlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Tayiz, V. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Teo, T. S., & Lim, V. K. (2000). Gender Differences In Internet Usage and Task Preferences. *Behaviour & Information Technology*, 19 (4), 283-295.

Terzi, Ş. (2019). Sosyal Medyada Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Yalnızlık ve Kişilerarası İlişkiler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

Tian, D. A., & Sansavini, G. (2018). Impact of Cyber Dependencies In Critical Infrastructures: The Reliability of Grid Splitting In Power Systems. *Proceedings Of The Institution Of Mechanical Engineers, Part O: Journal Of Risk And Reliability*, 232(5), 491-504.

Tozkoparan, B., & Yilmaz, H. (2018, October). The Effects of Preservice Teachers' Internet Addiction and Attitude Towards Learning on Cyberloafing Behaviors. In *E-Learn: World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education* (pp. 912-921). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).

Tozkoparan, S. B. & Kuzu, A. (2019). Öğretmen Adaylarının Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (FOMO) Düzeyleri ve Siberaylaklık Davranışları Arasındaki İlişki. *Anadolu Journal Of Educational Sciences International*, 9 (1), 87-110.

Turhan, C. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Düzeyleri Üzerinde Duygusal Zeka ve Kişilik Özelliklerinin Yordayıcı Rolü (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Tutar, H., Altınoz, M., Aydos, H. ve Altınoz O. T. (2003). Bürolarda Teknoloji Kullanımı, Nobel Yayıncılık, Ankara.

TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2020 [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679) (Erişim: 02.01.2021)

Ugrin, J.C., Pearson, J.M. ve Odom, M.D. (2007). Profiling Cyber-Slackers in the Workplace: Demographic, Cultural, and Workplace Factors. *Journal of Internet Commerce*, 6 (3), 75-89.

Ugrin, J. C. ve Pearson, J. M. (2013). The Effects of Sanctions and Stigmas on Cyberloafing. *Computers in Human Behavior*, 29, 812-820.

Ugrin, J. C., Pearson, J. M., & Nickle, S. M. (2018). An Examination Of The Relationship Between Culture and Cyberloafing Using The Hofstede Model. *Journal Of Internet Commerce*, 17 (1), 46-63.

Ulusoy, H., Güültekin Benli, D. (2017). Akademisyenlerin Sanal Kaytarma Davranışları: Bir Kamu Üniversitesi Örneği. *Journal of International Social Research*, 10 (54).

Urbaczewski, A., ve Jessup, L. M. (2002). Does Electronic Monitoring of Employee İnternet Usage Work?. *Communications Of The ACM*, 45 (1), 80-83.

Uzun, Ö. (2019). Seyahat Acentası Çalışanlarının Motivasyonları ile Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki İlişki: Trakya Bölgesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Uzun, V., Gözükar, E., ve Bilgin, M. (2019). Bazı Sosyal Medya Değişkenleri Açısından Ergen ve Genç Yetişkinlerin FOMO Düzeylerinin İncelenmesi. 4. *International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress*.

Ünal, Ç. (2019). Çevrimiçi Sosyal Destek ve Gelişmeleri Kaçırma Korkusu ile Sosyal Anksiyete Bozukluğu Belirti Düzeyi Arasındaki İlişkinin Açıklanmasında Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sosyal Medya Yorgunluğunun Aracı Rolü (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.

Ünal, Ö. F., Tekdemir, S., Yıldızbaş, S. (2015). Kamu Çalışanlarının Sanal Kaytarma Amaçları Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 515-534.

Ürek, D., Demir, İ. B., Uğurluoğlu, Ö. (2018). Sağlık Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışlarının İncelenmesi: Bir Üniversite Hastanesi Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 135-148.

Van Maanen, J. ve Katz, R. (1976). Bireyler ve Kariyerleri: İş Tatmini İçin Bazı Geçici Düşünceler. *Personel Psikolojisi*.

Vitak, J., Crouse, J. ve LaRose, R. (2011). Personal Internet Use at Work: Understanding Cyberslacking. *Computers in Human Behavior*, 27 (5), 1751-1759.

- Vitak, J., Zube, P., Smock, A., Carr, C. T., Ellison, N., & Lampe, C. (2011). It's Complicated: Facebook Users' Political Participation In The 2008 Election. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 14 (3), 107-114.
- Vural, Z. B. A., Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Faculty Of Communication. Journal of Yasar University*, 20 (5), 3348-3382.
- Yalçın, S. (2019). Ergenlerde Sosyal Ortamlarda Gelişmeleri Kaçırma Korkusu, Başarı ve Yalnızlık Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yaldız, M. (2021). Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri ile Sanal Kaytarma Davranışlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yağcı, M., Yüceler, A. (2016). Cyber Loafing With Its Conceptual Aspects. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (2), 531-540.
- Yazgan, Ç. Ü. ve Yıldırım, A. F. (2020). Üniversite Gençliğinde İnternet Bağımlılığı ve Derslerde Siber Aylaklık Davranışları, *Gençlik Araştırmaları Dergisi, Dijital Dünyada Gençlik*, 5-29.
- Yıldırım, F. (2018). Otel İşletmelerinde Yıldırma ve İşe Yabancılaşmanın Sanal Kaytarma Davranışına Etkisinde Psikolojik Sözleşme İhlali Algısının Aracılık Rolü. *The Mediator Role Of. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, 21, 39.
- Yıldırım, F. (2018). Tükenmişlik Düzeyinin Sanal Kaytarma Davranışına Etkisinde İş Doyumunun Aracılık Rolü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (13), 302-313.
- Yıldırım, S. ve Karabey, C., (2017). Etik İklim ve Örgütsel Kontrol Mekanizmalarının Sanal Kaytarma Davranışı Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (11), 556-594.
- Yıldız, K. (2013). Örgütsel Bağlılık ile Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Muhalefet Arasındaki İlişki. *Electronic Turkish Studies*, 8 (6).

Yıldız, H., Yıldız, B., Ateş, H. (2015). Sanal Kaytarma Davranışlarının Sergilenmesinde Örgütsel Adalet Algısının Rolü Var Mıdır?. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 10 (2), 55-66.

Yıldız, B., Yıldız, H. (2015). İş Yaşamındaki Sanal Kaytarma Davranışlarının Hukuki Yönden İncelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13 (3), 1-17.

Yıldız, H., Yıldız, B., İyigün, N. Ö. (2016). Psikolojik Sözleşme Algısının Sanal Kaytarma Davranışları Üzerindeki Etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 147-165.

Yıldız, K., Kurnaz, D. ve Kirik, A. M. (2020). Nomofobi, Netlessfobi ve Gelişmeleri Kaçırma Korkusu: Sporcu Genç Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (Özel Sayı), 321-338.

Yıldız, R. (2021). Nomofobinin Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi: Antalya Belek Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Yılmaz, B. (2018). Seyahat Acentesi Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışları, İş Motivasyonu Ve İş Tatmini Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Yılmaz, F. (2019). Sanal Kaytarma ve İşgören Verimliliği Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Yoğun, A. E. (2015). Cyberloafing and Innovative Work Behavior Among Banking Sector Employees. *International Journal of Business and Management Review*, 3 (10), 61-71.

Young, K. S. (1996). Internet Addiction the Emergence of a New Clinical Disorder. *CyberPsychology & Behavior*. 1 (3): 237-244.

Young, K. S. (1999). Internet Addiction: Symptoms, Evaluation and Treatment. *Innovations In Clinical Practice: A Source Book*, 17 (17), 351-352.

Young, K. S. (1999). Internet addiction: Evaluation and treatment.

Young, K.S. (2010). Policies and Procedures To Manage Employee Internet Abuse. *Computers In Human Behaviour*, 1-5.

Zeren, H. E. ve Yalçın, N. (2021). Kamu Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışları ve Kişilik Özellikleri İlişkisi: Aydın Adliyesi Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1), 110-122.

Zoghbi-Manrique-de-Lara, P. (2009). Inequity, Conflict, And Compliance Dilemma As Causes Of Cyberloafing. *International Journal Of Conflict Management*.

Wanous, J. P. (1980). The Entry of Newcomers Into Organizations. *Michigan State Univ East Lansing Dept Of Psychology*.

Weatherbee, T.G. (2010). Counterproductive Use of Technology at Work: Information & Communications Technologies and Cyberdeviancy. *Human Resource Management Review*, 20(1), 35-44.

Weiner J. S.(1982). The measurement of human workload. *Ergonomics*, vol. 25, no. 11, pp. 953–965.

Whitty, M.T. ve Carr, A.N. (2006). New Rules in the Workplace: Applying Object-Relations Theory to Explain Problem Internet and Email Behavior in the Workplace. *Computers in Human Behavior*, 22 (2), 235-250.

Wilhoite, Micaela E. (2019). Kaçırılma Korkusu ve Ergenlerde Sebepleri. Onur Tezleri, 696.

https://encompass.eku.edu/honors_theses/696

Wortham, J. (2011, April 10). Feel like a wallflower? Maybe it's your facebook wall. The New York Times.

EK 1: ANKET FORMU

Sayın Katılımcı; Bu anket, bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Ankette ad-soyad sorulmayacak, e-posta ve IP adresleri toplanmayacaktır. Vereceğiniz tüm cevaplar gizli tutulacak; toplanan veriler söz konusu çalışmaya hizmet edecek şekilde toplu olarak değerlendirilecektir. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

KİŞİSEL BİLGİLER					
Yaşınız: 18–24 () 25–29 () 30–34 () 35–39 () 40–44 () 45–49 () 50–54 () 55 yaş ve üzeri ()					
Kaç yıldır bu işte çalışmaktasınız? 3 yıldan az () 3–5 yıl () 6–9 yıl () 10–14 yıl () 15 yıl ve üzeri ()					
Cinsiyetiniz:	Erkek () Kadın ()				
Medeni Durumunuz:	Evli () Bekar ()				
Eğitiminiz:	İlköğretim () Lise () Ön Lisans () Lisans () Lisansüstü ()				
Aşağıdaki ifadelerden size en uygun olanı seçiniz. <i>Yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz.</i> (1) Kesinlikle Katılmıyorum (5) Kesinlikle Katılıyorum					
1. Başkalarının benimkilerden daha doyurucu deneyimler yaşadığından korkarım.	1	2	3	4	5

2. Arkadaşlarımın benimkilerden daha doyurucu deneyimler yaşadığından korkarım.	1	2	3	4	5
3. Arkadaşlarımın ben yokken eğlendiklerini öğrendiğimde endişelenirim.	1	2	3	4	5
4. Arkadaşlarımın neler yaptığını bilmediğimde kaygı hissederim.	1	2	3	4	5
5. Arkadaşlarımın aralarındaki şakaları, muhabbetleri anlamak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
6. Bazen neler olup bittiğini takip etmek için fazla zaman harcıyıp harcamadığımı merak ederim.	1	2	3	4	5
7. Arkadaşlarımla buluşmak için bir fırsatı kaçırmış olmak canımı sıkar.	1	2	3	4	5
8. İyi bir zaman geçirdiğimde bunun detaylarını online olarak paylaşmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
9. Planlanmış bir toplanmayı kaçırmak canımı sıkar.	1	2	3	4	5
10. Tatile çıktığımda arkadaşlarımın ne yaptığını takip etmeye devam ederim.	1	2	3	4	5
Aşağıdaki eylemleri MESAI SAATLERİ İÇERİSİNDE hangi sıklıkta gerçekleştirdiğinizi belirtiniz. <i>Yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz.</i> (1) Hiçbir Zaman (5) Her Zaman					
1. İnternet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret etmek (ekşi sözlük gibi)	1	2	3	4	5
2. İnternet üzerinden eğlence amaçlı video seyretmek (YouTube veya Zapkolik gibi)	1	2	3	4	5
3. Blogları okumak (yazar ile okuyucu arasındaki özgür iletişimi sağlama platformu)	1	2	3	4	5
4. Sosyal içerikli ağlara katılmak (Facebook, Twitter vb.)	1	2	3	4	5

5. İnternet üzerinden müzik, video, film veya doküman indirmek	1	2	3	4	5
6. Eğlence amaçlı veya boş zaman doldurmak için oyun oynamak	1	2	3	4	5
7. Kişisel Web sayfası ile ilgilenmek	1	2	3	4	5
8. İnternet üzerinden iş arama sitelerini ziyaret etmek	1	2	3	4	5
9. İnternet üzerinden bankacılık işlemleri yapmak (EFT, Havale işlemleri gibi)	1	2	3	4	5
10. İnternet üzerinden haber sitelerini ziyaret etmek (gazete, onlinehaber TV'leri ve diğer haber siteleri)	1	2	3	4	5
11. İş dışı haberleşme için e-posta almak, göndermek veya kontrol etmek	1	2	3	4	5
12. Kişisel ürünler için internet üzerinden alış-veriş yapmak	1	2	3	4	5
13. İş dışı genel amaçlı Web sitelerini ziyaret etmek (sörf yapmak)	1	2	3	4	5
14. Yatırımla ilgili Web sitelerini ziyaret etmek (finans, borsa siteleri gibi)	1	2	3	4	5

Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

EK 2: ETİK KURUL ONAYI

